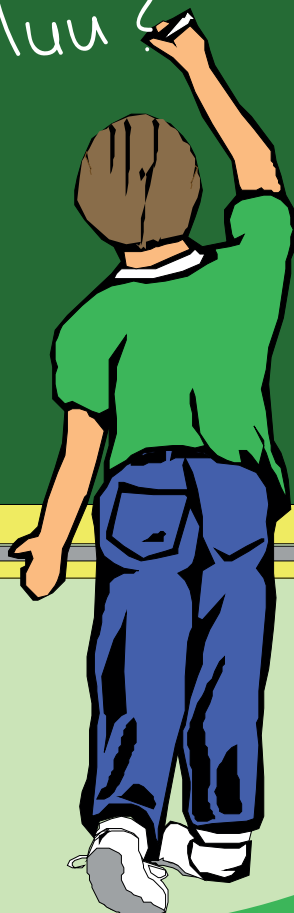

Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, palveluista ja kouluyhteisöstä

Mitä kuuluu?

Raportti 1/2016

Outi Kanste, Nina Halme & Marja-Leena Perälä

Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksiä hy- vinvoinnista, palveluista ja kouluyhteisöstä

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Työryhmä:

Marja-Leena Perälä, tutkimusprofessori, THL

Nina Halme, erikoistutkija, THL

Outi Kanste, erikoistutkija, THL

Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri, THL

Taina Huurre, erikoistutkija, THL

Marjaana Pelkonen, neuvotteleva virkamies, STM

Heidi Peltonen, opetusneuvos, OPH

Jussi Pihkala, opetusneuvos, OKM

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-621-6 (painettu)

ISSN 1798-0070 (painettu)

ISBN 978-952-302-622-3 (verkkojulkaisu)

ISSN 1798-0089 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-622-3>

Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere, 2016

Lukijalle

Tässä raportissa kuvataan viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, palveluista ja kouluyhteisöstä. Tarkastelu tehdään vanhempien näkökulmasta, mutta samanaikaisesti on kerätty tietoa myös viidesluokkalaisilta oppilailta. Suomessa on toistaiseksi ollut vähän tietoa erityisesti avun saamisesta ja palvelutarpeisiin vastaamisesta pienten oppilaiden ja heidän vanhempiensa näkökulmasta.

Tämän raportin mukaan suurin osa viidesluokkalaisten lasten vanhemmista voi hyvin. Myös perheiden arki sujuu pääosin hyvin, vaikka osalla perheistä ei ole riittävästi yhteistä aikaa. Kaikissa perheissä elämäntavat eivät ole kunnossa. Parannettavaa on erityisesti ruokailun säännöllisyydessä, liikkumisessa ja sosiaalisen median pelisäännöissä. Vanhemmilla on monenlaisia sekä lapsen että vanhemmuuteen liittyviä huolenaiheita. Erityisesti huomiota tulisi kiinnittää niihin lapsiin ja perheisiin, joissa on monia huolia samanaikaisesti. Huoliin ei aina pystytä vastaamaan tarpeenmukaisesti. Vanhempien vaikutusmahdollisuudet koulussa ovat rajallisia. Koulukiusaamista esiintyy viidesluokkalaisilla, mutta kaikki kiusaamistilanteet eivät tule vanhempien tietoon. Opiskeluhuoltoon tarvitaan keinoja, joilla vahvistetaan yhteisöllisyyttä, tuetaan vanhempia ja ehkäistään huolten kasaantumista.

Raportti on osa Oppilas- ja opiskelijahuolto ja sen johtaminen -tutkimus- ja kehittämishanketta, jota koordinoi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hanke toteutettiin yhteistyössä Opetushallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Kiitämme työryhmän jäseniä asiantuntemuksesta ja työpanoksesta hankkeen läpiviemisessä. Erityisesti haluamme kiittää erikoissuunnittelijaa Auvo Mäkistä rakentavasta palautteesta, joka on parantanut raportin laatua ja luettavuutta.

Tietoa voivat hyödyntää lasten, nuorten ja perheiden palveluista kunnissa vastaavat johtajat ja kehittäjät, rehtorit, päätöksentekijät ja luottamushenkilöt, opettajat ja koulun muu henkilöstö, muut lasten ja perheiden kanssa työskentelevät, alan opiskelijat ja tutkijat sekä vanhemmat ja oppilaat. Tuloksia voidaan hyödyntää opiskelu- ja opiskelijahuollon kehittämisessä sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanossa kouluissa, oppilaitoksissa ja kunnissa.

Helsingissä helmikuussa 2016

Kirjoittajat

Tiivistelmä

Outi Kanste, Nina Halme & Marja-Leena Perälä: Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, palveluista ja koulu yhteisöstä. Raportteja 1/2016. 115 sivua. Helsinki 2016. ISBN 978-952-302-621-6 (painettu); ISBN 978-952-302-622-3 (verkkopainettu).

Tutkimus tuotti tietoa viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksistä hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, avun saamisesta ja palveluista sekä koulu yhteisöstä. Tiedot kerättiin sähköisellä kyselyllä vanhemmilta vuonna 2013 koko maasta Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Tutkimuksen tiedonkeruun kanssa samanaikaisesti toteutettiin sähköinen kysely viidesluokkalaisten oppilaille.

Kysely lähetettiin 315 kuntaan, joista jokaisesta otettiin mukaan tutkimukseen yksi perusopetuksen koulu ja yksi viides luokka. Vastauksia saatiin 255 kunnasta. Kuntakohtainen peitto oli 81 prosenttia. Sähköiseen kyselyyn vastasi yhteensä 1 626 vanhempaa. Kyselyyn vastanneista vanhemmista suurin osa oli äitejä.

Perhe ja vapaa-aika. Suurin osa vanhemmista koki, että perheen arki toimi hyvin, ja että he pärjäävät vanhempana hyvin arjen keskellä. Noin puolet perheistä ruokaili yhdessä päivittäin. Kolmannes vanhemmista vietti aikaa yhdessä lapsen kanssa joka päivä. Kolme neljänestä vanhemmista kuvasi suhdettaan lapseen erittäin hyväksi ja neljännes melko hyväksi. Suurin osa sopi kotiintuloajoista lapsen kanssa, pyysi lasta kertomaan koulupäivästä sekä tuki ja kannusti lasta usein. Suurin osa tiesi hyvin mitä lapsi tekee vapaa-ajallaan ja keiden ystävien kanssa hän on.

Vanhempien mukaan lähes kaikki lapset söivät kouluruoan tai lounaan päivittäin. Noin 15 prosenttia vanhemmista arvioi oman lapsen olevan ylipainoinen. Pojat kärsivät ylipainosta hieman tyttöjä useammin. Noin puolet lapsista käytti koulupäivinä yli kaksi tuntia aikaa television katseluun, sosiaalisen median, tietokoneen ja kännykän viihdekäyttöön tai pelaamiseen. Viikonloppuisin näin toimi suurin osa lapsista. Vanhemmista suurin osa arvioi tietävänsä hyvin lapsen internetin käytöstä.

Avun saaminen ja palvelut. Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen terveydentilan hyväksi. Suurin osa lapsista oli usein iloisia ja hyvällä tuulella sekä koulussa että kotona. Tyttöjen mieliala koulussa oli poikia parempi. Vanhemmat kokivat huolta erityisesti lapsen netin käytöstä ja pelaamisesta, kiusaamisesta, tunne-elämästä, käyttäytymisestä, fyysisestä terveydestä sekä koulussa pärjäämisestä tai oppimisesta. Vanhemmat kokivat huolta myös omasta jaksamisesta, maltin menettämisestä, vanhemmuuden taitojen riittävyydestä ja perheen taloudellisesta tilanteesta. Omaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviin huolenaiheisiin vanhemmat olivat saaneet vähemmän apua kuin lapseen liittyviin huoliin. Useimmiten apua huoliin oli saatu ystäviltä, työkavereilta ja puolisoilta. Koulussa apua oli saatu erityisesti opettajalta ja kouluterveydenhoitajalta.

Suurin osa vanhemmista oli saanut kutsun viidesluokkalaisten laajaan terveystarkastukseen. Terveystarkastukseen osallistuneista yli 70 prosenttia piti sitä perheen kannalta hyödyllisenä. Usein terveystarkastuksessa oli puhuttu vanhemmille tärkeistä asioista, heidän mielipidettään oli kuunneltu ja selvitetty koko perheen hyvinvointia. Yli kolmannes piti kuitenkin saamaansa tukea vanhemmuuteen osin riittämättömänä.

Vanhempien mukaan lapsen asioissa oli käytetty usein hammashuollon, kouluterveydenhoitajan ja terveyskeskuksen palveluja. Erityispalvelujen käyttö oli vähäistä, mutta vapaa-ajan palveluja oli käytetty runsaasti. Suurin osa oli käyttänyt liikunta- ja kulttuuripalveluja. Palveluja käyttäneet vanhemmat arvioivat palvelujen saatavuuden pääosin helpoksi.

Yhteistyö opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kanssa toimi hyvin, erityisesti opettajan ja kouluterveydenhoitajan kanssa. Suurin osa vanhemmista piti kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä. Noin kaksi kolmannesta koki, että koulun työntekijät kohtelevat vanhempia ja lapsia kunnioittavasti, ja että työntekijöihin voi luottaa. Harvemmin oltiin sitä mieltä, että työntekijät ottavat huomioon vanhempien mielipiteet, ja että koulu tukee lapsen vahvuuksia. Noin kolme neljänestä vanhemmista piti tiedon saamista riittävänä lasten ja perheiden palveluista kunnassa sekä opiskeluhollossa palveluista koulussa.

Kouluyhteisö. Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen viihtyvän koulussa hyvin: tyttöjen paremmin kuin poikien. Sekä tytöt että pojat tulivat hyvin toimeen koulukaverien ja opettajien kanssa. Noin 15 prosenttia vanhemmista arvioi, että opettajat eivät aina kohtele oppilaita reilusti ja tasa-arvoisesti. Lähes neljännes ei pitänyt luokan työrauhaa hyvänä. Suurin osa vanhemmista oli pitänyt yhteyttä kouluun ja osallistunut opettajan tapaamisiin. Vanhemmilla oli hyvät mahdollisuudet vaikuttaa kiusaamisen ehkäisemiseen ja selvittämiseen sekä koulun tapahtumiin, mutta vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi koulupäivän tai opetussuunnitelmien sisältöön.

Vanhempien arvioiden mukaan noin viidesosaa lapsista oli kiusattu koulussa tai koulumatkoilla vähintään joskus: poikia useammin kuin tyttöjä. Noin 10 prosenttia oli sitä mieltä, että kiusaaminen ei ollut loppunut siihen puuttumisen jälkeen. Lähes viidesosa vanhemmista ilmoitti, että heille ei ollut kerrottu lapsen kiusaamisesta. Noin 10 prosenttia oli tyytymättömiä toimintatapoihin, joita koulussa käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen.

Tutkimustiedosta on hyötyä lasten, nuorten ja perheiden palveluista kunnissa vastaaville johtajille ja kehittäjille, päätöksentekijöille ja luottamushenkilöille, opettajille ja koulun muulle henkilöstölle, muille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville, alan opiskelijoille ja tutkijoille sekä vanhemmille ja oppilaille.

AVAINSANAT: hyvinvointi, koulu, kysely, oppilas, palvelut, perhe, terveys, vanhemmat

Sammandrag

Outi Kanste, Nina Halme & Marja-Leena Perälä: Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, palveluista ja kouluyhteisöstä. [Synpunkter hos föräldrar till elever i årskurs 5 i fråga om välbefinnande, tjänster och skolan]. Rapporter 1/2016. 115 sidor. Helsingfors 2016. ISBN 978-952-302-621-6 (tryckt); ISBN 978-952-302-622-3 (nätpublikation).

Undersökningen tar fram information om synpunkterna hos föräldrar till elever i årskurs 5 i fråga om välbefinnande, familj och fritid, möjligheter att få hjälp, tjänster och skolan. Uppgifterna samlades in med hjälp av en elektronisk enkät år 2013 av föräldrar i hela landet, med undantag av Åland. Samtidigt med datainsamlingen genomfördes en elektronisk enkät för elever i årskurs 5.

Enkäten skickades till 315 kommuner och från varje kommun togs en grundskola och en femte årskurs med i undersökningen. Svar inkom från sammanlagt 255 kommuner, vilket utgör 81 procent av kommunerna. Den elektroniska enkäten besvarades av sammanlagt 1 626 föräldrar. Största delen av de föräldrar som besvarat enkäten är mammor.

Familj och fritid. Största delen av föräldrarna upplever att familjens vardag fungerar bra och att de klarar sig bra som föräldrar i vardagen. Ungefär hälften av familjerna äter gemensamma måltider dagligen. En tredjedel av föräldrarna tillbringar tid med sitt barn varje dag. Tre fjärdedelar av föräldrarna beskriver sin relation till barnet som mycket bra och en fjärdedel som ganska bra. Största delen kommer överens om hemkomsttider med barnet, ber barnet berätta om sin skoldag och stödjer och uppmuntrar barnet ofta. Största delen vet mycket väl vad barnet gör på fritiden och med vilka vänner barnet tillbringar sin tid.

Enligt föräldrarna äter nästan alla barn skolmat eller lunch dagligen. Cirka 15 procent av barnen uppskattas vara överviktiga. Pojkarna lider lite mer av övervikt än flickorna. Ungefär hälften av barnen använder mer än två timmar tid till tv-tittande och spel eller nöje på sociala medier, datorn och mobilen. Största delen av barnen gör detta under veckoslut. Största delen av föräldrarna bedömer att de är väl medvetna om hur deras barn använder internet.

Möjligheter att få hjälp och tjänster. Största delen av föräldrarna bedömer att barnet har en god hälsa. Största delen av barnen är ofta glada och på gott humör både i skolan och hemma: flickorna är på bättre humör i skolan än pojkarna. Föräldrarna bekymrar sig särskilt över barnens internetanvändning, spelande, mobbning, känsloliv, beteende och fysiska hälsa samt hur barnen klarar sig när det gäller skolgång och inläring. Föräldrarna är också oroliga för hur de orkar själva och för att

tappa kontrollen, är osäkra på de egna färdigheterna som förälder och oroar sig för familjens ekonomiska situation. Föräldrarna har fått mindre hjälp med bekymmer som anknyter till det egna föräldraskapet eller familjen än med bekymmer som gäller barnet. Oftast har föräldrarna fått hjälp av vänner, arbetskamrater eller sin partner. I skolan har föräldrarna framför allt fått hjälp av läraren och skolhälsovårdaren.

Största delen av föräldrarna hade fått en inbjudan till den omfattande hälsoundersökningen för elever i årskurs 5. Totalt 70 procent av dem som deltagit i hälsoundersökningen anser att den varit till nytta för familjen. Vid hälsoundersökningen hade man ofta diskuterat frågor som är viktiga för föräldrarna, lyssnat till föräldrarnas åsikter och kartlagt hela familjens välbefinnande. Mer än en tredjedel anser dock att det stöd som de fått för föräldraskapet varit otillräckligt.

Enligt föräldrarna har de när det gäller barnets angelägenheter ofta utnyttjat tjänster inom tandvården, skolhälsovården och hälsovårdscentralen. Specialtjänster utnyttjas i liten utsträckning medan fritidstjänster utnyttjas ofta. Största delen har utnyttjat kultur- och motionstjänster. De föräldrar som utnyttjat tjänster bedömer tjänsterna i allmänhet som lättillgängliga.

Samarbetet med yrkespersonalen inom elevhälsan fungerar bra, framför allt med läraren och skolhälsovårdaren. Största delen av föräldrarna anser att samarbetet mellan hemmet och skolan är viktigt. Cirka två tredjedelar upplever att skolpersonalen respekterar föräldrarna och barnen och att det går att lita på personalen. Färre föräldrar anser att personalen tar föräldrarnas åsikter i beaktande och att skolan stödjer barnens starka sidor. Cirka tre fjärdedelar av föräldrarna anser att de får tillräckligt med information om tjänster för barn och familjer i kommunen och om elevhälso-tjänsterna i skolan.

Skolan. Största delen av föräldrarna bedömer att barnet trivs bra i skolan: flickorna uppskattas trivas bättre än pojkarna. Både flickorna och pojkarna kommer bra överens med skolkamrater och lärare. Cirka 15 procent av föräldrarna bedömer att lärarna inte alltid behandlar eleverna på ett rättvist och jämlikt sätt. Nästan en fjärdedel anser inte att arbetsron i klassen är bra. Största delen av föräldrarna har haft kontakt med skolan och deltagit i möten med läraren. Föräldrarna har haft goda möjligheter att inverka på förebyggande och utredning av mobbning och skolans evenemang, men ringa möjligheter att påverka till exempel innehållet i skoldagarna eller läroplanen.

Enligt föräldrarnas bedömningar har cirka en femtedel av barnen någon gång blivit mobbade i skolan eller på vägen till skolan: pojkarna oftare än flickorna. Cirka 10 procent anser att mobbningen inte tagit slut efter ingripande. Nästan en femtedel av föräldrarna uppger att de inte informerats om att barnet blivit mobbad. Cirka 10 procent är missnöjda med de metoder som används i skolan för att förebygga och ingripa i mobbning.

Denna undersökning är till nytta för de ledare och utvecklare som ansvarar för tjänster för barn, unga och familjer i kommunerna, beslutsfattare och förtroendevalda, lärare och annan skolpersonal, andra personer som arbetar med barn och familjer, studerande och forskare inom området samt föräldrar och elever.

NYCKELORD: elev, enkät, familj, föräldrar, hälsa, skola, tjänster, välbefinnande

Abstract

Outi Kanste, Nina Halme & Marja-Leena Perälä: Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, palveluista ja kouluyhteisöstä. [Well-being, services and the school community as seen by parents of fifth graders]. National Institute for Health and Welfare (THL). Report 1/2016. 115 pages. Helsinki, Finland 2016. ISBN 978-952-302-621-6 (printed); ISBN 978-952-302-622-3 (online publication).

The study generated information about the views of parents of fifth graders concerning well-being, family and leisure time, services and receiving help, as well as the school community. The data were collected in 2013 using an electronic survey which was targeted at parents across the country with the exception of the Åland Islands. Concurrent with the data collection, an electronic survey was conducted on fifth graders.

This survey was sent to the 315 municipalities in Finland, and one school class of fifth graders in one primary school in each municipality was selected for the survey. A total of 255 municipalities answered the survey, accounting for 81 per cent of all municipalities. The electronic survey to parents had 1 626 responses. Mothers were overrepresented in the survey respondents.

Family and leisure time. Most of the parents felt that the daily life of their family was running smoothly and that they coped well as parents. About half of all families dined together daily. One in three parents spent some time with their children every day. Parent-child relationship was described as very good by three and as fairly good by one in four parents. Most parents agreed on curfew with their child, asked their child to talk about the school day, and supported and encouraged their child often. Most parents knew well what their children do on their leisure time and who their friends are. Nearly all children ate lunch daily at school or out of school, according to the parents. Around 15 per cent of the children were estimated to be overweight: boys more than girls. On school days around half of the children and on weekends most of the children spent more than two hours on watching television or on recreational use of social media, computer, and mobile phone. Most of the parents estimated that they know well how their child uses internet.

Services and receiving help. Most parents assessed their child's health as good. Most children were happy and in a good mood often both at school and at home: girls being happier than boys at school. The parents were concerned over internet use and playing computer games, bullying, emotional life, behaviour, physical health as well as coping or learning at school. The parents were also concerned over their own coping, losing their temper, having sufficient parenting skills and coping financially. The parents felt that they received less help when they were concerned over parenting or the family than when they were concerned over their child. They

received help mostly from friends, colleagues and their spouse. At school they received help from their child's teacher and from the school health nurse.

Most of the parents had received an invitation for their child to attend the extensive health examination of fifth graders. Over 70 per cent of the parents whose child had attended the health examination considered the examination beneficial for the family. At the examination the parents had been able to talk about issues of importance for them, their opinions had been considered, and the well-being of the entire family had been examined. More than one in three parents considered, however, that the parenting support they had received was at least partly insufficient. The parents had used dental care, school health nurse and health centre services often for their child. Use of special services was less common, although recreational services were used a lot. Most parents had used sports and cultural services. The parents who had used services estimated that access to the service had been easy on the whole.

Co-operation had been easy with school health care professionals and especially with the child's teacher and the school health nurse. Most of the parents felt that home-school co-operation is important. Around two in three parents felt that the school staff treat parents and children with respect and that they are reliable. It was less common that the parents felt that the school staff consider the parents' views or that the school supports the child's strengths. Around three in four parents felt that they had received sufficient information about the services for children and families available in the municipality and about the school welfare services available at school.

School community. Most of the parents estimated that their child enjoys school: girls more than boys. Both girls and boys got along well with other their peers and with teachers. Some 15 per cent of the parents estimated that teachers do not always treat all pupils fairly and equally. Nearly one in four parents did not think the school atmosphere is conducive to learning. Most of the parents had been in contact with the school and had attended meetings with teachers. While the parents felt that they had good opportunities to influence school events and measures to prevent and investigate bullying, they considered their opportunities to influence the school day or curricula content as poor.

The parents estimated that around one in five children have been bullied at school or on the way to school at least at some point: boys more often than girls. Some 10 per cent felt that intervention had not stopped bullying. Nearly one in five parents reported that they had not been told that their child is being bullied. About 10 per cent of the parents were not satisfied with the school's measures to prevent and intervene in bullying.

The research findings will benefit managers and developers of child, adolescent and family services in municipalities, decision-makers and elected officials, teachers

and other school staff, other people working with children and families, students and researchers in the field, as well as parents and pupils.

KEY WORDS: family, health, parents, pupil, services, school, survey, well-being

Taulukot

Taulukko 1.	Perhe ja asuinpaikka (n = 1 626).
Taulukko 2.	Vanhemman ja puolison koulutus (n = 1 626).
Taulukko 3.	Vanhemman ja puolison työllisyystilanne ja henkilöstöryhmä (n = 1 626).
Taulukko 4.	Vanhemman työ sekä näkemys työn ja perheen yhteensovittamisesta (n = 1 626).
Taulukko 5.	Vanhempien näkemys perheen toimeentulosta (n = 1 626).
Taulukko 6.	Vanhempien näkemys perheestä ja vanhemmuudesta (n = 1 626).
Taulukko 7.	Vanhempien näkemys heidän omista lapsuusajan perheoloista (n = 1 626).
Taulukko 8.	Vanhempien näkemys siitä kuinka hyvin he tietävät lapsen asioista (n = 1 626).
Taulukko 9.	Vanhempien näkemys lapsen ruokailutottumuksista ja painosta (n = 1 626).
Taulukko 10.	Vanhempien näkemys lapseen kohdistuneesta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta (n = 1 626).
Taulukko 11.	Vanhempien näkemys heihin itseensä kohdistuneesta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta (n = 1 626).
Taulukko 12.	Vanhempien näkemys lapsen sosiaalisen median käytöstä ja television katselusta (n = 1 626).
Taulukko 13.	Vanhempien ja viidesluokkalaisten keskustelu seksuaalisuuteen liittyvistä asioista (n = 1 626).
Taulukko 14.	Vanhemman tupakointi ja päihteiden käyttö (n = 1 626).
Taulukko 15.	Vanhempien näkemys lapsen tupakoinnista, päihteiden käytöstä ja rikkeistä (n = 1 626).
Taulukko 16.	Vanhempien näkemys omasta ja puolison terveydentilasta ja pitkäaikaissairauksista (n = 1 626).
Taulukko 17.	Vanhempien näkemys lapsen terveydentilasta ja mielialasta (n = 1 626).
Taulukko 18.	Vanhempien näkemys lapsen pitkäaikaisista sairauksista, ongelmista tai vammoista (n = 1 626).
Taulukko 19.	Vanhempien näkemys lapsen pitkäaikaisten sairauksien, ongelmien tai vammojen määrästä (n = 1 626).
Taulukko 20.	Vanhempien näkemys laajoista terveystarkastuksista lapsen viidennen luokan aikana (n = 1 626).
Taulukko 21.	Lapsen tai perheen asioiden käsittely moniammatillisissa työryhmissä.
Taulukko 22.	Lasten ja vanhempien palvelujen käyttö lapsen viidennen luo-

	kan aikana ja vanhempien näkemys palvelujen saatavuudesta (n = 1 626).
Taulukko 23.	Vanhempien näkemys lapsen koulussa viihtymisestä ja koulunkäynnistä (n = 1 626).
Taulukko 24.	Vanhempien näkemys lapsen kouluyhteisöstä (n = 1 626).
Taulukko 25.	Vanhempien näkemys lapsen koulumatkoista (n = 1 626).
Taulukko 26.	Vanhempien näkemys lapsen kiusatuksi joutumisesta tai kiusaajana toimimisesta (n = 1 626).
Taulukko 27.	Vanhempien näkemys koulukiusaamiseen puuttumisesta (n = 292).
Taulukko 28.	Vanhempien näkemys tiedon riittävydestä ja menettelytavoista kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa (n = 1 626).

Kuviot

- Kuvio 1. Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien tutkimusaineiston muodostuminen osana laajaa tiedonkeruuta (viidesluokkalaisten kyselyn tulokset raportoidaan erillisenä raporttina).
- Kuvio 2. Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien vastausten jakautuminen aluehallintovirastojen (AVI) toimialueiden mukaan (n = 1 626) (Ahvenanmaa ei ollut mukana tutkimuksessa).
- Kuvio 3. Vanhempien näkemys perheen yhteisistä tavoista (n = 1 626).
- Kuvio 4. Vanhempien näkemys vanhemman ja viidesluokkalaisten välisistä suhteista (n = 1 626).
- Kuvio 5. Vanhempien tuntemuksia viimeksi kuluneen kuukauden aikana (n = 1 626).
- Kuvio 6. Vanhempien näkemys lapsen viikoittaisista oireista ja vaikeuksista viidennen luokan aikana (n = 1 626).
- Kuvio 7. Vanhempien omaan lapseen liittyvät huolenaiheet (n = 1 626).
- Kuvio 8. Vanhempien avun saaminen omaan lapseen liittyviin huolenaiheisiin.
- Kuvio 9. Vanhempien omaan vanhemmuuteen liittyvät huolenaiheet (n = 1 626).
- Kuvio 10. Vanhempien avun saaminen omaan vanhemmuuteen liittyviin huolenaiheisiin.
- Kuvio 11. Vanhempien tavallisimmat avun saamisen tahot omiin huoliin.
- Kuvio 12. Syyt miksi vanhemmat eivät ole hakeneet apua huoliinsa.
- Kuvio 13. Vanhempien näkemys laajasta terveystarkastuksesta lapsen viidennen luokan aikana (n = 929).
- Kuvio 14. Vanhempien näkemys moniammatillisista työryhmistä (n = 185).
- Kuvio 15. Vanhempien näkemys mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin moniammatillisissa työryhmissä (n = 185).
- Kuvio 16. Vanhempien näkemys yhteistyöstä opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kanssa (n = 1 626).
- Kuvio 17. Vanhempien näkemys kodin ja koulun yhteistyöstä (n = 1 626).
- Kuvio 18. Vanhempien näkemys tiedon saamisen riittävydestä palveluista kunnassa ja koulussa (n = 1 626).
- Kuvio 19. Vanhempien osallistuminen koulun toimintaan lapsen viidennen luokan aikana (n = 1 626).
- Kuvio 20. Vanhempien näkemys omista vaikutusmahdollisuuksista koulun toimintaan (n = 1 626).

Sisällys

Lukijalle	3
Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	6
Abstract	9
Taulukot	12
Kuviot.....	14
1 Perheiden hyvinvointi ja palvelut.....	17
1.1 Tutkimuksen tavoite ja tausta	17
1.1.1 Tavoite ja raportin rakenne.....	17
1.1.2 Perhe ja vapaa-aika.....	18
1.1.3 Terveys, avun saaminen ja palvelut.....	21
1.1.4 Kouluyhteisö ja osallisuus.....	23
1.1.5 Tietoa perheiden hyvinvoinnista ja palveluista	26
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	27
1.3 Aineisto ja menetelmät	28
1.3.1 Kohderyhmä ja tiedonkeruu	28
1.3.2 Aineisto ja vastausaktiivisuus.....	30
1.3.3 Aineiston analyysi	33
1.3.4 Luotettavuuden pohdinta.....	34
2 Tuloksia perheiden hyvinvoinnista ja palveluista	36
2.1 Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat	36
2.1.1 Perhe ja asuminen.....	37
2.1.2 Koulutus, työ ja toimeentulo	39
2.2 Vanhempien näkemys perheestä ja vapaa-ajasta	42
2.2.1 Perhe ja koti.....	45
2.2.2 Lapsen vapaa-aika	53
2.3 Vanhempien näkemys omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta sekä avun saamisesta ja palveluista	60
2.3.1 Terveydentila ja mieliala	61
2.3.2 Huolet ja avun saaminen huoliin	66
2.3.3 Palvelut.....	71
2.4 Vanhempien näkemys kouluyhteisöstä.....	80
2.4.1 Koulun yhteisöllisyys ja oppimisympäristö.....	81
2.4.2 Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet.....	84
2.4.3 Koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen	86
2.5 Yhteenveto tuloksista.....	90
3 Pohdinta ja johtopäätökset	94
3.1 Tulosten pohdinta	94
3.1.1 Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat.....	94

3.1.2 Vanhempien näkemys perheestä ja vapaa-ajasta	95
3.1.3 Vanhempien näkemys avun saamisesta ja palveluista.....	98
3.1.4 Vanhempien näkemys kouluyhteisöstä.....	101
3.2 Johtopäätökset.....	103
Lähteet.....	106
Liitteet	113

1 Perheiden hyvinvointi ja palvelut

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tausta

1.1.1 Tavoite ja raportin rakenne

Tämä raportti on osa Oppilas- ja opiskelijahuolto ja sen johtaminen -tutkimus- ja kehittämishanketta, jota koordinoi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Hanke toteutettiin yhteistyössä Opetushallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli selvittää viidesluokkalaisten oppilaiden ja heidän vanhempiensa tai huoltajiensa hyvinvointia ja tuen tarvetta sekä avun saamista ja palveluja. Hankkeessa toteutettiin sähköinen kysely viidennen luokan oppilaille ja heidän vanhemmilleen keväällä 2013. Perheen ja vanhempien tilanne on yhteydessä lasten hyvinvointiin, terveyteen ja koettuun tuen saamiseen. Näin ollen tietoa kerättiin sekä viidesluokkalaisilta lapsilta että heidän vanhemmiltaan kokonaiskuvan saamiseksi perheiden tilanteesta. Erityisesti avun saamista, palveluja ja palvelujen tarpeisiin vastaavuutta koskevaa tietoa pienten perusopetuksen oppilaiden ja heidän vanhempiensa näkökulmasta on Suomessa toistaiseksi ollut vähän. Systemaattisen tiedon saaminen 11–12-vuotiaiden lasten arjesta sekä kotona että koulussa on tärkeää. (Perälä ym. 2014.)

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksistä hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, avun saamisesta ja palveluista sekä kouluyhteisöstä. Tarkastelu tehdään vanhempien näkökulmasta. Tämän raportin tulokset täydentävät viidesluokkalaisille oppilaille suunnatun kyselyn tuloksia, jotka kuvataan erillisessä raportissa.

Tutkimustiedosta on hyötyä lasten, nuorten ja perheiden palveluista kunnissa vastaaville johtajille ja kehittäjille, päätöksentekijöille ja luottamushenkilöille, opettajille ja koulun muulle henkilöstölle, muille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville, alan opiskelijoille ja tutkijoille sekä vanhemmille ja oppilaille. Tuloksia voidaan hyödyntää opiskeluhuollon ja sen johtamisen kehittämisessä sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanossa kouluissa, oppilaitoksissa ja kunnissa. Opiskeluhuollon kehittämiseksi tarvitaan kattavaa tietoa oppilaiden, vanhempien ja perheiden hyvinvoinnista, tuen tarpeista, koetusta avun saamisesta ja palveluista. Tietoa voidaan käyttää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi kunnissa sekä palvelujen suunnittelussa ja niitä koskevassa päätöksenteossa.

Raportissa on kolme päälukua. Ensimmäisessä luvussa kuvataan kirjallisuuteen ja laajoihin tiedonkeruisiin perustuen lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tilaa, perheeseen ja vapaa-aikaan liittyviä asioita, lapsiperheiden huolia ja palveluita sekä kouluyhteisöä ja osallisuutta. Lisäksi ensimmäisessä luvussa kuvataan tutkimuksen

tarkoitus ja tutkimuskysymykset sekä aineisto ja menetelmät. Toisessa luvussa esitetään tutkimuskysymyksien mukaisesti empiiriset tutkimustulokset ja tulosten yhteenveto. Kolmannessa luvussa kuvataan tuloksiin perustuvat johtopäätökset ja nostetaan esille asioita, joihin on tarpeen kiinnittää huomiota koulun ja perheiden arjessa.

1.1.2 Perhe ja vapaa-aika

Perhe ja vanhemmuus. Perheen tilanteella on keskeinen merkitys lapsen ja nuoren hyvinvoinnille (ks. Paananen & Gissler 2011). Perherakenteet ovat monimuotoistuneet, ja työelämässä on tapahtunut perheiden arkeen heijastuvia muutoksia. Vieraskielisten perheiden sekä huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut (Suomen virallinen tilasto 2012, 2014a). Perheiden haasteet ja pahoinvointi näkyvät myös kouluissa. Rehtoreiden arvioiden mukaan oppilaiden pahoinvointi, oppimisvaikeudet ja häiriökäyttäytyminen ovat lisääntyneet 1990-luvulta lähtien (ks. Alava 2012). Myös vanhempien tuen tarpeet ovat muuttuneet. Osa vanhemmista on huolissaan omasta jaksamisestaan vanhempana arjen keskellä, perheen yhteisen ajan riittämättömyydestä, omista vanhemmuuden taidoistaan ja maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa. (Perälä ym. 2011.)

Lapsuuden ja nuoruuden kasvuolosuhteilla ja suhteella vanhempiin on yhteys lapsen ja nuoren myöhempään kehitykseen ja terveystottumusten omaksumiseen (Huurre ym. 2003). Läsnaoleva aikuinen, vastuullinen ja turvallisia rajoja asettava vanhemmuus, huolenpito, lapsen ja nuoren hyväksyntä, arjen ennustettavuus sekä rakkaus ja empatia ovat esimerkkejä lasta ja nuorta suojaavista tekijöistä (Kaltiala-Heino ym. 2010, Sinkkonen 2012). Perheen hyvä taloudellinen tilanne on yhteydessä nuorten ja vanhempien väliseen hyvään vuorovaikutukseen, luokkakavereilta saatuun tukeen ja nuorten vähäiseen psykosomaattiseen oireiluun (Currie ym. 2012).

Perheellä on keskeinen merkitys nuoren hyvinvoinnin kokemuksessa, kaverisuhteissa ja koulunkäynnissä. Nuoren elämäntyytyväisyyteen liittyy vahva itsenäisyyden tunto, sisäinen tasapaino, turvalliset ja pysyvät perhesuhteet, yhteenkuuluvuuden tunne perheenjäsenten välillä, koulutyytyväisyys ja itsearvioitu hyvä terveys. Huolta ja murhetta nuoren elämään tuovat ristiriidat perheenjäsenten välillä, vanhempien avioero, perheenjäsenen kuolema tai sairaus ja liiallisen riippuvuuden tunne. Perhe nähdään mahdollistajana, keskustelijana, tukijana ja toimijana nuoren koulunkäyntiin ja kaverisuhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Perhe saattaa toimia myös välinpitämättömästi, kriittikkona, rajoittajana tai pakottajana koulunkäynnissä ja kaverisuhteissa. (Joronen 2005.)

Suomalaisissa perheissä on Pohjoismaista eniten perheväkivaltaa ja runsasta päihteiden käyttöä. Väkivallan ja kiusaamisen uhriksi joutuneiden määrä on suurempi kuin kahteenkymmeneen vuoteen. Vanhempien alkoholinkäyttö aiheuttaa haittoja neljännekselle nuorista. (Nuorista Suomessa 2010, 2012.) Vanhempien vaikeudet ennustavat nuoren vaikeuksia ihmissuhteissa, lisäävät nuoren psyykkisiä ongelmia ja vaikuttavat

nuoren koulutus- ja ammattiuraan sekä terveystottumuksiin (Mustonen ym. 2013). Hyvät sosiaaliset suhteet ja henkilökohtaiset voimavarat vahvistavat hyvinvointia. Hyvä itsetunto ja seurustelusuhde suojaavat nuorta myöhemmältä masennukselta ja parantavat parisuhteen laatua aikuisuudessa. Yksinäisyys on puolestaan mielenterveysongelmien riskitekijä. (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013.)

Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan aikuisväestöstä kolmannes kokee riittämättömyyttä vanhempana: naiset miehiä useammin (Kaikkonen ym. 2014). Monet lapsiperheiden vanhemmat ovat huolissaan omasta jaksamisestaan vanhempana (Lammi-Taskula & Salmi 2008, Perälä ym. 2011). Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyyn vastanneista äideistä kaksi viidestä ja isistä kolmannes oli huolissaan omasta jaksamisestaan. Kun perheessä on kaksi vanhempaa, huolta jaksamisesta koetaan harvemmin. Yksinhuoltajista lähes puolet on huolissaan jaksamisesta. Vanhempien tuen tarve vaihtelee huolta aiheuttavan syyn, perheen voimavarojen ja sosiaalisen tukiverkoston mukaan. Hyvä terveys ja toimiva parisuhde antavat voimavaroja. (Lapsiperhekysely 2012.)

Vapaa-aika ja elämäntavat. Ravitsemus- ja liikuntatottumukset omaksutaan usein varsin varhain lapsuudessa. Perheen hyvä taloudellinen tilanne on yhteydessä nuoren terveisiin elämäntapoihin: nuoren elämäntavat myötäilevät perheen elämäntapoja. Perheen heikko sosioekonominen asema liittyy terveyden kannalta epäedullisiin terveystottumuksiin. (Currie ym. 2012.)

Ylipainoisten lasten ja nuorten osuus on lisääntynyt: viidenneksen on arvioitu olevan ylipainoisia (Kestilä 2008, Mäki 2012b, Laatikainen 2013). WHO:n koululaistutkimuksen mukaan suomalaislasten ylipainoisuus on kansainvälistä keskitasoa: ylipainoisia tai lihavia on 11-vuotiaista tytöistä 13 prosenttia ja pojista 19 prosenttia. Ylipainoisten osuus oli suurempi pojilla kuin tytöillä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suurin osa 11-vuotiaista suomalaislapsista syö aamiaisen jokaisena kouluaamuna. Aamiaisen syöminen epäsäännöllistyy lapsen varttuessa. Perheissä, joiden taloudellinen tilanne on hyvä, syödään useammin säännöllisesti aamiaista kuin muissa perheissä, ja samoin on hedelmien syömisen laita. 11-vuotiaat syövät hedelmiä päivittäin yleisemmin kuin 15-vuotiaat ja tytöt useammin kuin pojat. Harvat suomalaisnuorista syövät kasviksia päivittäin, ja vihanneksia päivittäin syövien osuus on alhaisempi kuin kansainvälinen keskiarvo. (Currie ym. 2012.)

Perusopetusikäisten liikunta-aktiivisuus on yhteydessä vanhempien liikunta-aktiivisuuteen. Liikuntaa harrastavien lasten osuus on lisääntynyt, mutta aktiivisesti liikkuvien osuus pienenee lasten varttuessa. Viidesluokkalaista pojista kolmannes ja tytöistä viidenNES liikkuu kuutena päivänä viikossa tunnin, kun taas kahdeksaluokkalaista enää viisitoista prosenttia. (Kestilä 2008, Mäki 2012b, Laatikainen 2013.) WHO:n koululaistutkimuksen mukaan liikunnan minimisuositukset jäävät täyttymättä suomalaisilla koululaisilla, kuten myös useimmissa muissa Euroopan maissa. Perheen taloudellinen tilanne heijastuu nuoren liikunta-aktiivisuuteen. Hyvin toimeentulevien

perheiden pojat liikkuvat yhdeksän prosenttia ja tytöt kuusi prosenttia yleisemmin kuin heikosti toimeentulevien perheiden nuoret. (Currie ym. 2012.)

Sosiaalisen median ja teknologian kehittyminen on muuttanut lasten ja nuorten toimintakulttuuria ja erityisesti vapaa-aikaa. Sosiaalisessa mediassa vietetty aika on huomattavan suuri ja sosiaalisten suhteiden ylläpito tapahtuu usein sen välityksellä. Tähän liittyy myös lieveilmiöitä, kuten kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän lisääntyminen sosiaalisessa mediassa. (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013.)

Nuoren seksuaalinen kehitys etenee vaihteittain, jotka voidaan nähdä portaina. Kul-lekin portaalle kuuluu sille ominaisia tunne- ja toimintatapoja. Useimmiten kehitys etenee portaalta toiselle. Joskus joku porras saattaa jäädä väliin ja joskus aiemmalle portaalle saatetaan palata. Portaiden tunteminen auttaa paitsi nuorta itseään ymmärtämään omat kehitysvaiheensa, myös aikuista kohtaamaan lapsen ja nuoren kehitysvaiheen ja tukemaan häntä oikealla tavalla kussakin vaiheessa. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000.)

Perusopetusikäisten nuorten viikoittainen alkoholinkäyttö ja säännöllinen humalaan juominen ovat vähentyneet 2000-luvun alkuvuosista. Päivittäin tupakoivien osuus on vähentynyt vuosituhannen vaihteesta puoleen. (Paananen ym. 2013.) Täysin raittiiden osuus on kasvanut: entistä harvempi nuori käyttää alkoholia ja juo itsensä humalaan (Nuorista Suomessa 2012). Humalakokemuksia raportoi 15 prosenttia kahdeksaluokkalaisista pojista ja 18 prosenttia tytöistä (Mäki 2012c). Toisaalta nuorten naisten humalaan juominen on lisääntynyt ja juomatavat lähenevät nuorten miesten juomatapoja (Simonen 2013). Myös nuorten kannabiksen käyttö on lisääntynyt (Nuorista Suomessa 2012, STM 2013:16).

Tupakointikokeilut ovat vähentyneet 12–18-vuotiailla nuorilla 1970-luvun puolivälistä lähtien. Kokeilujen ja säännöllisen tupakoinnin alkamisikä on siirtynyt myöhäisemmäksi. 12-vuotiaiden arkipäivään eivät kuulu alkoholi ja tupakka: käyttö on harvinaista. Nuorten nuuskan kokeilut ja nuuskan käyttö ovat lisääntyneet: myös tytöt ovat omaksumassa nuuskan käyttöä. Nuuskan ja savukkeiden yhteiskäyttö on suhteellisen yleistä alaikäisten poikien keskuudessa. Suurin osa nuorista hankkii nuuskan kavereiltaan. Kaverit ja aikuiset välittivät alaikäisille tupakkaa yleisesti. Sosiaalinen altistuminen huumeille on ollut laskussa vuosituhannen vaihteesta alkaen vuoteen 2005, minkä jälkeen altistus lisääntyi vuoteen 2011, ja näyttää nyt kääntyneen laskuun. Suurin osa huumaavien aineiden tarjonnasta tulee ystäviltä ja tuttavilta. (Kinnunen ym. 2013.)

Suomalaisen aikuisväestön monet elämäntavat ovat kehittyneet myönteiseen suuntaan viime vuosien aikana. Esimerkiksi miesten tupakointi on vähentynyt, aikuisten ruokatottumuksissa on tapahtunut myönteisiä muutoksia, vapaa-ajan liikunta on lisääntynyt ja ylipainoisten osuus on vakiintunut. Työikäisten elämäntavoissa on kuitenkin suuria koulutusryhmittäisiä ja myös alueellisia eroja. (Helldán ym. 2013.)

1.1.3 Terveys, avun saaminen ja palvelut

Terveys ja avun saaminen. Lapset ja nuoret voivat pääosin hyvin ja ovat aikaisempaa terveempiä (Aira ym. 2014). WHO:n koululaistutkimuksen mukaan suomalaislapset ja -nuoret kokevat terveytensä pääosin hyväksi. Kuitenkin 11-vuotiaista 10 prosenttia, 13-vuotiaista 13 prosenttia ja 15-vuotiaista 14 prosenttia kokee terveytensä korkeintaan kohtalaiseksi. Kansainvälisesti tämä on keskiarvoa parempi tulos. Huonoksi koettu terveys on yhteydessä perheen taloudelliseen tilanteeseen. Mitä parempi on perheen taloudellinen tilanne, sitä harvemmin lapset ja nuoret arvioivat terveytensä huonoksi tai kohtalaiseksi. (Currie ym. 2012.)

Myönteisestä kehityksestä huolimatta terveys- ja hyvinvointierot ovat kasvaneet. Pienillä lapsilla on jonkin verran terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä eroja, mutta nuorilla, erityisesti lukiolaisten ja ammattikoululaisten välillä erot ovat jo merkittäviä. (Laatikainen ym. 2013.) Myös WHO:n koululaistutkimus osoittaa, että suomalaislasten ja -nuorten terveyserot ovat kasvussa. Lasten ja nuorten terveys- ja hyvinvointitilanne on yleisesti ottaen myönteinen, mutta he eivät ole niin terveitä ja hyvinvoivia kuin voisivat olla. Jo varsin nuorilla ilmenee sukupuolen, iän ja taloudellisen tilanteen mukaisia terveyseroja, jotka indikoivat terveyseroja aikuisuudessa. Tämä ennustaa suuria yhteiskunnallisia kustannuksia sekä taloudellisesti että inhimillisesti. (Currie ym. 2012.) Vaikka suurin osa lapsista ja nuorista voi hyvin ja he ovat tyytyväisiä elämäänsä, niin osalla on terveyteen ja hyvinvointiin, koulunkäyntiin ja oppimiseen, perheeseen tai vapaa-aikaan liittyä ongelmia (Solantaus & Paavonen 2009, Paananen & Gissler 2011).

Lapsilla ja nuorilla esiintyy jonkin verran toistuvaa somaattista ja psyykkistä oireilua, joka on usein yhteydessä koettuun stressiin. Tavallisimpia oireita ovat päänsärky, niska-hartiasäryt, väsymys, uupumus ja keskittymisvaikeudet, joita ilmenee 10–17 prosentilla. (Mäki 2012a.) Mielenterveyden häiriöt lisääntyvät lapsuudesta nuoruuteen siirryttäessä. Noin puolet mielenterveyden häiriöistä alkaa ennen 14 vuoden ikää. (Aalto-Setälä 2010, Marttunen & Kaltiala-Heino 2011.) Tavallisimpia mielenterveyden häiriöitä lapsuudessa ovat käytöshäiriöt sekä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt, nuorilla puolestaan ahdistuneisuus- ja mielialahäiriöt sekä päihde- ja syömishäiriöt (Santalahti & Marttunen 2014). Osa apua tarvitsevista ei saa tarvitsemaansa hoitoa tai ei hakeudu avun piiriin, vaikka varhainen tunnistaminen ja tuki parantavat oleellisesti oireilun pitkäaikaisennustetta (Aalto-Setälä 2010). Kodin lisäksi koulu ja opiskeluympäristö vaikuttavat lapsen ja nuoren mielenterveyden kehitykseen (Santalahti & Marttunen 2014).

Perusopetusikäinen nuori turvautuu ongelmissaan useimmiten perheeseensä tai kaveripiiriinsä. Perhe, sukulaiset ja kaverit koetaan tärkeimmiksi auttajiksi: yli puolet nuorista hakisi apua näiltä tahoilta. Noin yhdeksän prosenttia yrittäisi selvittää omin avuin ja noin seitsemän prosenttia ei hakisi apua mistään. Koulupsykologilta tai terveydenhoitajalta apua pyytäisi noin viisi prosenttia. Opettajalta tai rehtorilta nuoret pyytävät vain harvoin apua ongelmiinsa. (Markkola 2014.)

Vanhempien ja perheiden huolet. Lapsiperheiden vanhemmilla on useita perheen arkeen liittyviä huolia, joihin he tarvitsevat apua ja tukea ammattilaisilta (Perälä ym. 2011, 2013). Vanhemmuuteen liittyvien vaikeuksien on todettu olevan keskeisiä lapsen ja nuoren kehityksellisten ongelmien, mielenterveysongelmien, yleisen pahoinvoinnin, syrjäytymisen ja ei toivotun käyttäytymisen riskitekijöitä. Kasaantuessaan arkipäiväiset ja lievätkin huolet voivat olla jopa ongelmallisempia kuin yhden isomman vaikeuden kohtaaminen. (Lapsiperhekyseily 2012.)

Lapsen kehitykseen liittyvistä huolenaiheista yleisimpiä ovat lapsen fyysiseen terveyteen ja elämäntapoihin liittyvät asiat. Lähes 40 prosenttia vanhemmista on huolissaan näistä asioista. Yli kolmannes on huolissaan myös lapsen sosiaalisiin suhteisiin tai tunne-elämään liittyvistä asioista sekä tietokonepelien pelaamisesta. Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia esiintyy hieman enemmän kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia. Lähes puolet vanhemmista on huolissaan perheen taloudellisesta tilanteesta. Yli kolmannes vanhemmista tuntee huolta parisuhteesta, maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa tai omasta riittävyystään vanhempana. Äideillä on isiä enemmän sekä lapsen että vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia. (Lapsiperhekyseily 2012.)

Työstä johtuva kiire ja ajanpuute kuormittavat lapsiperheiden jaksamista arjessa (Salmi & Lammi-Taskula 2014b). Suomalaisten lapsiperheiden äidit käyvät töissä yhtä paljon kuin lapsettomat naiset, ja isät tekevät töitä muita miehiä enemmän. Lapsiperheiden äidit tekevät pääasiassa kokopäivätyötä. Määräaikaiset työsuhteet tuovat epävarmuutta perheen elämään, ja ylityöt vievät aikaa pois perheeltä. (Salmi & Lammi-Taskula 2014a.)

Palvelut ja yhteistoiminta. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 3 §:n mukaan opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuoltoa toteutetaan sekä ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona että yksilökohtaisena opiskeluhuoltona. Opiskeluhuoltoon sisältyy sekä opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto että opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhuoltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Oppilaan ja hänen perheensä avun tai tuen saaminen voi edellyttää useiden opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten, koulun ulkopuolisten tahojen, kuten erityisapalvelujen tai erikoissairaanhoidon, tai muiden tahojen yhteistyötä. Oikea-aikaisen ja riittävän avun ja tuen varmistamiseksi tarvitaan selkeitä yhdessä sovittuja pelisääntöjä. (Perälä ym. 2015.) Opiskeluhuollossa toimivien keskinäisessä ja eri koulutusasteiden välisessä yhteistoiminnassa on todettu puutteita. Myös opiskeluhuollon käytännöissä ja

yhteistyön tavoissa muiden tahojen kanssa on ollut epäyhtenäisyyttä. (OKM 2014:2, Wiss ym. 2014a, 2014b.)

Kunnilla on velvollisuus järjestää oppilaiden laajat terveystarkastukset kolme kertaa kouluterveydenhuollossa: ensimmäisellä, viidennellä ja kahdeksannella luokalla. Tarkastuksiin kutsutaan oppilaan molemmat vanhemmat tai huoltajat. Tarkoituksena on keskustella vanhempien, lasten ja koko perheen hyvinvoinnista ja tuen tarpeesta sekä sopia tarvittavista toimenpiteistä. Erityisenä tarkoituksena on vahvistaa vanhempien ja lasten voimavaroja. Tarkastus voidaan toteuttaa yhdessä tapaamisessa terveydenhoitajan ja lääkärin toimiessa työparina tai tarkastus voi muodostua useammasta tapaamisesta. (VNA 338/2011, Hakulinen-Viitanen ym. 2012.)

Terveydenedistämisaktiivisuus perusterveydenhuollossa 2014 -tiedonkeruun mukaan vuonna 2014 kouluterveydenhuollon laajat terveystarkastukset toteutuivat kaikilla kolmella vuosiluokalla asetuksen (VNA 338/2011) mukaisesti 97 prosentissa terveyskeskuksista (Wiss ym. 2014b). Terveystarkastuksiin varatun ajan pituus vaihtelee paljon, ja tämä aiheuttaa eroja myös tarkastusten sisältöön. Puolella terveyskeskuksista on yhteinen kirjattu käytäntö terveystarkastuksista pois jäävien tuen tarpeen selvittämiseen ja neljäsosalla erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen. (VM 2014.)

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lainsäädäntöuudistuksessa tavoitteena on ollut palvelujen tasapuolisen saatavuuden ja laadun varmistaminen (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, VNA 338/2011). Opiskeluhuollon palvelujen saatavuus on viime vuosina hieman parantunut sekä opiskelijoiden että oppilaitosten näkökulmasta. Kaikki opiskeluhuollon palvelut eivät kuitenkaan ole helposti ja kattavasti saatavilla. (Hakulinen-Viitanen ym. 2014, VM 2014.) Lisäksi opiskeluhuollon palvelujen saavutettavuudessa on alueellisia eroja (Peltonen & Honkasalo 2013). Opiskeluhuollon palveluja on ollut parhaiten saatavilla perusopetuksessa. Vuosina 2011–2012 kouluterveydenhoitajan palveluja oli lähes kaikissa (99 %) peruskouluissa, kuraattoripalveluja oli 87 sekä lääkäri- ja psykologipalveluja 80 prosentissa kouluja. (Peltonen & Honkasalo 2013.) Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013 -tiedonkeruun mukaan lukuvuonna 2012–2013 kouluterveydenhoitaja oli saatavilla lähes jokaisessa peruskoulussa sekä koulukuraattori 91 prosentissa, koulupsykologi 84 prosentissa ja koululääkäri 82 prosentissa peruskouluista. Kuraattori-, psykologi- ja lääkäripalvelujen saatavuus on neljän vuoden seuranta-aikana parantunut. (Wiss ym. 2014a.) Vanhempien barometrin 2013 mukaan peruskoululaisten vanhemmista kuusi kymmenestä pitää kouluterveydenhuollon palveluja riittävinä ja neljä kymmenestä opiskeluhuollon palveluja (Metso 2013).

1.1.4 Kouluyhteisö ja osallisuus

Kouluyhteisö. Oppilaiden kouluviihtyvyyteen vaikuttavat kokemukset koulunkäynnistä ja kouluyhteisön sosiaaliset suhteet. Tukemalla oppilaiden kouluviihtyvyyttä voidaan vahvistaa oppimista ja hyvinvointia. Ne oppilaat, jotka kokevat koulunkäynnin

myönteisenä, menestyvät koulussa muita oppilaita paremmin. Koulunkäynnistä pitävi-en nuorten osuus on lisääntynyt kymmenen viime vuoden aikana. Oppilaiden ja opettajien välinen suhde on myös kehittynyt myönteisesti ja opettajalta saadaan tarvittaessa tukea yhä useammin. (Kämppe ym. 2012.) Oppilaat kokevat opettajat usein oikeudenmukaisina, mutta hieman etäisinä. Osa kuitenkin kokee, että opettaja ei ole kiinnostunut heidän kuulumisistaan. (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013, Kämppe ym. 2012, OPH 2012.)

Kokemukset koulutyön kuormittavuudesta ja koulu-uupumus ovat lisääntyneet kymmenen viime vuoden aikana. Alemmilla luokilla koulutyö koetaan vähemmän kuormittavaksi kuin ylemmällä luokilla. Koettu kuormittavuus ei liity ainoastaan koulutyön määrään, vaan myös sen laatuun ja opiskeluun liittyviin psyykkisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Myös koulun ilmapiirillä on yhteys koulutyön kuormittavuuteen ja koulu-uupumukseen. Mitä enemmän oppilaat saavat tukea koulussa toimivilta ammattilaisilta ja muilta koulun aikuisilta, sitä vähemmän esiintyy koulu-uupumusta. (Mustonen & Latvala 2008, Kouluterveyskysely 2012/2013, Kämppe 2012.) Perusopetuksessa koulun keskeyttäneitä oppilaita on hyvin vähän (0,3 %) (VM 2014).

WHO:n koululaistutkimuksen mukaan koulukiusaaminen ei ole Suomessa muita maita yleisempää. Vähintään kaksi kertaa viime kuukausien aikana kiusatuksi joutui 11-vuotiaista pojista 13 ja tytöistä 11 prosenttia. Mitä parempi perheen taloudellinen tilanne on, sitä harvinaisempaa on kiusatuksi joutuminen. Esimerkiksi pojilla ero kiusatuksi joutumisessa on 12 prosenttia riippuen perheen taloudellisesta tilanteesta. Kiusaamiseen osallistuminen on Suomessa hieman harvinaisempaa kuin muissa maissa keskimäärin. Muutamien kuukausien aikana vähintään kaksi kertaa muiden oppilaiden kiusaamiseen on osallistunut 11-vuotiaista pojista seitsemän ja tytöistä kaksi prosenttia. (Currie ym. 2012.) Koulukiusaamisen yleisyyttä seurataan melkein kaikissa Suomen perusopetuksen kouluissa: yleisimmin opettajan, oppilaan ja vanhemman välisissä keskusteluissa, kouluterveydenhuollon terveystarkastuksissa sekä KiVa Koulu -tilannekartoituksella tai muulla toistuvalla oppilaskyselyllä (Wiss ym. 2014a).

Oppilaiden ja vanhempien osallisuus. Oppilaiden ja heidän vanhempiansa tai huoltajiensa rooli koulun arjessa ja opiskeluhuollossa on muuttunut. Oppilailla ja vanhemmilla on oikeus tulla kuulluksi, osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin. Osallisuus ei tarkoita vain osallistumista tai läsnäolemista, vaan oleellista on, että oppilaat ja vanhemmat ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa toimintaa, johon he osallistuvat. (Perälä ym. 2015.) Oppilaiden ja vanhempien mielipiteet tulee huomioida opiskeluhuoltoon koskevassa toiminnassa ja päätöksenteossa kouluyhteisössä ja kunnassa. Osallisuus voimaannuttaa ja sitouttaa jaettuun päätöksentekoon ja asiantuntijuuteen. (VM 2012.)

Oppilaiden osallisuuden vahvistaminen tukee kouluyhteisön hyvinvointia. Osallisuuden vahvistaminen on käytännössä oppilaiden ja vanhempien kohtaamista, riittävää tiedon saamista sekä riittävien vaikutusmahdollisuuksien tarjoamista. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, OKM 2012:6.) Myös perusopetuksessa lapsilla

ja nuorilla tulee olla mahdollisuus esimerkiksi oppilaskunnan kautta ilmaista mielipiteensä koulun toimintaan liittyvistä, oppilaita yhteisesti koskevista asioista (mm. Yleis-sopimus lapsen oikeuksista 1989, Perälä ym. 2015). Oppilaiden osallisuus on toimivan opiskeluhuollon toteuttamisen ja hyvinvoivan kouluyhteisön edellytys. Mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin asioihin tukee oppilaan elämänhallintaa sekä edistää terveyttä ja hyvinvointia. (STM 2010: 26.)

Vaikka oppilaiden ja vanhempien osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuudet ovat viime vuosina parantuneet, niiden toteutumisessa on edelleen puutteita. Esimerkiksi yläkouluikäisistä neljännes ei koe tulevansa kuulluksi koulussa. Yli puolet kokee, että opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, ja useampi kuin kolman-nes kokee, että opettajat eivät rohkaise ilmaisemaan mielipiteitä oppitunnilla. (Koulu-terveyskysely 2013.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) tavoitteena on vahvistaa oppilaiden ja heidän vanhempiansa osallisuutta. Kuntaliiton (2014) kyselyn mu-kaan yli puolessa kunnista arvioitiin, että lain myötä oppilaiden osallisuus ja vaikutus-mahdollisuudet paranevat kouluissa kuten myös vanhempien osallisuus.

Tällä hetkellä oppilaiden ja vanhempien näkemykset vaikuttavat kuntien lasten ja nuorten palvelujen suunnittelussa ja päätöksenteossa vähän (Perälä ym. 2011, Kanste ym. 2014). Oppilaiden ja vanhempien osallisuus koulun toimintaan ja päätöksentekoon sekä mahdollisuudet vaikuttaa koulupäivän suunnitteluun ja oppituntien sisältöön on vähäistä (Koulu-terveyskysely 2000/2011–2013, Metso 2013, Wiss ym. 2014a). Ter-veyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013 -tiedonkeruun mukaan van-hemmat osallistuvat koulussa yleisimmin koulun toiminnan arviointiin sekä kiusaami-sen ja väkivallan ehkäisyyn ja sovitteluun. Vanhempien osallisuus on pysynyt kokonai-suudessaan ennallaan kahden vuoden seuranta-aikana. (Wiss ym. 2014a.) Vanhempien barometrin mukaan peruskoululaisten vanhempien kokemukset mahdollisuudesta osal-listua koulun toimintaan eivät anna kouluille hyvää arvosanaa. On pohdittava, miten vanhempien osaaminen ja kiinnostus oman lapsen kouluarjesta voidaan kanavoida myönteiseksi energiaksi ja koulutyön tueksi. (Metso 2013.)

Keskeistä on sopia kunnassa ja koulussa ne toimenpiteet, joilla oppilaiden ja vanhempien osallisuutta edistetään: esimerkiksi suorat ja epäsuorat osallistumisen tavat ja edustukselliset vaikuttamiskanavat (Perälä ym. 2015). Noin 80 prosentissa peruskoulujen opetussuunnitelmista on kuvattu miten oppilaiden ja vanhempien tai huoltajien vaikutusmahdollisuuksia tuetaan (Wiss ym. 2014a). Oppilaiden osallisuuden tukeminen edellyttää yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa korostetaan turvallista luok-ka- ja kouluyhteisöä ja oppilaiden mielipiteiden kuulemista. Osallisuus edellyttää riit-tävää tiedon saamista koulun ja opiskeluhuollon toiminnasta sekä oppilaiden vaikutus-mahdollisuuksista. Käytössä on runsaasti osallisuutta tukevia toimintatapoja kuten erilaiset vertaistoiminnan muodot ja palautteiden kysyminen. (Perälä ym. 2015.) Pe-rusopetuksessa vanhemmat voivat olla monella tavalla mukana vahvistamassa hyvin-vointia luokan ja koulun tasoilla. Luokan tasolla tehtävä yhteistyö tutustuttaa vanhem-mat luokan opettajaan, lapsiin ja toisiin vanhempiin. Se vahvistaa luokan yhteisölli-

syyttä ja sosiaalisia suhteita sekä tarjoaa vanhemmille vertaistukea ja opettajalle vanhempien tuen luokan asioita ratkottaessa. Koulussa voi toimia myös vanhempainyhdistys tai muu vanhempainryhmä. (Suomen Vanhempainliitto 2014.)

Riittävä tiedon saaminen on edellytys oppilaiden, vanhempien, opiskeluholloissa toimivien ammattilaisten ja eri yhteistyötahojen osallisuudelle. Tietoa tarvitaan opiskeluhollosta kokonaisuudessaan: yhteisöllisestä ja yksilökohtaisesta opiskeluhollosta sekä opiskeluhollopalvelujen sisällöstä, toimintaperiaatteista, palveluihin hakeutumisesta ja niiden saavutettavuudesta. (Perälä ym. 2015.) Vanhempien barometrin 2013 mukaan kolmannes vanhemmista kokee saavansa liian vähän tietoa opiskeluhollosta palveluista. Kolme neljäsosaa kokee saavansa opettajilta riittävästi tietoa lapsen opiskeleluun liittyvistä asioista. (Metso 2013). Vanhemmat ovat melko tyytyväisiä koulun antamaan opetukseen ja yksilöllisiin tukimuotoihin. He haluavat kuitenkin saada enemmän tietoa lapsen tai nuoren koulunkäynnistä. (OKM 2014:2.)

1.1.5 Tietoa perheiden hyvinvoinnista ja palveluista

Tässä tutkimuksessa kerättiin tietoa sähköisellä kyselyllä viidesluokkalaisten oppilaiden vanhemmilta hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, avun saamisesta ja palveluista sekä kouluyhteisöstä. Viidesluokkalaisten ja heidän perheidensä tilanteesta haluttiin saada laajasti tietoa, joten kysely tehtiin samanaikaisesti myös viidesluokkalaistilanteesta. Tiedonkeruut toteutettiin samanaikaisina otoksina siten, että yksittäisen oppilaan ja vanhemman vastaukset voitiin yhdistää. Perheen ja vanhempien tilanne on yhteydessä lasten hyvinvointiin, terveyteen ja koettuun tuen saamiseen, joten kokonaiskuvan rakentamiseksi on tarpeen kerätä tietoa sekä lapsilta että vanhemmilta (Perälä ym. 2014). Lasten näkemykset esimerkiksi perheen tilanteesta voivat olla erilaiset kuin vanhempien näkemykset. Esimerkiksi Jorosen (2005) tutkimuksen mukaan yläkouluikäisten nuorten ja heidän vanhempansa käsitykset perheen toimivuudesta eroavat toisistaan: vanhemmat arvioivat perheen toimivan paremmin kuin heidän murrosikäiset lapsensa.

Aikaisemmissa tiedonkeruissa vanhempien näkemyksiä esimerkiksi hyvinvoinnista, terveydestä, perheestä ja elämäntavoista sekä koulusta ja palveluista on selvitty ainakin Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa (LATE) viidesluokkalaisten oppilaiden vanhemmilta (Mäki ym. 2010), Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyssä lapsiperheiden vanhemmilta (Lapsiperhekysely 2012), Väestöliiton vanhempien barometrissa perusopetuksen oppilaiden vanhemmilta (Metso 2013) sekä alle 9-vuotiaiden lasten vanhemmilta (Perälä ym. 2011). Lisäksi tietoa on tuotettu esimerkiksi aikuisväestön ja työikäisten terveys- ja hyvinvointitutkimuksissa kuten Alueellisessa terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (ATH) (Kaikkonen ym. 2014) ja Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -kyselyssä (Helldán ym. 2013). Terveiden ja hyvinvoinnin edistämistä peruskouluissa on seurattu erillisillä

peruskouluihin suunnatuilla tiedonkeruilla (Wiss ym. 2014a). Lapsiin ja nuoriin kohdistuneissa tiedonkeruissa on kerätty tietoa kouluterveyskyselyssä 8. ja 9. luokkalaisilta (Kouluterveyskysely 2000/2001–2013), WHO:n koululaistutkimuksessa 11-, 13- ja 15-vuotiailta lapsilta ja nuorilta (Currie ym. 2012), Nuorten terveystapatutkimuksessa 12–18-vuotiailta nuorilta (Kinnunen ym. 2013) sekä Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa (LATE) 8. luokkalaisilta (Mäki ym. 2010). Näissä tiedonkeruissa tietoa on tuotettu erityisesti terveys- ja hyvinvointinäkökulmasta.

Viidesluokkalaisten ja heidän vanhempiansa tiedonkeruut toteutettiin ennen oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) voimaantuloa (1.8.2014). Laki korostaa yhteisöllisyyttä ja ehkäisevää toimintaa. Lisäksi laissa vahvistetaan opiskeluhuollon johtamista toiminnallisena kokonaisuutena sekä turvataan myös toisen asteen opiskelijoille oikeus opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalveluihin. Tässä raportissa kuvataan vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, vanhempien omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta, avun saamisesta ja palveluista sekä kouluyhteisöstä. Raportissa käytetään termiä vanhemmat, jolla tarkoitetaan viidesluokkalaisten oppilaan vanhempia tai huoltajia (vrt. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013). Lisäksi käytetään termiä oppilas ja lapsi, joilla tarkoitetaan viidesluokkalaista.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, vanhempien omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta, avun saamisesta ja palveluista sekä kouluyhteisöstä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia näkemyksiä vanhemmilla on perheestä ja vapaa-ajasta?
 - perhe ja vanhemmuus
 - vanhemman ja lapsen välinen suhde
 - perheen elämäntavat
 - vanhempaan tai lapseen kohdistunut väkivalta ja kaltoinkohtelu
 - lapsen sosiaalisen median käyttö ja television katselu
 - ystävät ja lapsen aikuiseksi kasvaminen
 - tupakointi, päihteet ja rikkeet.
2. Millaiseksi vanhemmat arvioivat oman ja lapsen terveydentilan ja mielialan sekä avun saamisen ja palvelut?
 - terveydentila ja mieliala
 - huolet ja avun saaminen huoliin
 - palvelut.

3. Millaiseksi vanhemmat arvioivat kouluyhteisön toiminnan?

- koulun yhteisöllisyys ja oppimisympäristö
- osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet
- koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen.

1.3 Aineisto ja menetelmät

1.3.1 Kohderyhmä ja tiedonkeruu

Tämän tutkimuksen kohderyhmä muodostuu Suomen perusopetuksen koulujen viidesluokkalaisten oppilaiden vanhemmista tai huoltajista. Kyseessä on poikkileikkausasetelmassa tehty survey-tutkimus, jossa aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella viidesluokkalaisten vanhemmilta maaliskuun ja kesäkuun 2013 välisenä aikana. Tutkimuksen tiedonkeruun kanssa samanaikaisesti toteutettiin sähköinen kysely viidesluokkalaisille oppilaille.

Jokaisesta Suomen kunnasta valittiin oppilasmäärältään suurin suomenkielinen koulu vuoden 2012 kuntajaon ja Tilastokeskuksen oppilaitosrekisterin (Tilastokeskus 2013a) mukaan. Jokaisesta koulusta otettiin mukaan satunnaisesti yksi viides luokka. Mukana olivat perus- ja yhtenäiskoulut, valtion ja kuntien koulut sekä erityiskoulut, joissa oli viidesluokkalaisia. Tutkimuksesta suljettiin pois ruotsinkieliset koulut ja ulkomailla olevat koulut. Erityiskoulut päättivät itse osallistumisestaan ja siitä pystyvätkö oppilaat vastaamaan sähköiseen kyselyyn.

Oppilaitosrekisterin tietojen pohjalta luotiin vastaajarekisteri, jossa jokaiselle oppilaalle ja vanhemmalle annettiin henkilökohtainen tunniste. Tunnisteen perusteella oppilaan ja vanhemman vastaukset voidaan jatkossa yhdistää toisiinsa. Vastaajarekisteri ei sisältänyt henkilötietoja, joten vastaajia ei voida yksilötasolla tunnistaa. Lisäksi muodostettiin koulukohtainen osoiterekisteri, johon tallennettiin koulujen postiosoitteet. Yhteystiedot etsittiin internetistä koulujen ja kuntien verkkosivuilta. Kaikille mukaan valikoituneiden koulujen rehtoreille tai koulunjohtajille lähetettiin sähköpostiviesti maaliskuussa 2013. Viestissä kutsuttiin mukaan tutkimukseen. Liitteenä oli tiedote tutkimuksesta ja linkki kyselyyn, jossa tiedusteltiin koulun halukkuutta osallistua tutkimukseen, yhteyshenkilöä, viidesluokkalaisten määrä ja mahdollisuutta vastata kyselyyn sähköisesti.

Osa kouluista ($n = 46$) kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen. Kieltäytymisen syitä olivat useimmiten monet samanaikaisesti käynnissä olevat tutkimus- ja kehittämissankkeet sekä koulurakennuksen remontti. Kieltäytyneiden koulujen tilalle valittiin oppilaitosrekisteristä samasta kunnasta oppilasmäärältään seuraavaksi suurin koulu, jos

sellainen oli kunnassa, tai jos päätöstä kieltäytymisestä ei ollut tehty kuntatasolla vaan koulutasolla. Kuntatasolla tehty päätös todennäköisesti koski kaikkia kunnan kouluja. Jos kunnassa oli vain yksi suomenkielinen koulu, niin uutta koulua ei valittu.

Kouluihin lähetettiin materiaalipaketti, jossa oli tiedote oppilaille ja vanhemmille sekä suostumuslomake, opettajan ohje ja yhteenvetolomake sekä palautuskuori lomakkeille. Vanhempien tiedotteessa oli vastauslinkki, vanhempien käyttäjätunnus ja salasana. Suostumuslomakkeessa oli oppilaan käyttäjätunnus ja salasana. Salasanat olivat kertakäyttöisiä. Vanhemmille toimitettiin pyydettäessä uudet salasanat, joita he käyttivät silloin, kun vastaaminen oli keskeytynyt, eikä samalla salasanalla päässyt kirjautumaan uudelleen tai salasanat olivat menneet hukkaan.

Opettaja laittoi oppilaiden vanhemmille Wilman tai muun sähköisen järjestelmän kautta viestin siitä, että oppilaan mukana on laitettu kotiin tietoa luokan osallistumisesta tutkimukseen sekä tiedotteet ja suostumuslomake. Suostumuslomake täytettiin kotona kahtena kappaleena, joista toinen jäi kotiin ja toinen palautettiin opettajalle. Opettaja varmisti, että kaikki oppilaat olivat palauttaneet suostumuslomakkeen ennen kyselyyn vastaamista luokassa. Mikäli oppilaalla ei ollut vanhemman suostumusta tutkimukseen, hänelle osoitettiin vaihtoehtoja toimintaa kyselyyn vastaamisen ajaksi. Vastaaminen oli sekä oppilaille että vanhemmille vapaaehtoista. Myös koulut osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Oppilaat vastasivat kyselyyn opettajan ohjaamana yhden oppitunnin aikana. Opettaja varmisti, että jokaisella oppilaalla oli tietokone ja vastaamisrauha. Jos oppilas tarvitsi enemmän aikaa, hänelle tarjottiin mahdollisuus jatkaa vastaamista välitunnilla. Kyselyyn vastaamisen jälkeen opettaja keräsi suostumuslomakkeet. Hän täytti myös yhteenvetolomakkeen ja palautti sen suostumuslomakkeiden kanssa samassa palautuskuoressa tutkimusryhmälle. Yhteenvetolomakkeessa kysyttiin vastaamisajankohtaa, oppilasmäärää, kyselyyn osallistuneiden ja kieltäytyneiden sekä poissaolevien oppilaiden määrää, kyselyn herättämiä ajatuksia oppilaissa, ohjeistuksen riittävyyttä ja kyselyn onnistumista luokassa.

Materiaalipaketti lähetettiin kaikkiin niihin kouluihin, jotka olivat ilmoittaneet halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Lisäksi materiaalipaketti lähetettiin niihin kouluihin, joiden osallistumisesta tai kieltäytymisestä ei saatu tietoa. Materiaalipaketti lähetettiin yhteensä 315 kuntaan (yksi koulu jokaisesta kunnasta). Tiedonkeruun aikana tapahtui kaksi tilannetta, joissa luokka ei päässyt vastaamaan kyselyyn internetyhteyksissä olevien ongelmien vuoksi: vastauslinkki ei toiminut. Kyse oli Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hetkellisistä palvelinongelmista tai huoltokatkoista, jotka saatiin korjattua saman päivän aikana. Nämä katkot eivät olleet etukäteen tiedossa. Oppilaille ja vanhemmille tarjottiin mahdollisuus vastata kyselyyn myös paperilomakkeilla.

Viidesluokkalaisten oppilaiden ja vanhempien kyselylomakkeiden kehittämisessä hyödynnettiin aikaisemmin kehitettyjä mittareita. Osa mittareista kehitettiin tutkimusta varten ja ne perustuivat aikaisempiin tutkimuksiin, teorial tietoon ja monialaiseen koke-

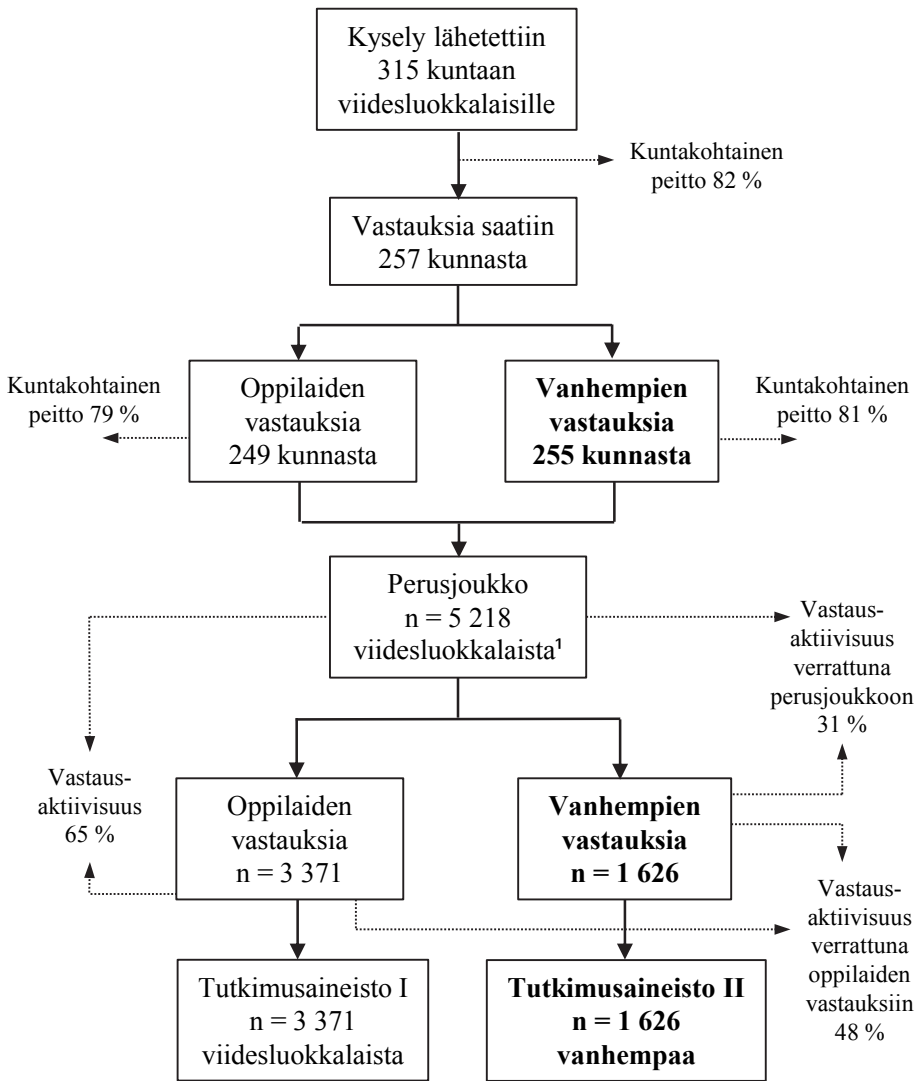
mustietoon. Kyselylomakkeet työstettiin monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Ne hyväksyttiin tutkimuskäyttöön THL:n tutkimuseettisessä työryhmässä.

Vanhempien kyselylomake pilotoitiin focusryhmissä paperiversiona kolmella 11-vuotiaiden lasten vanhemmalla. Vanhemmat täyttivät ensin lomakkeen paperisena, minkä jälkeen käytiin keskustelua ryhmässä. Ryhmäkeskustelussa käytiin läpi kyselylomakkeen sisällön kokonaisuutta ja kattavuutta, yksittäisten kysymysten sisältöjä ja vastausasteikkoja, kyselylomakkeen pituutta ja yleistä selkeyttä sekä vastaamisen helpoutta. Palautteen perusteella kyselylomaketta lyhennettiin ja kysymyksiä tarkennettiin. Kyselylomake pilotoitiin sähköisessä muodossa ennen aineistonkeruuta yhden etelä-suomalaisen koulun viidesluokkalaisten oppilaiden yhdeksällä vanhemmalla. Kyselylomake sisälsi taustatietokysymyksiä sekä kysymyksiä kouluyhteisöstä, perheestä ja vapaa-ajasta, vanhempien omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta sekä avun saamisesta ja palveluista. Kyselylomakkeet olivat vain suomenkielisiä. Kyselylomakkeen ja mittareiden yksityiskohtainen sisältö on nähtävissä tulososuuden taulukoissa ja kuvioissa sekä liitetaulukossa.

1.3.2 Aineisto ja vastausaktiivisuus

Kysely lähetettiin yhteensä 315 kuntaan vuoden 2012 kuntajaon mukaisesti. Viidesluokkalaisten vastauksia saatiin 249 kunnasta, jolloin kuntakohtainen peitto oli 79 prosenttia. Vanhempien vastauksia saatiin 255 kunnasta: kuntakohtaiseksi peitoksi muodostui 81 prosenttia.

Tutkimuksen perusjoukko muodostui niistä viidesluokkalaisista, joille tarjottiin mahdollisuus vastata kyselyyn. Perusjoukkoon on laskettu niiden viidesluokkalaisten määrä (yhdessä luokassa), joiden koulusta saatiin vähintään yksi joko oppilaan tai vanhemman vastaus eli näistä kouluista viidesluokkalaisilla on ollut mahdollisuus vastata kyselyyn. Perusjoukkoon kuului yksi viides luokka jokaisesta kunnasta. Viidesluokkalaisten määrä luokassa kysyttiin opettajan palautelomakkeessa tai tieto kysyttiin puhelimitse tai sähköpostitse koulusihteeriltä. Osa oppilasmääristä selvitettiin koulujen nettisivujen perusteella. Perusjoukon suuruudeksi määrittyi 5 218 viidesluokkalaista: vastauksia saatiin yhteensä 3 371 oppilaalta. Vastanneista 51 prosenttia oli tyttöjä ($n = 1\,724$) ja 49 prosenttia poikia ($n = 1\,642$). Vanhempien vastauksia saatiin yhteensä 1 626 vanhemmalta. Vanhempien vastausten määrä oli oppilaiden muodostamaan perusjoukkoon verrattuna 31 prosenttia ja oppilaiden vastausten määrään verrattuna 48 prosenttia. (Kuvio 1.) Suomenkielisissä kouluissa oli vuonna 2013 koko maassa viidesluokkalaisia yhteensä 53 317, joista tyttöjä 25 929 (49 %) ja poikia 27 388 (51 %) (Tilastokeskus 2013b). Tämän tutkimuksen viidesluokkalaisten aineisto vastaa 6,3 prosenttia koko maan viidesluokkalaisista: tytöistä 6,6 prosenttia ja pojista 6,0 prosenttia.

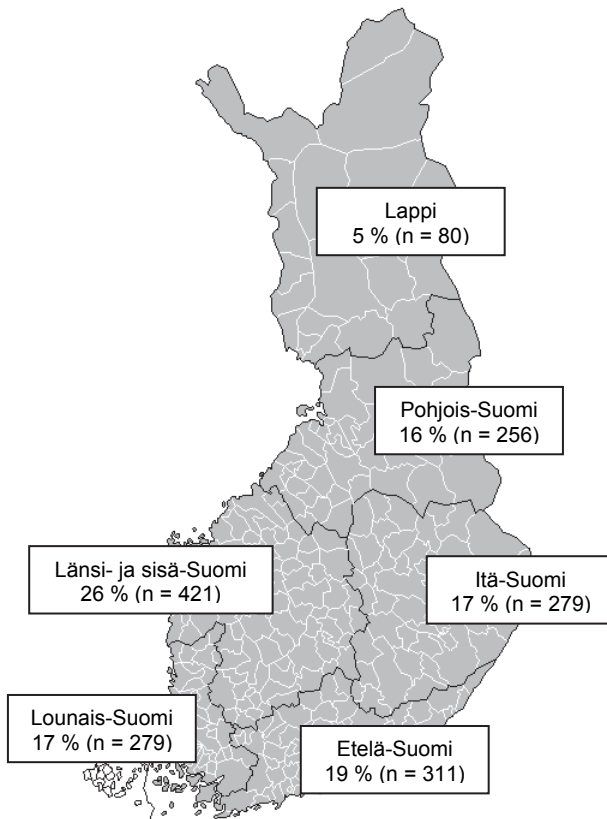

¹ Laskettu niiden viidesluokkalaisten kokonaismäärä (luokassa), joiden koulusta on vähintään yksi oppilaan tai vanhemman vastaus.

Kuvio 1. Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien tutkimusaineiston muodostuminen osana laajaa tiedonkeruuta (viidesluokkalaisten kyselyn tulokset raportoidaan erillisenä raporttina).

Viidesluokkalaisten oppilaiden vastauksia saatiin yhteensä 3 371, joista sähköisiä vastauksia oli 97 prosenttia (n = 3 281) ja paperivastauksia 3 prosenttia (n = 90). Vanhempien vastauksia saatiin yhteensä 1 626, joista lähes kaikki olivat sähköisessä muodossa. Paperilomakkeella vastasi kolme vanhempaa. Kyselyyn vastasivat useimmiten äidit (86 %). Isiä vastaajista oli kahdeksan prosenttia. Vanhemmat vastasivat yhdessä kuudessa prosentissa vastauksista.

Vanhempien vastausten jakautumista maassa tarkasteltiin aluehallintovirastojen toimialueiden mukaan. Manner-Suomessa toimii kuusi aluehallintovirastoa, jotka edistävät mm. alueen väestön oikeusturvan toteutumista, peruspalvelujen saatavuutta sekä terveellistä ja turvallista elinympäristöä (Laki aluehallintovirastoista 2009/896, Valtionneuvoston asetus aluehallintovirastoista 2009/906). Vastauksia saatiin koko maasta, eniten Länsi- ja Sisä-Suomesta (Kuvio 2).

Kuvio 2. Viidesluokkalaisten oppilaiden vanhempien vastausten jakautuminen aluehallintovirastojen (AVI) toimialueiden mukaan (n = 1 626) (Ahvenanmaa ei ollut mukana tutkimuksessa).

Vastausten jakautumista tarkasteltiin myös Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmituksen mukaan (Tilastokeskus 2013c). Kaupunkimaisten (24 %, n = 390) ja taajaan asuttujen (26 %, n = 420) kuntien osuudet olivat hieman suurempia kuin koko maassa vuonna 2013. Koko maassa kaupunkimaisia kuntia oli 18 prosenttia ja taajaan asuttuja 20 prosenttia kaikista kunnista. Maaseutumaisten kuntien osuus vastauksissa oli hieman pienempi (50 %, n = 816) kuin koko maassa (62 %).

1.3.3 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 22 -ohjelmalla. Analyysissä käytettiin kuvailevan tilastotieteen menetelmiä: prosentti- ja frekvenssijakaumia sekä sijaintia ja hajontaa kuvaavia tunnuslukuja. Muuttujien välisten yhteyksien tarkastelussa käytettiin ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä. Tuloksissa on raportoitu vähintään viiden prosenttiyksikön erot vertailtavien ryhmien, kuten tyttöjen ja poikien välillä.

Keskeisten muuttujien esiintymistä on tarkasteltu tarkoituksenmukaisilta osin seuraavien taustatekijöiden suhteen: viidesluokkalaisten sukupuoli (tyttö ja poika), vanhemman koulutustaso (enintään ammattikoulun käyneet ja yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet) ja perhemuoto (yksinhuoltajaperheet ja kahden vanhemman tai huoltajan perheet).

Aineiston puuttuvia tietoja tarkasteltiin sekä muuttuja- että vastaajakohtaisesti. Muuttujakohtaisesti tarkasteltuna puuttuvia tietoja oli pääsääntöisesti alle viisi prosenttia. Puuttuvien tietojen systemaattisuutta tarkasteltiin MCAR-testauksella (missing completely at random, MCAR) (Graham 2009, Barlaoui & Enders 2010). Puuttuvia tietoja oli satunnaisesti, eikä tietoja havaittu puuttuvan systemaattisesti minkään muuttujan osalta.

Puuttuvien tietojen vastaajakohtaisen tarkastelun perusteella aineistosta poistettiin kolme vastausta, koska puuttuvia tietoja oli yli 85 prosenttia. Näissä tapauksissa oli todennäköisesti kysymys siitä, että sähköinen vastaaminen oli keskeytynyt esimerkiksi teknisistä syistä. Vastaajakohtaisesti tarkasteltuna puuttuvia tietoja oli aineistossa keskimäärin 2,6 prosenttia.

Puuttuvia tietoja ei korvattu, koska ne eivät olleet systemaattisia. Tulokset raportoidaan vain niiden vastaajien osalta, jotka ovat vastanneet kyseessä olevaan kysymykseen. Näin ollen esimerkiksi taulukoissa vastaajien lukumäärä vaihtelee. Tulokset on esitetty pääosin frekvenssi- ja prosenttitaulukoina sekä palkkikuvioilla.

1.3.4 Luotettavuuden pohdinta

Tutkimuksen luotettavuutta heikentävät tekijät liittyvät erityisesti aineiston edustavuuteen, vastaukseen ja kyselylomakkeen luotettavuuteen. Kyselytutkimuksiin liittyy usein vastaukseen ja näkemykset riittävästä vastausprosentista vaihtelevat. Tässä tutkimuksessa vanhempien vastausprosentti oli 31, mitä voidaan pitää välttävänä. Katoa esiintyy yleensä survey-tutkimuksissa vaikka kadon vähentämiseksi tehtäisiin kaikki mahdollinen. Koulujen aktiivisuuteen osallistua tutkimukseen saattoi vaikuttaa kyselyn ajoittuminen loppukevääseen, jonka tiedetään olevan kouluissa kiireistä aikaa. Osallistumista pyrittiin lisäämään kouluille lähetetyillä muistutusviesteillä. Myös opettajat lähettivät muistutusviestin vastaamisesta vanhemmille. Lisäksi vanhempien vastaamisaikaa kyselyyn jatkettiin.

Tulosten yleistäminen edellyttää, että havaintoaineisto vastaa laajuudeltaan sitä joukkoa, johon tulokset halutaan yleistää. Vuoden 2012 kuntajaon mukaisesti tutkimuksessa oli mukana 315 kuntaa. Tarkasteltaessa oppilaiden ja vanhempien aineistoja kunnittain vastauksia saatiin 257 kunnasta. Niitä kuntia, joiden kouluista saatiin vastauksia, verrattiin niihin kuntiin, joiden kouluista ei saatu vastauksia. Ne kunnat, joista saatiin vastauksia, olivat vastaamattomia kuntia useammin:

- kaupunkimaisia tai taajaan asuttuja
- väestömäärältään suurempia
- Pohjois- ja Itä-Suomen AVI-alueelta
- lapsiperheiden osuus perheistä suurempi.

Tulosten yleistämisessä on tarpeen noudattaa varovaisuutta, sillä aineisto ei edusta kaikkien viidesluokkalaisten vanhempia. Tutkimusaineistossa ei ole mukana esimerkiksi vajaakuntoisten tai muiden kuin suomea äidinkielenään puhuvien viidesluokkalaisten vanhempia. Lisäksi suurten kaupunkien suhteellinen osuus aineistossa on pieni, mikä johtuu tutkimuksen otanta-asetelmasta. Tutkimuksessa haluttiin tavoittaa viidesluokkalaisten vanhempia eri puolelta maata ja erilaisista kuntatyypeistä, eikä painoker-toimia käytetty. Tarkasteltaessa 11-vuotiaiden määrää vuoden 2013 lopussa (viidesluokkalaisia) AVI-alueittain huomataan, että Etelä-Suomen AVI on tässä aineistossa aliedustettuna. Koko maan 11-vuotiaista noin 40 prosenttia asui Etelä-Suomen AVI-alueella vuonna 2013 (SOTKANet 2005–2013): tässä aineistossa vastaava osuus oli 19 prosenttia. Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen AVI-alueet olivat sitä vastoin hieman yliedustettuina.

Kyselyihin vastasi vanhempia koko maasta ja kaikista maakunnista. Kadon ei havaittu olevan systemaattista. Vastausaktiivisuus oli kuitenkin suhteellisen alhainen, joten tulosten yleistämisessä tutkimusjoukon ulkopuolelle on tästäkin syystä tarpeen noudattaa varovaisuutta. Lisäksi kyseessä on poikkileikkausasetelmassa tehty survey-tutkimus, joten muuttujien yhteyksistä ei voida tehdä kausaalipäätelmiä.

Kyselylomakkeen mittareiden kehittämistyö ja sopivien mittareiden valinta toteutettiin työryhmässä, jossa oli monialaista asiantuntemusta lasten, nuorten ja perheiden

palvelujen tutkimisesta sekä sosiaali-, terveys- ja opetustoimen palvelujen, kuten opiskeluhuollon ja opiskeluterveydenhuollon, sisällöllisestä kehittämisestä. Työryhmätyöskentelyn tuloksena voidaan olettaa, että mittarit mittasivat sitä mitä oli tarkoitus ja systemaattista virhettä esiintyi vähän.

Kyselylomake esiteltiin viidesluokkalaisten vanhemmilla. Se sisälsi yli 100 yksittäistä kysymystä, joiden avulla viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä kouluyhteisöstä, perheestä ja vapaa-ajasta, vanhempien omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta sekä avun saamisesta ja palveluista tarkasteltiin moniulotteisesti. Kyselylomakkeen pituudella ja ymmärrettävyydellä on todettu olevan vaikutusta mitaustulosten luotettavuuteen. Pitkä ja vaikeaselkoinen lomake voi heikentää vastausaktiivisuutta (Grove ym. 2012). Kyselylomaketta lyhennettiin ja kysymysmuotoja yksinkertaistettiin esitestauksessa saatujen palautteiden perusteella. Lomakkeen kysymysten yhteyteen liitettiin selkeät vastausohjeet.

Viidesluokkalaisten vanhemmilla kului aikaa sähköiseen kyselyyn vastaamiseen tyypillisimmillään noin 30 minuuttia. Äitien ja isien välillä ei ollut eroja. Jos vanhemmat olivat vastanneet kyselyyn yhdessä, oli vastaamiseen kulunut hieman enemmän aikaa kuin vastattaessa yksin.

Ilmiöiden tarkastelu perustui vanhempien itsearviointiin pohjautuviin mittareihin, mikä on saattanut tuottaa sosiaalisesti toivottavia vastauksia ja aiheuttaa harhaa tutkimustuloksiin (Polit & Beck 2013). Tämä riski otettiin huomioon ja sitä pyrittiin hallitsemaan siten, että kyselyyn vastattiin nimettömänä eikä esimerkiksi koulukohtaisia tuloksia raportoida.

2 Tuloksia perheiden hyvinvoinnista ja palveluista

2.1 Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat

Kappaleessa kuvataan tutkimukseen osallistuneiden viidesluokkalaisten lasten vanhempien perheeseen ja asumiseen sekä koulutukseen, työhön ja toimeentuloon liittyviä taustatietoja.

Perhe ja asuminen

- Noin kolme neljänestä vanhemmista oli avioliitossa ja eli perheessä, jossa oli molemmat vanhemmat ja lapsia.
- Vähän useampi kuin kymmenennes tuli yksinhuoltajaperheistä ja uusperheistä.
- Tyypillisimmin viidesluokkalaisten perheissä oli kaksi lasta (38 %).
- Perheistä yli puolet asui maaseudulla.
- Vanhempien keski-ikä oli 42 vuotta (vaihteluväli 25–79 vuotta).

Koulutus, työ ja toimeentulo

- Puolet (54 %) vanhemmista oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Yliopisto- tai korkeakoulututkinto oli viidenneksellä vanhemmista (19 %).
- Kolme neljänestä oli ansiotyössä palkansaajina ja 10 prosenttia yrittäjinä.
- Yli puolet toimi työntekijöinä ja noin 10 prosenttia muina alempina toimihenkilöinä.
- Työttömänä tai lomautettuna oli 4 prosenttia.
- Vanhemmista 80 prosenttia oli kokopäivätyössä: osapäiväistä työtä tai lyhennettyä työaikaa teki noin 15 prosenttia.
- Kolme neljästä vanhemmista (74 %) toimi pääasiallisesti päivätyössä. Yli kolmanneksella (38 %) oli työpäiviä myös viikonloppuisin.
- Vanhemmista suurin osa (89 %) arvioi, että työn ja perheen yhteensovittaminen onnistui heidän perheessään hyvin.
- Puolet (53 %) oli sitä mieltä, että heidän perheessään rahaa ei jäänyt säästöön tai sitä jäi säästöön hyvin vähän.
- Neljännes arvioi, että perheen menojen kattaminen tuloilla oli hankalaa, kun kotitalouden kaikki tulot otettiin huomioon.
- Perheistä kolme prosenttia oli saanut toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana.

2.1.1 Perhe ja asuminen

Viidesluokkalaisten vanhemmilta kysyttiin perheeseen ja asumiseen liittyvistä asioista. Lähes kolme neljännestä (72 %) vanhemmista oli avioliitossa. Kolme neljännestä (74 %) eli ydinperheessä, jossa oli molemmat vanhemmat ja lapsia. Yksinhuoltajaperheistä ja uusperheistä tuli vähän useampi kuin kymmenennes. (Taulukko 1.)

Perheissä oli keskimäärin kolme lasta (vaihteluväli 1–17 lasta). Tyypillisimmin perheissä oli kaksi lasta (38 %). Vähintään neljän lapsen perheitä oli neljäsosa perheistä. Perheistä kolmannes asui maaseudulla kirkonkylässä, asutuskeskuksessa tai muussa taajamassa. Lähes saman verran perheistä asui kaupungin keskustassa tai muussa taajamassa. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Perhe ja asuinpaikka (n = 1 626)

Perhe ja asuinpaikka	%	n
Siviilisäät		
Avoliitossa	71,7	1 164
Avoliitossa	15,2	246
Eronnut	10,2	165
Naimaton	2,1	34
Leski	0,7	12
Rekisteröidyssä parisuhteessa	0,1	2
Perhemuoto		
Ydinperhe	73,7	1 197
Yksinhuoltajaperhe	12,1	196
Uusperhe	11,3	184
Sijaisvanhemmuus	0,9	14
Jokin muu kuten yhteishuoltajuus	2,0	32
Lasten määrä perheessä		
Yksi lapsi	8,0	129
Kaksi lasta	36,7	593
Kolme lasta	29,6	477
Neljä lasta tai enemmän	25,7	414
Asuinpaikka		
Kaupungissa, keskustassa tai muussa taajamassa	35,1	569
Kaupungissa, keskustan tai taajaman ulkopuolella	6,1	99
Maaseudulla, kirkonkylässä, asutuskeskuksessa tai muussa taajamassa	37,1	602
Maaseudulla, kirkonkylän, asutuskeskuksen tai muun taajaman ulkopuolella	21,7	352

2.1.2 Koulutus, työ ja toimeentulo

Vanhempien keski-ikä oli 42 vuotta (vaihteluväli 25–79 vuotta ja keskihajonta 5,7 vuotta). Alle 35-vuotiaita oli kahdeksan prosenttia ja yli 50-vuotiaita seitsemän prosenttia vanhemmista.

Kyselyyn vastanneista vanhemmista puolet (54 %) oli suorittanut ylioppilastutkinnon ja heidän puolisoistaan noin kolmannes (32 %). Yliopisto- tai korkeakoulututkinto oli viidenneksellä vanhemmista (19 %) ja heidän puolisoistaan hieman harvemmallalla (14 %). (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Vanhemman ja puolison koulutus (n = 1 626)

Koulutus	Oma		Puolison	
	%	n	%	n
Peruskoulutus				
Ei peruskoulutusta	0,1	2	0,4	6
Peruskoulu	45,9	739	67,5	942
Ylioppilastutkinto	54,0	1 611	32,1	449
Ammatillinen koulutus				
Ei ammatillista koulutusta	2,6	42	6,3	89
Ammattikoulu tai -kurseja	27,8	449	46,9	658
Ammatillinen opisto tai ammattikorkeakoulu	50,6	816	32,8	460
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto	19,0	306	14,0	196

Kolme neljännestä kyselyyn vastanneista oli ansiotyössä palkansaajina ja 10 prosenttia yrittäjinä (ammatinharjoittajina). Näiden vanhempien puolisoista kaksi kolmannesta (68 %) oli ansiotyössä ja lähes neljännes yrittäjinä (23 %). Vanhemmista yli puolet toimi työntekijöinä ja noin 10 prosenttia muina alempina toimihenkilöinä. Työttömänä tai lomautettuna oli neljä prosenttia vastanneista. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Vanhemman ja puolison työllisyystilanne ja henkilöstöryhmä (n = 1 626)

Työllisyystilanne ja henkilöstöryhmä	Oma		Puolison	
	%	n	%	n
Työllisyystilanne				
Ansiotyössä	73,6	1 189	67,8	952
Yrittäjänä	9,6	155	22,8	321
Vuorotteluvapaalla	0,4	7	0,3	4
Tukitoimin työllistettynä	0,7	11	0,8	11
Opiskelija	2,5	40	1,1	15
Työkyvyttömyyseläkkeellä	1,2	19	1,6	23
Työtön tai lomautettu	4,0	64	3,6	50
Hoitamassa omaa kotitaloutta tai perheenjäsentä	2,7	43	0,3	4
Sairauslomalla	0,8	13	1,1	15
Äitiys-, isyys- tai vanhempainlomalla tai hoitovapaalla	4,5	73	0,6	8
Henkilöstöryhmä				
Työntekijä	55,7	883	46,8	651
Yrittäjä	10,3	163	23,4	326
Esimiesasemassa oleva alempi toimihenkilö	5,7	90	7,5	105
Muu alempi toimihenkilö	10,6	169	5,0	70
Johtavassa asemassa oleva ylempi toimihenkilö	4,0	64	8,5	119
Muu ylempi toimihenkilö	7,7	122	5,6	78
Jokin muu kuten kotiäiti, opiskelija tai eläkeläinen	6,0	96	3,2	44

Kyselyyn vastanneista 80 prosenttia oli kokopäivätyössä. Osapäiväistä työtä tai lyhennettyä työaika teki noin 15 prosenttia. Kolme neljästä vanhemmasta (74 %) oli pääasiallisesti päivätyössä. Yli kolmanneksella (38 %) oli työpäiviä myös viikonloppuisin. Vanhemmista suurin osa (89 %) arvioi, että työn ja perheen yhteensovittaminen onnistui heidän perheessään hyvin. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Vanhemman työ sekä näkemys työn ja perheen yhteensovittamisesta (n = 1 626)

Työ sekä työn ja perheen yhteensovittaminen	%	n
Työn luonne		
Kokopäiväinen	79,6	1 213
Osapäiväinen	9,4	143
Lyhennetty työaika lapsen tai lasten takia	4,8	73
Jokin muu kuten kotiäiti, opiskelija tai työtön	6,2	94
Pääasiallinen työaika		
Päivätyö	73,9	1 120
Vuorotyö	18,8	285
Jokin muu kuten kotiäiti, opiskelija tai työtön	7,3	110
Työpäiviä myös viikonloppuisin		
Kyllä	38,4	585
Ei	61,6	939
Työn ja perheen yhteensovittamisen onnistuminen		
Erittäin hyvin	32,3	509
Melko hyvin	56,8	894
Ei hyvin eikä huonosti	7,9	125
Melko huonosti	2,7	43
Erittäin huonosti	0,3	5

Vanhemmat arvioivat jääkö perheelle yleensä rahaa säästöön, jos kotitalouden kaikki tulot ja menot otetaan huomioon. Noin puolet (53 %) vanhemmista oli sitä mieltä, että heidän perheessään rahaa ei jäänyt säästöön tai sitä jäi säästöön hyvin vähän. Neljännes (25 %) vanhemmista arvioi, että perheen menojen kattaminen tuloilla oli hankalaa, kun kotitalouden kaikki tulot otettiin huomioon. Perheistä kolme prosenttia oli saanut toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana. (Taulukko 5.) Yksinhuoltajaperheet olivat saaneet toimeentulotukea useammin kuin kahden vanhemman tai huoltajan perheet.

Taulukko 5. Vanhempien näkemys perheen toimeentulosta (n = 1 626)

Perheen toimeentulo	%	n
Rahan jääminen säästöön perheessä		
Kyllä	47,0	756
Ei tai hyvin vähän	53,0	854
Menojen kattaminen tuloilla perheessä		
Erittäin helppoa	11,5	185
Helppoa	21,3	343
Melko helppoa	42,6	688
Melko hankalaa	16,1	259
Hankalaa	4,8	77
Erittäin hankalaa	3,7	59
Toimeentulotuen saaminen viimeisen vuoden aikana		
Ei	97,1	1 569
Kyllä, alle 4 kk	1,9	31
Kyllä, yli 4 kk	1,0	16

2.2 Vanhempien näkemys perheestä ja vapaa-ajasta

Kappaleessa kuvataan viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä perheestä ja vapaa-ajasta: vanhemmuudesta, vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta, perheen elämäntavoista, väkivallasta ja kaltoinkoittelusta, lapsen sosiaalisen median käytöstä ja television katselusta, ystäväistä ja lapsen aikuiseksi kasvamisesta sekä tupakoinnista, päihteistä ja rikkeistä.

Perhe ja vanhemmuus

- Vanhemmista lähes 15 prosentin mielestä perheellä ei ollut riittävästi yhteistä aikaa.
- Suurin osa vanhemmista koki, että perheen arki toimi hyvin tai melko hyvin, ja että he pärjäävät vanhempana arjen keskellä hyvin tai melko hyvin.
- Lähes 90 prosenttia vanhemmista oli tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä omaan parisuhteeseen.
- Kolme neljännestä vanhemmista puhui lapsen kanssa päivän tapahtumista joka päivä. Noin puolet perheistä ruokaili yhdessä päivittäin. Kolmannes vanhemmista vietti päivittäin aikaa yhdessä lapsen kanssa.
- Lähes kolmanneksella vanhemmista oli ollut taloudellisia vaikeuksia omassa lapsuusajan perheessään. Lähes kolmannes oli joutunut kiusatuksi koulussa.

Vanhemman ja lapsen välinen suhde

- Kolme neljännestä vanhemmista kuvasi suhdettaan lapseen erittäin hyväksi ja neljännes melko hyväksi.
- Suurin osa vanhemmista sopi kotiintuloajoista lapsen kanssa, pyysi lasta kertomaan koulupäivästä sekä tuki ja kannusti lasta usein tai melko usein.
- Suurin osa oli sitä mieltä, että he tietävät hyvin mitä lapsi tekee vapaa-ajallaan ja keiden ystävien kanssa hän on.
- Vanhemmat tiesivät tyttöjen vapaa-ajanvietosta ja ystävistä sekä koulussa pärjäämisestä paremmin kuin poikien.

Perheen elämäntavat

- Puolet vanhemmista arvioi itsensä normaalipainoiseksi: lievistä ylipainosta kärsi kolmannes ja merkittävästä ylipainosta 10 prosenttia.
- Vanhemmista kolme neljännestä harrasti hengästyttävää liikuntaa vähintään 2–3 kertaa viikossa vähintään puoli tuntia kerrallaan: lähes kymmenesosa liikkui tätä harvemmin.
- Vanhempien arvioiden mukaan lähes kaikki lapset söivät kouluruoan tai lounaan päivittäin. Lähes kaikki söivät myös päivällisen. Tytöt jättivät päivällisen syömättä hieman useammin kuin pojat. Tytöt söivät välipaloja poikia useammin.
- Pojat söivät huomattavasti tyttöjä harvemmin kasviksia ja hedelmiä. Virvoitusjuomien ja suolaisten napostelutuotteiden päivittäinen käyttö oli aika vähäistä.
- Ylipainoisia lapsia arvioitiin olevan lähes 15 prosenttia. Pojat kärsivät ylipainosta hieman useammin kuin tytöt.
- Vanhempien arvioiden mukaan lapsi ulkoili tai harrasti liikuntaa tyypillisimmin 2–3 tuntia arkipäivinä ja 2–4 tuntia päivässä viikonloppuisin: pojat liikkui hieman tyttöjä enemmän.
- Lähes kaikki vanhemmat olivat sopineet lapsen kanssa nukkumaanmenoajoista.

Vanhempaan tai lapseen kohdistunut väkivalta ja kaltoinkohtelu

- Suurin osa vanhemmista (94 %) ei ollut kohdannut tilannetta, jossa joku toinen olisi satuttanut lasta.
- Noin 15 prosenttia vanhemmista oli satutettu lapsuudessa tai heidän hoitoaan oli laiminlyöty.

Lapsen sosiaalisen median käyttö ja television katselu

- Noin puolet lapsista käytti koulupäivinä yli kaksi tuntia aikaa television katseluun, sosiaalisen median, tietokoneen ja kännykän viihdekäyttöön sekä pelaamiseen. Viikonloppuisin näin toimi suurin osa lapsista. Pojat käyttivät tyttöjä enemmän aikaa sekä koulupäivinä että viikonloppuisin.
- Lähes kolmessa neljästä perheistä oli sovittu ajasta, jonka lapsi voi viettää tieto- ja pelikoneilla. Asiasta oli sovittu useammin poikien kuin tyttöjen kanssa.
- Suuri osa vanhemmista huolehti siitä, että lapsi viettää aikaa vain ikäisilleen sallittujen TV-ohjelmien, pelien ja nettisivujen parissa. Tyttöjen kohdalla asiasta huolehdittiin useammin kuin poikien kohdalla.
- Vanhemmista suurin osa arvioi tietävänsä hyvin lapsen internetin käytöstä. Tyttöjen internetin käytöstä tiedettiin hieman paremmin kuin poikien.

Ystävät ja lapsen aikuiseksi kasvaminen

- Vanhemmilla oli yleensä 2–5 hyvää ystävää: viidenneksellä oli kuitenkin yksinäisyyden kokemuksia silloin tällöin ja viidellä prosentilla usein.
- Lähes kaikilla lapsilla oli vähintään yksi hyvä kaveri.
- Vanhemmista kolme neljännestä oli puhunut lapsen kanssa murrosiästä ja seksuaalisesta kypsyämisestä sekä tunteiden ja mielialojen muutoksista. Tyttöjen kanssa asiasta oli keskusteltu useammin kuin poikien.

Tupakointi, päihteet ja rikkeet

- Noin 16 prosenttia vanhemmista tupakoi tai nuuskasi ja yhtä moni joi alkoholijuomia useammin kuin kerran viikossa.
- Vanhempien mukaan suurin osa lapsista ei ollut koskaan tupakoinut, nuuskannut, juonut alkoholia tai kokeillut huumausaineita. Pojat olivat kokeilleet tupakointia tai nuuskaamista hieman tyttöjä useammin.
- Suurin osa lapsista ei ollut vahingoittanut omaisuutta tai näpistellyt viidennen luokan aikana. Noin 10 prosenttia pojista oli joutunut tappeluun.

2.2.1 Perhe ja koti

Perhe ja vanhemmuus. Viidesluokkalaisten vanhemmilta kysyttiin näkemyksiä perheen yhteisen ajan riittävydestä ja arjen toimivuudesta, pärjäämisestä vanhempana arjen keskellä, tyytyväisyydestä omaan parisuhteeseen ja lapsen olemisesta yksin kotona. Lisäksi vanhemmille esitettiin kysymyksiä perheen yhteisistä tavoista, perheessä tapahtuneista muutoksista lapsen viidennen luokan aikana sekä vanhempien oman lapsuusajan perheoloista.

Reilu kolmannes (38 %) vanhemmista oli samaa mieltä siitä, että heidän perheellään oli riittävästi yhteistä aikaa. Lähes puolet oli osittain samaa mieltä asiasta. Lähes 15 prosentin mielestä perheen yhteistä aikaa ei ollut riittävästi. (Taulukko 6.)

Vanhempien näkemysten mukaan neljäsosa lapsista ei ollut lainkaan yksin kotona koulupäivinä, ja kaksi kolmannesta ei ollut lainkaan yksin kotona viikonloppuisin. Jos lapsi oli yksin kotona, niin tyypillisimmin yksin oltiin koulupäivinä kaksi tuntia sekä lauantaina tai sunnuntaina tunnin päivässä. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja siinä, kuinka paljon he olivat yksin kotona.

Vähän yli kolmannes vanhemmista koki perheen arjen toimivan hyvin ja puolet melko hyvin. Noin kolmannes koki pärjäävänsä hyvin vanhempana arjen keskellä ja puolet melko hyvin. Puolet vanhemmista oli tyytyväisiä omaan parisuhteeseensa ja kolmannes melko tyytyväisiä. (Taulukko 6.)

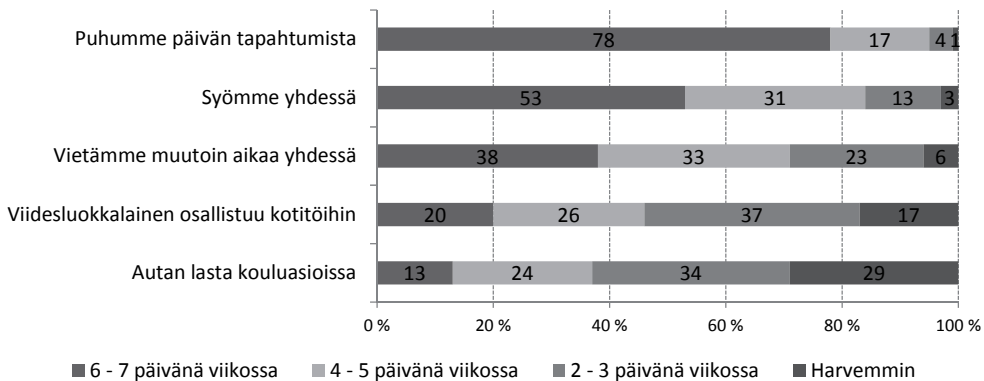
Yksinhuoltajaperheiden vanhemmat kokivat pärjäävänsä vanhempana arjen keskeellä vähän huonommin kuin kahden vanhemman tai huoltajan perheiden vanhemmat. Myös enintään ammattikoulun käyneet vanhemmat kokivat pärjäävänsä arjessa vähän huonommin kuin yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet vanhemmat. Vanhemman koulutetut kokivat myös perheen arjen toimivan hieman huonommin kuin korkeammin koulutetut vanhemmat.

Taulukko 6. Vanhempien näkemys perheestä ja vanhemmuudesta (n = 1 626)

Perhe ja vanhemmuus	%	n
Perheen yhteisen ajan riittävyys		
Samaa mieltä	37,9	606
Osittain samaa mieltä	44,8	717
Ei samaa eikä eri mieltä	4,2	67
Osittain eri mieltä	11,0	176
Eri mieltä	2,1	33
Perheen arjen toimivuus		
Hyvin	37,4	603
Melko hyvin	57,2	922
Ei hyvin eikä huonosti	4,6	74
Melko huonosti	0,8	13
Pärjääminen vanhempana arjen keskellä		
Hyvin	34,0	548
Melko hyvin	58,6	947
Ei hyvin eikä huonosti	6,4	103
Melko huonosti tai huonosti	1,0	15
Tyytyväisyys parisuhteeseen		
Tyytyväinen	50,9	712
Melko tyytyväinen	34,7	486
Ei tyytyväinen eikä tyytymätön	9,4	131
Melko tyytymätön	4,1	58
Tyytymätön	0,9	13

Kolme neljännestä vanhemmista (78 %) puhui lapsen kanssa päivän tapahtumista joka päivä. Noin puolet perheistä söi yhdessä päivittäin. Kolmannes vanhemmista vietti päivittäin muutoin aikaa yhdessä lapsen kanssa tai teki lapsen kanssa yhdessä asioita. Lähes viidesosa viidesluokkalaista osallistui kotitöihin enintään kerran viikossa, mutta viidesosa osallistui päivittäin. Noin kolmannes vanhemmista auttoi lasta kotitehtävissä tai kouluun liittyvissä asioissa vähintään neljänä päivänä viikossa. (Kuvio 3.)

Tytöt osallistuivat kotitöihin hieman useammin kuin pojat. Tytöistä 88 prosenttia teki kotitöitä vähintään kahtena päivänä viikosta ja pojista 78 prosenttia. Muissa perheen yhteisissä tavoissa ei ollut eroja tyttöjen ja poikien välillä.

Kuvio 3. Vanhempien näkemys perheen yhteisistä tavoista (n = 1 626).

Vanhempien mukaan osassa viidesluokkalaisten perheistä oli tapahtunut muutoksia lapsen viidennen luokan aikana: jonkun läheisen ihmisen vakava sairaus tai kuolema (12 %), työttömyys tai sen uhka (11 %), muutto toiseen asuntoon (5 %), perheenjäsenen vakava sairaus tai kuolema (4 %), lapsen muutto pois kotoa (3 %), vauvan syntymä (3 %), avo- tai avioero (3 %) tai uusperheen muodostuminen (1 %).

Vanhemmille esitettiin kysymyksiä myös omista lapsuusajan perheoloista heidän kasvuajanaan: aikana ennen kuin he täyttivät 16 vuotta. Lähes kolmanneksella vanhemmista oli ollut taloudellisia vaikeuksia omassa lapsuusajan perheessään. Lähes kolmannes vanhemmista oli joutunut kiusatuksi koulussa. Noin neljänneksen lapsuusajan perheessä oli ollut vakavia ristiriitaisuuksia, tai perheen isällä oli ollut ongelmia alkoholin vuoksi. Lähes viidenneksellä vanhemmista omalla isällä tai äidillä oli ollut jokin vakava sairaus tai vamma tai heidän omat vanhempansa olivat eronneet. (Taulukko 7.)

Lähes viidennes (16 %) viidesluokkalaisten vanhemmista ilmoitti, että heidän omat vanhempansa olivat eronneet heidän lapsuusaikanaan. Nämä vanhemmat olivat usein yksinhuoltajia, sillä yksinhuoltajaperheistä tulevien vastaajien vanhemmat olivat eronneet useammin kuin kahden vanhemman perheissä elävien vastaajien.

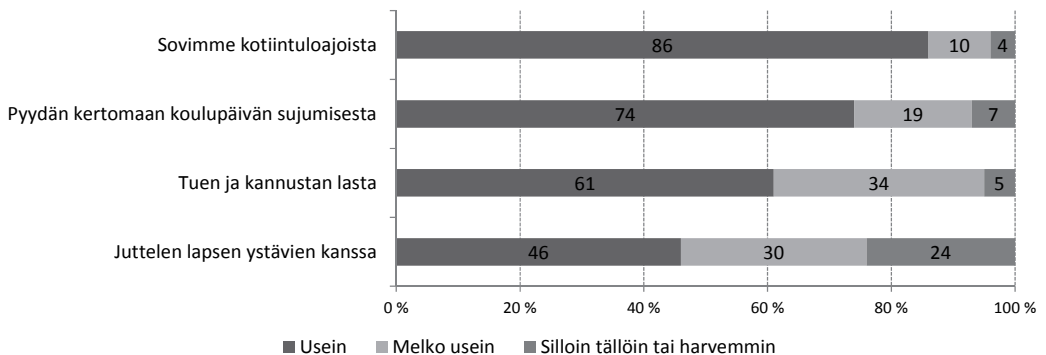
Taulukko 7. Vanhempien näkemys heidän omista lapsuusajan perheoloista (n = 1 626)

Vanhemman lapsuusajan perheolot	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Vastanneet
	%	%	%	n
Perheellä taloudellisia vaikeuksia	31,4	60,4	8,2	1616
Kiusatuksi joutuminen koulussa	29,3	68,7	2,0	1616
Perheessä vakavia ristiriitaisuuksia	22,9	72,1	5,0	1614
Isällä ongelmia alkoholin vuoksi	22,5	74,4	3,1	1614
Isällä tai äidillä vakava sairaus tai vamma	17,8	81,3	0,9	1609
Vanhempien eroaminen	16,0	83,6	0,4	1615
Isä tai äiti usein työttömänä, vaikka olisi halunnut tehdä työtä	8,0	90,4	1,6	1617
Äidillä mielenterveysongelma ¹	5,2	93,1	1,7	1610
Isällä mielenterveysongelma ¹	4,9	92,0	3,1	1606
Äidillä ongelmia alkoholin vuoksi	4,7	94,6	0,7	1607

¹ esimerkiksi masennus, ahdistus, skitsofrenia tai psykoosi

Vanhemman ja lapsen välinen suhde. Vanhemmilta kysyttiin näkemyksiä vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta. Lisäksi vanhempia pyydettiin arvioimaan sitä, kuinka tietoisia he olivat lapsen asioista. Kolme neljännestä (72 %) vanhemmista kuvasi suhdettaan lapseen erittäin hyväksi ja neljännes melko hyväksi (27 %) sekä tytöillä että pojilla.

Suurin osa vanhemmista sopi usein kotiintuloajoista viidesluokkalaisten kanssa silloin, kun lapsi lähti ulos. Kolme neljästä pyysi lasta usein kertomaan siitä miten koulupäivä oli sujunut. Lähes kaksi kolmannesta tuki ja kannusti lasta usein, ja lähes puolet jutteli usein lapsen ystävien kanssa heitä tavatessaan. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Vanhempien näkemys vanhemman ja viidesluokkalaisten välisistä suhteista (n = 1 626).

Suurin osa vanhemmista (86 %) oli sitä mieltä, että lapsi salaa harvoin vanhemmalta sen, mitä hän tekee iltaisin tai viikonloppuisin. Lähes puolet vanhemmista (45 %) riiteli lapsensa kanssa harvoin. Noin 10 prosentilla oli riitoja usein tai melko usein. Kyselyn tuloksissa tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja siinä, millaisena vanhempi näkee suhteensa lapseen.

Suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, että he tietävät hyvin mitä lapsi tekee vapaa-ajallaan (84 %) ja keiden ystävien kanssa lapsi viettää vapaa-aikaansa (87 %). Vanhemmat tiesivät tyttöjen vapaa-ajanvietosta ja ystävistä paremmin kuin poikien. Merkittävä osa vanhemmista (82 %) kertoi tietävänsä hyvin mihin viidesluokkalaisten tytöt ja pojat käyttävät rahansa. Kolme neljännestä vanhemmista tiesi oman arvion mukaan hyvin miten lapsella menee koulussa. Tyttöjen koulussa pärjäämisestä vanhemmat tiesivät useammin hyvin kuin poikien. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. Vanhempien näkemys siitä kuinka hyvin he tietävät lapsen asioista (n = 1 626)

Vanhempien tietoisuus lapsen asioista	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Mitä lapsi tekee vapaa-ajalla				
Hyvin	86,6	82,2	84,4	1 366
Melko hyvin	13,2	17,6	15,4	250
Keskinkertaisesti tai huonommin	0,2	0,2	0,2	3
Keiden ystävien kanssa lapsi viettää vapaa-aikaa				
Hyvin	91,9	83,9	87,8	1 421
Melko hyvin	8,0	15,9	12,0	194
Keskinkertaisesti tai huonommin	0,1	0,2	0,2	3
Mihin lapsi käyttää rahansa				
Hyvin	83,6	80,8	82,2	1 330
Melko hyvin	15,8	18,5	17,1	277
Keskinkertaisesti tai huonommin	0,6	0,7	0,7	11
Miten lapsella menee koulussa				
Hyvin	79,3	68,8	74,0	1 193
Melko hyvin	19,1	29,6	24,4	394
Keskinkertaisesti tai huonommin	1,6	1,6	1,6	25

Perheen elämäntavat. Vanhemmilta kysyttiin näkemyksiä vanhemman omista ja lapsen elämäntavoista: ruokailu- ja liikuntatottumuksista sekä nukkumisesta.

Puolet (53 %) vanhemmista arvioi itsensä normaalipainoiseksi. Lievästä ylipainosta arvioi kärsivänsä kolmannes (36 %) ja merkittävästä ylipainosta 10 prosenttia. Vanhemmista kolme neljänestä (72 %) ilmoitti harrastavansa vähintään 2–3 kertaa viikossa liikuntaa vähintään puoli tuntia kerrallaan siten, että he hengästyivät ja hikoilivat. Kymmenesosa vanhemmista harrasti päivittäin tällaista liikuntaa ja lähes yhtä moni harvemmin kuin kerran viikossa.

Vanhempien arvioiden mukaan lähes kaikki (99 %) viidesluokkalaiset tytöt ja pojat söivät kouluruoan tai lounaan päivittäin. Yli 90 prosenttia söi päivittäin päivällisen. Tytöt jättivät päivällisen syömättä hieman useammin kuin pojat. Lähes 90 prosenttia viidesluokkalaisista söi välipaloja päivittäin, tytöt poikia useammin. (Taulukko 9.)

Vanhempien näkemysten mukaan lapsen päivittäiseen ruokavalioon kuuluivat yleisimmin maitotuotteet, täysjyvätuotteet, kasvikset ja hedelmät. Pojat söivät päivittäin huomattavasti tyttöjä harvemmin kasviksia ja hedelmiä. Virvoitusjuomien ja suolaisten napostelutuotteiden päivittäinen käyttö oli aika vähäistä. Makeisia tai leivonnaisia nautti päivittäin kymmenesosa sekä tytöistä että pojista. Noin puolet sai D-vitamiinilisää päivittäin, tytöt poikia useammin. (Taulukko 9.)

Suurin osa vanhemmista arvioi lapsensa olevan normaalipainoinen, ja lähes 15 prosenttia arvioi lapsensa ylipainoiseksi. Pojat kärsivät ylipainosta hieman useammin kuin tytöt. (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Vanhempien näkemys lapsen ruokailutottumuksista ja painosta (n = 1 626)

Lapsen ruokailutottumukset ja paino	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Lapsi syö päivittäin				
Aamupala	94,1	91,5	92,8	1509
Kouluruoka tai lounas	98,6	98,4	98,5	1602
Päivällinen	89,9	95,6	92,8	1509
Välipalat	91,4	85,4	88,4	1437
Iltaapala	96,6	96,1	96,4	1567
Päivittäiseen ruokavalioon kuuluvat				
Kasvikset	80,7	69,5	75,0	1220
Hedelmät	69,0	57,6	63,2	1028
Täysjyvätuotteet	88,8	87,0	87,9	1429
Maitotuotteet	97,3	97,0	97,1	1579
Makeiset tai leivonnaiset	10,7	10,2	10,5	170
Virvoitusjuomat	3,1	6,1	4,6	75
Suolaiset napostelutuotteet	2,0	2,3	2,2	35
D-vitamiililisä	57,4	52,2	54,8	891
Arvio lapsen painosta				
Alipaino	6,0	5,8	5,9	95
Normaali paino	83,0	78,8	80,8	1 308
Lievä ylipaino	10,3	14,3	12,4	200
Merkittävä ylipaino	0,7	1,1	0,9	15

Vanhempien arvioiden mukaan lapsi ulkoili, leikki ulkona tai harrasti liikuntaa mukaan lukien koulumatkaliikunta tyypillisimmin 2–3 tuntia arkipäivinä ja 2–4 tuntia päivässä viikonloppuisin. Pojat liikkuvat hieman tyttöjä enemmän erityisesti viikonloppuisin.

Lähes kaikki vanhemmat (95 %) olivat sitä mieltä, että sekä tyttöjen että poikien kanssa oli sovittu nukkumaanmenoajoista. Vanhempien arvioiden mukaan lapsi nukkui tyypillisimmin koulupäivinä yhdeksän tuntia ja viikonloppuisin kymmenen tuntia yössä.

Vanhempaan tai lapseen kohdistunut väkivalta ja kaltoinkohtelu. Vanhemmilta kysyttiin vanhempiin itseensä tai heidän lapseensa kohdistuneesta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta. Vanhemmista noin 94 prosentin mukaan he eivät olleet kohdanneet tilannetta, jossa joku toinen ihminen olisi satuttanut lasta ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla. Noin 91 prosenttia vanhemmista oli sitä mieltä, että he eivät olleet satuttaneet lasta ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla tai laiminlyöneet lapsen hoitoa. (Taulukko 10.)

Taulukko 10. Vanhempien näkemys lapseen kohdistuneesta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta (n = 1 626)

Lapseen kohdistunut väkivalta ja kaltoinkohtelu	%	n
Vanhempi joutunut puuttumaan tilanteeseen suojellakseen lasta, kun joku toinen ihminen on satuttanut lasta ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla ¹		
Harvoin tai ei koskaan	93,6	1 511
Melko harvoin	4,8	78
Silloin tällöin	1,5	25
Melko usein	0,1	1
Usein	-	-
Vanhempi itse satuttanut lasta ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla ¹ , tai laiminlyönyt lapsen hoitoa		
Harvoin tai ei koskaan	90,5	1 462
Melko harvoin	8,7	141
Silloin tällöin	0,6	10
Melko usein	0,1	1
Usein	0,1	1

¹ kuten uhkailemalla tai nöyryyttämällä

Noin 15 prosenttia vanhemmista kertoi, että heitä oli satutettu lapsuudessa ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla tai hoitoa oli laiminlyöty silloin tällöin tai useammin. Lähes seitsemää prosenttia oli satutettu aikuisiällä ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla silloin tällöin tai useammin. (Taulukko 11.)

Taulukko 11. Vanhempien näkemys heihin itseensä kohdistuneesta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta (n = 1 626)

Vanhempaan kohdistunut väkivalta ja kaltoinkohtelu	%	n
Satutettu lapsuudessa ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla ¹ tai laiminlyöty hoitoa		
Harvoin tai ei koskaan	66,1	1 063
Melko harvoin	18,5	298
Silloin tällöin	10,9	175
Melko usein	2,8	45
Usein	1,7	28
Satutettu aikuisiällä ruumiillisesti tai jollakin muulla tavalla ¹		
Harvoin tai ei koskaan	80,0	1 286
Melko harvoin	13,4	215
Silloin tällöin	5,0	80
Melko usein	1,0	17
Usein	0,6	10
Oma lapsi nähnyt tai kuullut sitä		
Harvoin tai ei koskaan	92,7	1 459
Melko harvoin	3,7	59
Silloin tällöin	2,8	44
Melko usein	0,5	8
Usein	0,3	4

¹ kuten uhkailemalla tai nöyryyttämällä

2.2.2 Lapsen vapaa-aika

Vanhemmille esitettiin kysymyksiä lapsen sosiaaliseen mediaan ja television katse-
luun käytetystä ajasta, sekä siitä, oliko perheessä sovittu, kuinka paljon lapsi voi viettää
aikaa tieto- ja pelikoneilla. Lisäksi vanhempia pyydettiin arvioimaan sitä, että huoleh-
tivatko he siitä, että lapsi viettää aikaa vain hänen ikäisilleen sallittujen TV-ohjelmien,
pelien ja nettisivujen parissa ja missä määrin vanhemmat ovat tietoisia lapsen internetin
käytöstä. Vanhemmilta kysyttiin myös heidän omien ja viidesluokkalaisten lapsen hyvi-
en ystävien määrästä sekä vanhempien yksinäisyyden kokemuksista. Vanhemmille
esitettiin kysymyksiä myös siitä, olivatko he keskustelleet lapsen kanssa seksuaalisuu-
teen liittyvistä asioista, kuten murrosiästä. Vanhemmat vastasivat kysymyksiin heidän
omasta ja viidesluokkalaisten lapsen tupakoinnista ja päihteiden käytöstä. Lisäksi tie-
dusteltiin lapsen rikkeistä viidennen luokan aikana.

Lapsen sosiaalisen median käyttö ja television katselu. Vanhemmat arvioivat, että lähes puolet lapsista (48 %) käytti koulupäivinä yli kaksi tuntia aikaa television katseluun, sosiaalisen median, tietokoneen ja kännykän viihdekäyttöön sekä pelaamiseen. Viikonloppuisin suurin osa (82 %) lapsista käytti aikaa yli kaksi tuntia päivässä sosiaalisessa mediassa tai televisiota katsellen. Pojat käyttivät aikaa tyttöjä enemmän sekä koulupäivinä että viikonloppuisin. (Taulukko 12.)

Lähes kolmessa neljästä (71 %) viidesluokkalaisten perheistä oli sovittu ajasta, jonka lapsi voi viettää tieto- ja pelikoneilla. Ajasta oli sovittu useammin poikien kuin tyttöjen kanssa (76 % vs. 66 %). Vanhempien näkemysten mukaan suuri osa (92 %) heistä huolehti siitä, että lapsi viettää aikaa vain ikäisilleen sallittujen TV-ohjelmien, pelien ja nettisivujen parissa. Tyttöjen kohdalla asiasta huolehdittiin useammin kuin poikien kohdalla (95 % vs. 90 %). (Taulukko 12.)

Vanhemmista suurin osa (89 %) arvioi, että he tietävät hyvin lapsen internetin käytöstä. Tyttöjen internetin käytöstä vanhemmat tiesivät hieman paremmin kuin poikien. (Taulukko 12.)

Taulukko 12. Vanhempien näkemys lapsen sosiaalisen median käytöstä ja television katselusta (n = 1 626)

Sosiaalisen median käyttö ja television katselu	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Koulupäivinä				
Ei lainkaan	1,1	0,4	0,7	12
Korkeintaan 2 tuntia	56,3	46,0	51,1	856
Yli 2 tuntia, mutta alle 4 tuntia	39,8	49,2	44,5	720
Yli 4 tuntia, mutta alle 6 tuntia	2,8	4,2	3,5	56
6 tuntia tai enemmän	0,1	0,2	0,2	3
Viikonloppuisin				
Ei lainkaan	0,3	0,2	0,2	4
Korkeintaan 2 tuntia	20,3	16,0	18,1	292
Yli 2 tuntia, mutta alle 4 tuntia	61,7	56,3	59,1	953
Yli 4 tuntia, mutta alle 6 tuntia	15,6	23,6	19,6	317
6 tuntia tai enemmän	2,1	3,9	3,0	49
Sosiaaliseen mediaan ja television katseluun käytetystä ajasta sopiminen perheessä				
Kyllä	66,2	76,1	71,2	1 151
Ei	33,8	23,9	28,8	465
Vanhemmat huolehtivat ikäsuositusten noudattamisesta ¹				
Kyllä	94,7	89,7	92,2	1 482
Ei	5,3	10,3	7,8	125
Vanhempien tietoisuus lapsen internetin käytöstä				
Hyvin	34,5	26,6	30,5	493
Melko hyvin	55,8	60,2	58,1	938
Ei hyvin eikä huonosti	5,8	10,6	8,2	133
Melko huonosti	3,5	2,0	2,7	44
Huonosti	0,4	0,6	0,5	8

¹ Vanhemmat huolehtivat siitä, että lapsi viettää aikaa vain lapsen ikäisille salittujen TV-ohjelmien, pelien ja nettisivujen parissa

Ystävät ja yksinäisyys. Vanhemmilla oli tyypillisimmin 2–5 hyvää ystävää, kun laskettiin mukaan ne, joihin voi luottaa ja jotka voivat auttaa silloin, kun on avun tarpeessa. Mukaan ei laskettu niitä, joiden kanssa asutaan. Noin kahdella prosentilla vanhemmista ei ollut yhtään tällaista ystävää.

Puolet vanhemmista (50 %) ei ollut kokenut itseään koskaan yksinäiseksi tai sitä oli tapahtunut vain harvoin. Viidesosalla (22 %) vanhemmista oli yksinäisyyden kokemuksia silloin tällöin tai useammin. Viidellä prosentilla näitä tuntemuksia oli usein. Yksinhuoltajaperheiden vanhemmat kokivat itsensä useammin yksinäisiksi kuin kah-

den vanhemman tai huoltajan perheiden vanhemmat. Vanhemmista lähes kaikki (99 %) olivat sitä mieltä, että viidesluokkalaisilla sekä tytöillä että pojilla oli vähintään yksi hyvä kaveri.

Lapsen aikuiseksi kasvaminen. Vanhemmista kolme neljänneestä oli puhunut lapsen kanssa murrosiästä ja seksuaalisesta kypsymisestä sekä tunteiden ja mielialojen muutoksista. Tyttöjen kanssa vanhemmat olivat puhuneet näistä asioista useammin kuin poikien kanssa. Puolet vanhemmista oli keskustellut lapsen kanssa ihastumisesta ja seurustelusta. Asiasta oli puhuttu yhtä usein tyttöjen ja poikien kanssa. Lähes puolet vanhemmista oli keskustellut lapsen kanssa siitä miten toimia seksuaalisen häirinnän tai ahdistelun tilanteissa. Tyttöjen kanssa asiasta oli puhuttu huomattavasti useammin kuin poikien kanssa. Tyttöjen kanssa oli keskusteltu poikia useammin myös raskaudesta ja ehkäisystä. (Taulukko 13.)

Taulukko 13. Vanhempien ja viidesluokkalaisten keskustelu seksuaalisuuteen liittyvistä asioista (n = 1 626)

Seksuaalisuuteen liittyvät asiat	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Murrosiästä ja seksuaalisesta kypsymisestä				
Kyllä	84,6	62,4	73,4	1 186
En	5,9	15,0	10,5	169
En, mutta aion keskustella	9,5	22,6	16,1	260
Tunteiden ja mielialojen muutoksista				
Kyllä	80,2	72,5	76,3	1 234
En	9,0	13,3	11,1	180
En, mutta aion keskustella	10,8	14,2	12,6	203
Ihastumisesta ja seurustelusta				
Kyllä	56,5	54,1	55,4	892
En	17,9	20,0	18,9	305
En, mutta aion keskustella	25,6	25,9	25,7	415
Raskaudesta ja ehkäisystä				
Kyllä	19,1	13,5	16,3	263
En	36,3	44,3	40,3	650
En, mutta aion keskustella	44,6	42,2	43,4	699
Seksitaudeista ja niiden ehkäisystä				
Kyllä	8,3	7,5	7,9	127
En	44,1	47,9	46,0	741
En, mutta aion keskustella	47,6	44,6	46,1	743
Pornografiasta				
Kyllä	13,3	18,9	16,1	259
En	50,7	46,7	48,7	783
En, mutta aion keskustella	36,0	34,4	35,2	566
Miten toimia seksuaalisen häirinnän tai ahdistelun tilanteissa				
Kyllä	47,6	33,4	40,4	653
En	20,7	33,5	27,2	439
En, mutta aion keskustella	31,7	33,1	32,4	523

Tupakointi, päihteet ja rikkeet. Noin 16 prosenttia vanhemmista tupakoi tai nuuskasi päivittäin tai satunnaisesti. Yhtä moni joi olutta, viiniä tai muita alkoholijuomia useammin kuin kerran viikossa. Niinä päivinä, jolloin vanhemmat olivat juoneet alkoholia, oli alkoholiannosten määrä ollut useimmiten 1–2. Kymmenesosa vanhemmista

oli ottanut vähintään viisi annosta vuorokaudessa. Kahdeksan prosenttia vanhemmista oli juonut kerralla kuusi tai useampia alkoholiannoksia vähintään kerran kuussa. (Taulukko 14.)

Taulukko 14. Vanhemman tupakointi ja päihteiden käyttö (n = 1 626)

Vanhemman tupakointi ja päihteiden käyttö	%	n
Tupakointi tai nuuskaaminen		
Ei	82,8	1 335
Kyllä, satunnaisesti	5,4	87
Kyllä, päivittäin	11,8	191
Oluen, viinin tai muiden alkoholijuomien käyttö		
Ei koskaan	16,3	264
Noin kerran kuussa tai harvemmin	32,1	519
2 - 4 kertaa kuussa	35,5	574
2 - 3 kertaa viikossa	13,9	225
4 kertaa viikossa tai useammin	2,3	37
Alkoholiannosten määrä niinä päivinä, jolloin käytetty alkoholia		
1 - 2 annosta	66,6	909
3 - 4 annosta	23,6	322
5 - 6 annosta	8,1	111
7 - 9 annosta	1,4	19
10 annosta tai enemmän	0,3	4
Kuuden tai useamman alkoholiannoksen juominen kerralla		
Ei koskaan	44,2	679
Harvemmin kuin kerran kuussa	48,2	740
Kerran kuussa	6,2	95
Kerran viikossa	1,4	22
Hakeutuminen hoitoon päihdeongelman takia lapsen 5. luokan aikana		
Ei	99,7	1 555
Ei, mutta olisi ollut tarvetta	0,2	3
Kyllä	0,1	2
Huumausaineiden kokeilu tai käyttö ¹		
Ei	96,6	1 561
Kyllä	3,4	55

¹ kuten kannabista (marihuanaa tai hasista), haistellut esim. liimaa, käyttänyt alkoholia ja lääkkeitä päihtyäkseen tai amfetamiinia, heroiniä tai muita vastaavia aineita

Vanhempien arvioiden mukaan suurin osa lapsista ei ollut koskaan tupakoinut, nuuskannut, juonut alkoholia tai kokeillut tai käyttänyt huumausaineita. Pojat olivat kokeilleet tupakointia tai nuuskaamista hieman useammin kuin tytöt. Alkoholin kokeilukertojia ei ollut yksityiskohtaisesti eritelty kysymyksissä.

Vanhempien mukaan suurin osa lapsista ei ollut vahingoittanut tai tuhonnut omaisuutta esimerkiksi koulussa tai kotona tai näpistellyt kaupasta tai kotoa viidennen luokan aikana. Vanhempien arvioiden mukaan 10 prosenttia pojista oli kuitenkin joutunut tappeluun. (Taulukko 15.)

Taulukko 15. Vanhempien näkemys lapsen tupakoinnista, päihteiden käytöstä ja rikkeistä (n = 1 626)

Lapsen tupakointi, päihteet ja rikkeet	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Tupakointi tai nuuskaaminen				
Ei ole koskaan tupakoinut tai nuuskannut	99,5	95,1	97,2	1 572
On kokeillut kerran tai kaksi	0,5	4,8	2,7	43
On kokeillut useamman kerran	0,0	0,1	0,1	1
Alkoholin käyttö				
Ei ole koskaan juonut alkoholia	99,2	98,9	99,1	1 599
On kokeillut kerran tai kaksi	0,8	1,1	0,9	15
Huumausaineiden kokeilu tai käyttö ¹				
Ei	99,9	100,0	99,9	1 608
Kyllä	0,1	0,0	0,1	1
Vahingoittanut tai tuhonnut omaisuutta				
Ei	98,1	94,4	96,2	1 558
Kyllä	1,9	5,6	3,8	61
Näpistellyt kaupasta tai kotoa				
Ei	98,8	97,4	98,1	1 589
Kyllä	1,2	2,6	1,9	31
Joutunut tappeluun				
Ei	98,9	90,1	94,4	1 530
Kyllä	1,1	9,9	5,6	90

¹ kuten kannabista (marihuanaa tai hasista), haistellut esim. liimaa, käyttänyt alkoholia ja lääkkeitä päihtyäkseen tai amfetamiinia, heroiniä tai muita vastaavia aineita

2.3 Vanhempien näkemys omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta sekä avun saamisesta ja palveluista

Kappaleessa kuvataan viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä heidän omasta ja lapsen terveydentilasta ja mielialasta, huolenaiheista ja avun saamisesta huoliin sekä palveluista.

Terveydentila ja mieliala

- Suurin osa (93 %) vanhemmista koki oman terveydentilansa yleensä hyväksi.
- Neljänneksellä oli jokin pitkäaikainen sairaus tai vamma.
- Kolme neljännestä vanhemmista oli tuntenut itsensä hermostuneeksi vähintään silloin tällöin kuluneen kuukauden aikana. Levottomuutta ja rauhattomuutta sekä toivottomuutta oli kokenut kolmannes.
- Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen terveydentilan hyväksi sekä tytöillä että pojilla. Suurin osa lapsista oli usein iloisia ja hyvällä tuulella sekä koulussa että kotona. Tyttöjen mieliala koulussa oli poikia parempi.
- Vanhempien arvioiden mukaan noin kolmanneksella lapsista oli ollut viidennen luokan aikana viikoittain ärtyneisyyttä tai kiukunpuuskia. Useampi kuin kymmenesosa lapsi kärsi viikoittain keskittymisvaikeuksista, levottomuudesta, väsymyksestä, uupumuksesta tai päänsärystä.

Huolet ja avun saamisen huoliin

- Vanhemmat kokivat huolta erityisesti lapsen netin käytöstä ja pelaamisesta, kiusaamisesta, tunne-elämästä, käyttäytymisestä, fyysisestä terveydestä sekä koulussa pärjäämisestä tai oppimisesta.
- Vanhemmat kokivat huolta myös omasta jaksamisesta, maltin menettämisestä, omien vanhemmuuden taitojen riittävydestä ja perheen taloudellisesta tilanteesta.
- Omaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviin huolenaiheisiin vanhemmat olivat saaneet vähemmän apua kuin lapseen liittyviin huoliin.
- Vanhemmat olivat saaneet useimmiten apua huoliinsa ystäviltä, työkavereilta ja puolisoilta. Koulussa apua oli saatu opettajalta ja kouluterveydenhoitajalta.

Palvelut

- Suurin osa vanhemmista oli saanut kutsun lapsen laajaan terveystarkastukseen. Yli kaksi kolmanneksella kutsun saaneesta oli voinut vaikuttaa terveystarkastuksen ajankohtaan.
- Lähes kolme neljästä kutsun saaneesta oli osallistunut terveystarkastukseen tai ajasta oli sovittu. Useimmiten laajassa terveystarkastuksessa oli mukana toinen vanhemmista.
- Laajaan terveystarkastukseen osallistuneista vanhemmista yli 70 prosenttia piti terveystarkastusta perheen kannalta hyödyllisenä. Usein oli puhuttu vanhemmille tärkeistä asioista, heidän mielipidettään oli kuunneltu ja selvitetty koko perheen hyvinvointia. Kuitenkin yli kolmannes koki saamansa tuen vanhemmuuteen osin riittämättömänä.

- Noin 10 prosenttia vanhemmista ilmoitti, että lapsen tai perheen asioita oli käsitelty koulun moniammatillisessa työryhmässä, ja noin kuudessa prosentissa jossakin muussa moniammatillisessa ryhmässä.
- Vanhemmat ja lapset eivät aina osallistuneet moniammatillisiin työryhmiin, joissa heidän asioitaan käsiteltiin.
- Vanhempien mukaan peruspalveluista oli käytetty useimmiten hammashuollon, kouluterveydenhoitajan ja terveyskeskuksen palveluja. Noin 40 prosenttia viidesluokkalaista oli saanut tukiovetusta, ja useampi kuin kymmenesosa erityisopetusta.
- Palveluja käyttäneet vanhemmat arvioivat peruspalvelujen saatavuuden kokonaisuudessaan helpoksi. Suurin osa piti esimerkiksi kouluterveydenhoitajan ja hammashuollon palvelujen sekä tukiovetuksen saatavuutta helppona.
- Erityispalvelujen käyttö oli vähäistä. Useimmiten oli käytetty kasvatus- ja perheneuvolan palveluja.
- Vapaa-ajan palveluja oli käytetty runsaasti, kuten liikuntapaikkoja ja urheiluseuratoimintaa, kulttuuripalveluja, paikallisia tapahtumia ja kerhotoimintaa.
- Kokonaisuudessaan vapaa-ajanpalvelujen saatavuus arvioitiin hyväksi.
- Vanhempien arvioiden mukaan yhteistyö opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kanssa toimi hyvin. Parhaiten sen arvioitiin toimivan opettajan ja kouluterveydenhoitajan kanssa.
- Suurin osa vanhemmista piti kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä. Noin kaksi kolmannesta koki, että koulun työntekijät kohtelevat vanhempia ja lapsia kunnioittavasti, ja että koulun työntekijöihin voi luottaa. Harvemmin oltiin sitä mieltä, että työntekijät ottavat huomioon vanhempien mielipiteet ja että koulu tukee lapsen vahvuuksia.
- Vanhemmista noin kolme neljänestä piti tiedon saamista riittävänä lasten ja perheiden palveluista kunnassa sekä opiskeluhollossa palveluista koulussa.

2.3.1 Terveydentila ja mieliala

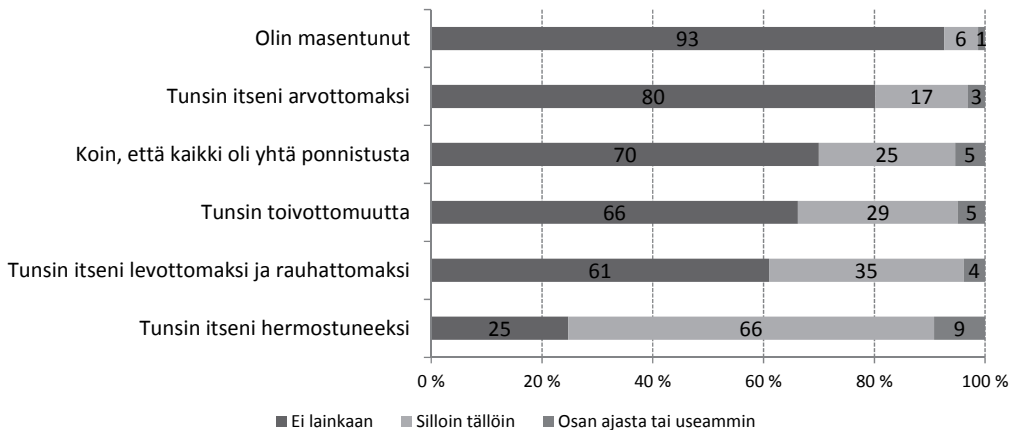
Vanhemman terveydentila ja mieliala. Koetulla terveydellä tarkoitetaan ihmisen itse ilmaisemaa kokemusta omasta yleisestä terveydentilasta. Vanhemmilta kysyttiin arvioita omasta ja puolison terveydentilasta ja pitkäaikaissairauksista. Lisäksi esitettiin kysymyksiä vanhempien omista tuntemuksista viimeksi kuluneen kuukauden aikana.

Suurin osa (93 %) vanhemmista koki oman terveydentilansa yleensä hyväksi. Puolison terveydentilan arvioitiin olevan yleensä hyvä lähes yhtä usein (91 %). Vanhemmista useampi kuin neljännes ilmoitti, että heillä itsellään oli jokin pitkäaikainen sairaus, rajoite, oire tai vamma. Puolisollaan vastaavia sairauksia tai vammoja ilmoitti olevan vajaa neljännes vanhemmista. (Taulukko 16.)

Taulukko 16. Vanhempien näkemys omasta ja puolison terveydentilasta ja pitkäaikaissairauksista (n = 1 626)

Terveydentila	Oma		Puolison	
	%	n	%	n
Terveydentila yleensä				
Hyvä	58,4	944	57,0	801
Melko hyvä	34,2	552	34,3	481
Kohtalainen	6,7	108	7,5	105
Melko huono tai huono	0,7	12	1,2	17
Pitkäaikaissairaus tai vamma				
Kyllä	27,9	452	23,5	331
Ei	72,1	1 170	76,5	1 075

Kolme neljännestä (75 %) vanhemmista oli tuntenut itsensä hermostuneeksi vähintään silloin tällöin viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Levottomuutta ja rauhattomuutta sekä toivottomuutta oli kokenut vähintään silloin tällöin kolmannes vanhemmista. Vanhemmat olivat tunteneet itsensä harvemmin niin masentuneeksi, ettei mikään pystynyt ilahduttamaan heitä. Tällaisia tuntemuksia oli ollut vähintään silloin tällöin seitsemällä prosentilla vanhemmista. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Vanhempien tuntemuksia viimeksi kuluneen kuukauden aikana (n = 1 626).

Vanhempien näkemys lapsen terveydentilasta ja mielialasta. Viidesluokkalaisista 49 prosenttia (n = 803) oli tyttöjä ja 51 prosenttia (n = 823) poikia. Vanhemmilta kysyttiin arviota lapsen terveydentilasta sekä mielialasta koulussa ja kotona. Lisäksi vanhemmilta kysyttiin lapsella olleita oireita ja vaikeuksia viidennen luokan aikana sekä lapsen pitkäaikaisia sairauksia, ongelmia tai vammoja, jotka ovat kestäneet vähintään puoli vuotta tai ovat toistuvia.

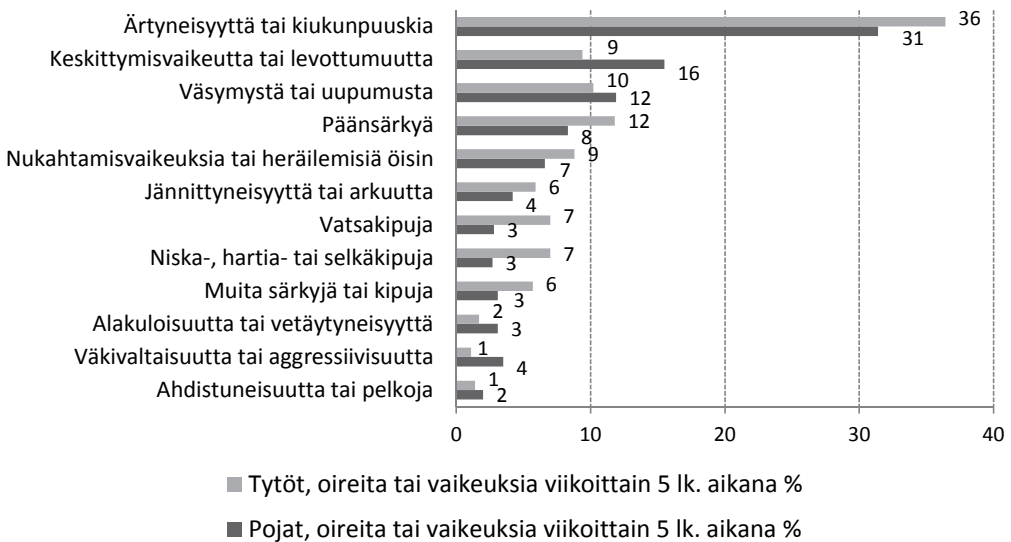
Suurin osa vanhemmista arvioi lapsensa terveydentilan hyväksi sekä tytöillä että pojilla. Perhemuoto ja vanhempien koulutustaso oli yhteydessä vanhempien arvioihin heidän omasta ja lapsen terveydentilasta. Yksinhuoltajaperheiden ja enintään ammattikoulututkinnon suorittaneet vanhemmat arvioivat oman terveydentilansa ja lapsen terveydentilan heikommaksi kuin kahden vanhemman tai huoltajan perheiden (ydin-, uus- ja sijaisperheiden) ja yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet vanhemmat.

Vanhempien arvioiden mukaan suurin osa viidesluokkalaisista oli usein iloisia ja hyvällä tuulella sekä koulussa että kotona (92 % vs. 90 %). Vanhempien mielestä tytöt olivat poikia useammin koulussa tosi usein iloisia ja hyvällä tuulella. (Taulukko 17.)

Taulukko 17. Vanhempien näkemys lapsen terveydentilasta ja mielialasta (n = 1 626)

Lapsen terveydentila ja mieliala	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Lapsen terveydentila yleensä				
Hyvä	78,6	80,3	79,4	1 271
Melko hyvä	20,4	18,0	19,2	307
Kohtalainen	1,0	1,6	1,3	21
Melko huono	0,0	0,1	0,1	1
Lapsen mieliala yleensä koulussa				
Tosi usein iloinen ja hyvällä tuulella	49,6	39,3	44,4	702
Aika usein iloinen ja hyvällä tuulella	44,6	50,3	47,4	751
Yhtä paljon iloisia ja kurjia hetkiä	5,2	9,9	7,6	120
Usein surullinen ja kurja olo	0,5	0,5	0,5	8
Lähes aina surullinen ja kurja olo	0,1	0,0	0,1	1
Lapsen mieliala yleensä kotona				
Tosi usein iloinen ja hyvällä tuulella	41,8	38,9	40,3	652
Aika usein iloinen ja hyvällä tuulella	49,9	48,4	49,2	796
Yhtä paljon iloisia ja kurjia hetkiä	7,9	11,7	9,8	159
Usein surullinen ja kurja olo	0,4	0,9	0,6	10
Lähes aina surullinen ja kurja olo	0,0	0,1	0,1	1

Vanhempien arvioiden mukaan noin kolmanneksella lapsista oli ollut viidennen luokan aikana viikoittain ärtyneisyyttä tai kiukunpuuskia: tytöillä useammin kuin pojilla. Useampi kuin kymmenesosa lapsi kärsi viikoittain keskittymisvaikeuksista tai levottomuudesta, väsymyksestä tai uupumuksesta tai päänsärystä. Pojilla oli tyttöjä useammin keskittymisvaikeuksia tai levottomuutta. Tytöillä puolestaan oli poikia useammin viikoittain esiintyvää päänsärkyä. (Kuvio 6.)

Kuvio 6. Vanhempien näkemys lapsen viikoittaisista oireista ja vaikeuksista viidennen luokan aikana (n = 1 626).

Vanhempien mukaan neljänneksellä lapsista oli allergia. Noin 15 prosenttia kärsi migreenistä tai usein toistuvasta päänsärystä. Lähes kymmenesosalla oli astma tai jokin muu hengityselinten sairaus. Lähes yhtä monella oli erilaisia oppimisvaikeuksia. Vanhemmat arvioivat pojilla olevan tyttöjä useammin keskittymisvaikeuksia ja/tai ylivilkkautta. (Taulukko 18.) Diabetesta sairasti yksi prosentti lapsista.

Taulukko 18. Vanhempien näkemys lapsen pitkäaikaisista sairauksista, ongelmista tai vammoista (n = 1 626)

Lapsen pitkäaikainen sairaus, ongelma tai vamma	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Allergia	23,8	26,2	25,0	402
Migreeni tai usein toistuva päänsärky	15,0	14,7	14,9	120
Hengityselinten sairaus, esim. astma	7,1	9,5	8,3	133
Matematiikan oppimisvaikeus	8,5	6,7	7,6	121
Lukemisen ja/tai kirjoittamisen oppimisvaikeus	5,9	8,7	7,3	117
Keskittymisvaikeus ja/tai ylivilkkaus	3,0	10,0	6,6	105
Aistinelinsairauksia tai vamma (näkö, kuulo)	6,7	5,3	6,0	96
Vaikeudet sosiaalisissa suhteissa	3,2	4,9	4,1	65
Muu oppimisvaikeus	3,3	4,2	3,8	60
Tuki- ja liikuntaelinten sairaus tai vamma	4,6	2,2	3,4	54
Ruoansulatuselimistön sairaus	3,2	2,6	2,9	46
Puheeseen liittyvä vaikeus	1,7	3,0	2,3	37

Lähes puolella viidesluokkalaisista ei ollut yhtään pitkäaikaista sairautta, ongelmaa tai vammaa. Neljäsosalla oli yksi sairaus ja noin kymmenesosalla vähintään kolme erillistä sairautta, ongelmaa tai vammaa, jotka olivat kestäneet vähintään puoli vuotta tai jotka olivat toistuvia. (Taulukko 19.)

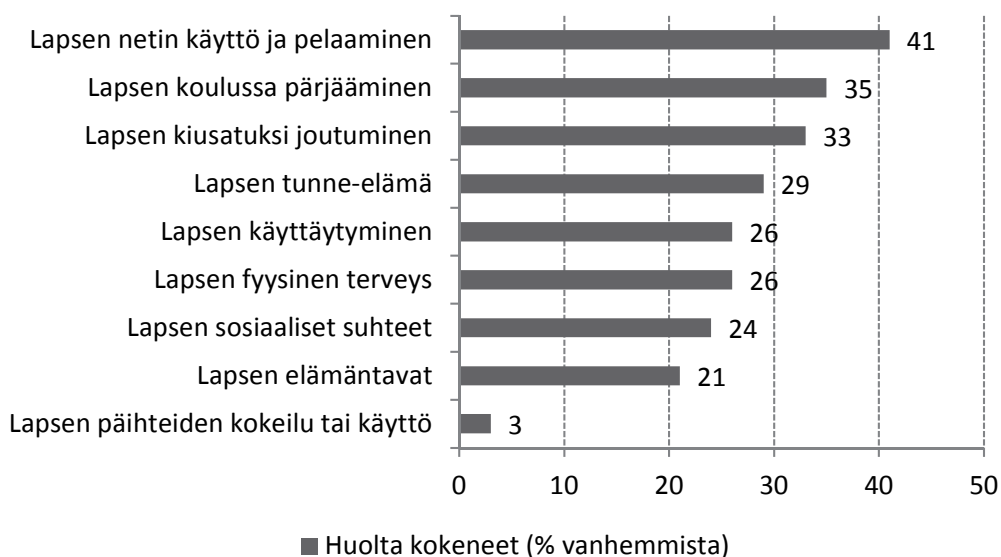
Taulukko 19. Vanhempien näkemys lapsen pitkäaikaisten sairauksien, ongelmien tai vammojen määrästä (n = 1 626)

Lapsen pitkäaikainen sairaus, ongelma tai vamma	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Ei pitkäaikaisia sairauksia, ongelmia tai vammoja	47,4	43,9	45,6	738
Yksi pitkäaikainen sairaus, ongelma tai vamma	28,9	27,9	28,4	459
Kaksi pitkäaikaista sairautta, ongelmaa tai vammaa	13,3	13,4	13,4	216
Vähintään kolme pitkäaikaista sairautta, ongelmaa tai vammaa	10,4	14,8	12,6	204

2.3.2 Huolet ja avun saaminen huoliin

Vanhemmilta kysyttiin lapsen sekä vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvistä huolist, tuen ja avun saamisesta huoliin sekä sitä keneltä tai miltä tahoilta he olivat saaneet apua huoliinsa.

Vanhemmat olivat kokeneet huolta lapsen viidennen luokan aikana erityisesti lapsen netin käytöstä ja pelaamisesta, kiusaamisesta tai kiusatuksi joutumisesta, tunne-elämästä, käyttäytymisestä, fyysisestä terveydestä sekä koulussa pärjäämisestä tai oppimisesta. (Kuvio 7.) Vanhempia huolestutti useammin poikien kuin tyttöjen koulussa pärjääminen (38 % vs. 32 %), käyttäytyminen (32 % vs. 19 %), kiusatuksi joutuminen (35 % vs. 30 %) ja netin käyttö (52 % vs. 29 %).

Kuvio 7. Vanhempien omaan lapseen liittyvät huolenaiheet (n = 1 626).

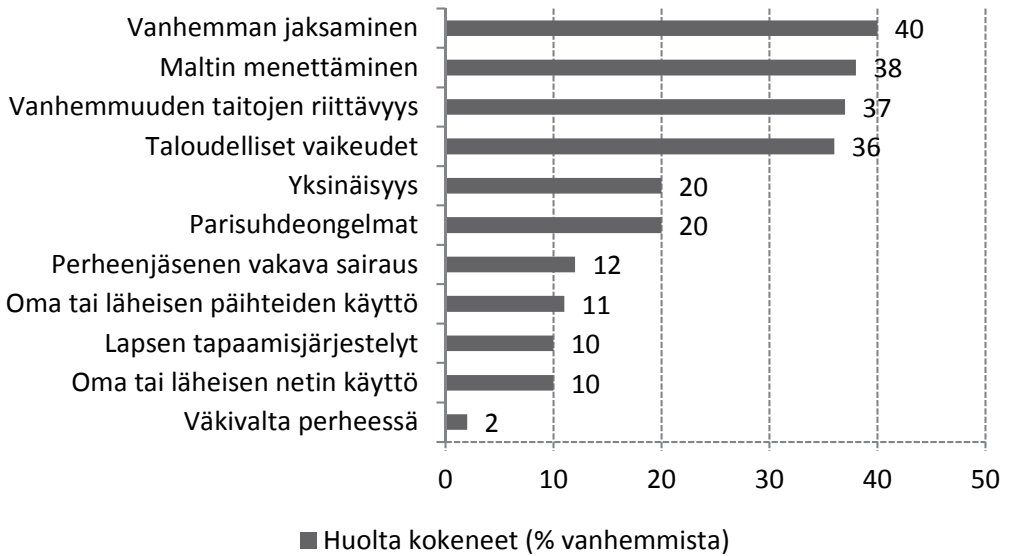
Vanhempien kokemus huoliin saadusta avusta vaihteli. Lapsen liittyvistä huolenaiheista apua oli saatu useimmiten lapsen fyysiseen terveyteen ja koulussa pärjäämiseen liittyviin huoliin. Vähiten apua oli saatu lapsen netin käyttöön ja pelaamiseen sekä lapsen tunne-elämään ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviin huoliin. (Kuvio 8.)

Kuvio 8. Vanhempien avun saaminen omaan lapseen liittyviin huolenaiheisiin.

Vanhemmat olivat kokeneet huolta lapsen viidennen luokan aikana myös omasta jaksamisesta, maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa, omien vanhemmuuden taitojen riittävydestä ja perheen taloudellisesta tilanteesta. Näitä huolia oli kokenut useampi kuin kolmannes vanhemmista lapsen viidennen luokan aikana. (Kuvio 9.)

Yksinhuoltajaperheiden ja enintään ammattikoulun käyneillä vanhemmilla oli enemmän lapsen ja omaan vanhemmuuteen liittyviä huolenaiheita kuin kahden vanhemman tai huoltajan perheiden ja yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneilla vanhemmilla.

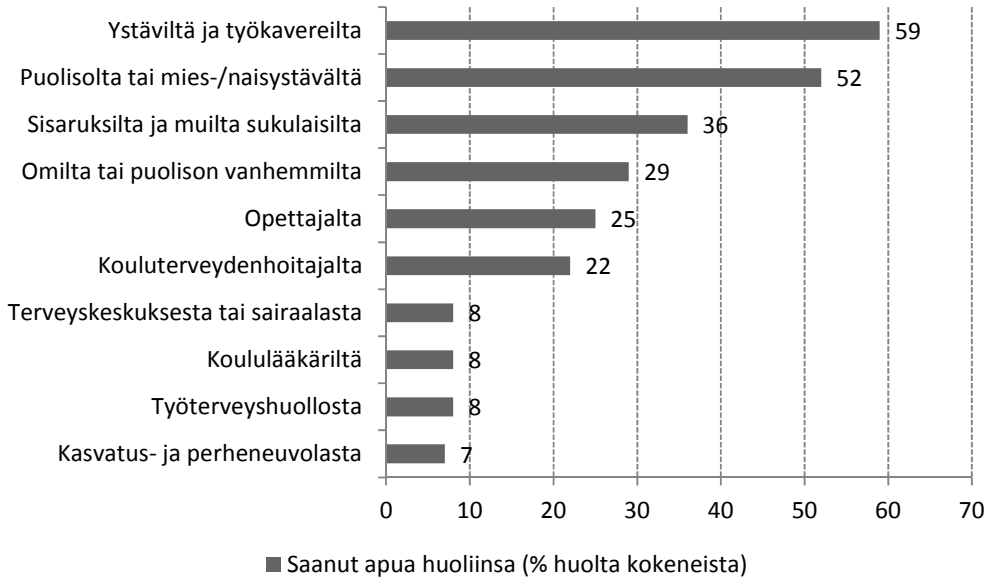
Kuvio 9. Vanhempien omaan vanhemmuuteen liittyvät huolenaiheet (n = 1 626).

Omaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviin huolenaiheisiin vanhemmat olivat saaneet vähemmän apua kuin lapseen liittyviin huoliin (kuviot 8 ja 10).

Kuvio 10. Vanhempien avun saaminen omaan vanhemmuuteen liittyviin huolenaiheisiin.

Vanhemmat olivat saaneet useimmiten apua huoliinsa ystäviltä ja työkavereilta sekä puolisolta. Noin kolmannes oli saanut apua myös omilta sisaruksilta tai muilta sukulaisilta sekä omilta tai puolison vanhemmilta. Koulussa apua oli saatu erityisesti opettajalta ja kouluterveydenhoitajalta: noin neljäsosa vanhemmista. (Kuvio 11.)

Kuvio 11. Vanhempien tavallisimmat avun saamisen tahot omiin huoliin.

Vanhemmat eivät aina hae apua omiin huoliinsa, ja tähän voi olla erilaisia syitä. Useampi kuin kymmenesosa vanhemmista ilmoitti, että he ratkaisevat huolen itse eivätkä tarvitse siihen apua, tai että asia on perheen sisäinen ja he yrittävät hoitaa sen perheen kesken. (Kuvio 12.)

Alle viisi prosenttia vanhemmista ilmoitti syyksi sen, että he pelkäsivät lapsen huostaanottoa tai viranomaisten puuttumista perheen asioihin sekä perheen tai lapsen leimautumista. Pieni osa vanhemmista koki, että he eivät jaksakaan hakea apua, he eivät luota avunantajiin, he eivät tiedä keneltä apua voi hakea tai aikaisemmat ikävät kokemukset eivät rohkaise avun hakemiseen.

Kuvio 12. Syyt miksi vanhemmat eivät ole hakeneet apua huoliinsa.

2.3.3 Palvelut

Laajat terveystarkastukset. Vanhemmilta kysyttiin laajojen terveystarkastusten toteutumisesta. Suurin osa vanhemmista oli saanut kutsun laajaan terveystarkastukseen lapsen viidennen luokan aikana. Yli kaksi kolmannesta kutsun saaneista vanhemmista oli voinut vaikuttaa laajan terveystarkastuksen ajankohtaan. Lähes kolme neljästä kutsun saaneesta oli osallistunut lapsen laajaan terveystarkastukseen viidennen luokan aikana tai ajasta oli sovittu. Useimmiten laajassa terveystarkastuksessa oli mukana toinen vanhemmista. (Taulukko 20.)

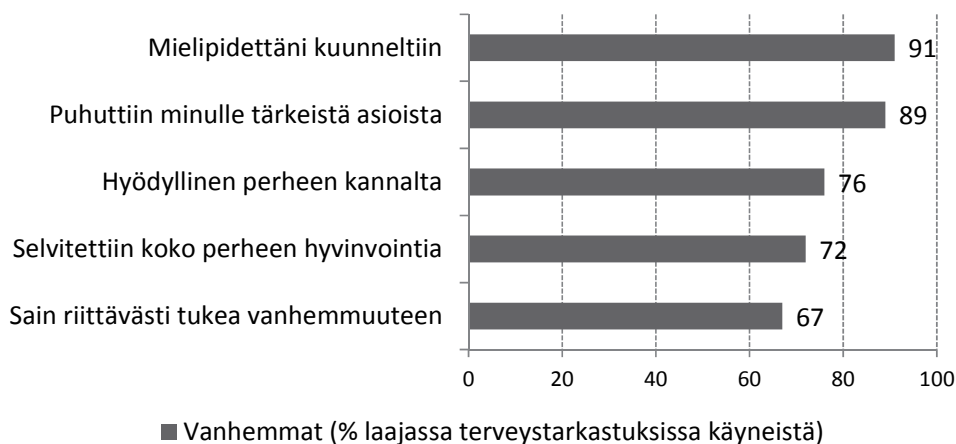
Taulukko 20. Vanhempien näkemys laajoista terveystarkastuksista lapsen viidennen luokan aikana (n = 1 626)

Laajat terveystarkastukset lapsen 5. luokan aikana	%	n
Vanhemmille kutsu laajaan terveystarkastukseen		
Kyllä	84,5	1 367
Ei	15,5	251
Vanhempien vaikuttaminen laajan terveystarkastuksen ajankohtaan ¹		
Kyllä	68,1	924
Ei	31,9	433
Vanhempien osallistuminen laajaan terveystarkastukseen ¹		
Kyllä	67,8	924
En vielä, mutta ajasta on sovittu	4,8	66
Ei	27,4	373
Vanhempien mukanaolo laajassa terveystarkastuksessa ²		
Kyllä, molemmat	5,5	51
Kyllä, toinen vanhemmista	91,4	846
Ei kumpikaan vanhemmista	3,1	29

¹ Lapsen laajaan terveystarkastukseen kutsun saaneet vanhemmat (n = 1 367)

² Lapsen laajaan terveystarkastukseen osallistuneet vanhemmat (n = 929)

Laajaan terveystarkastukseen osallistuneista vanhemmista yli 70 prosenttia piti terveystarkastusta perheen kannalta hyödyllisenä. Kuitenkin yli kolmannes vanhemmista piti saamaansa tukea vanhemmuuteen osin riittämättömänä. Terveystarkastuksissa oli puhuttu usein vanhemmille tärkeistä asioista, heidän mielipidettään oli kuunneltu ja selvitetty koko perheen hyvinvointia. (Kuvio 13.)

Kuvio 13. Vanhempien näkemys laajasta terveystarkastuksesta lapsen viidennen luokan aikana (n = 929).

Moniammatilliset ryhmät. Viidesluokkalaisten vanhemmilta kysyttiin, oliko lapsen tai perheen asioita käsitelty koulun moniammatillisessa työryhmässä tai muussa moniammatillisessa ryhmässä. Lisäksi tiedusteltiin vanhempien ja lapsen osallistumisesta työryhmien tapaamisiin sekä vanhempien näkemystä työryhmien toiminnasta ja omista vaikutusmahdollisuuksista.

Kymmenesosa vanhemmista ilmoitti, että lapsen tai perheen asioita oli käsitelty koulun moniammatillisessa työryhmässä, poikien asioita useammin kuin tyttöjen. Kuusi prosenttia raportoi, että lapsen tai perheen asioita oli käsitelty jossakin muussa moniammatillisessa työryhmässä. (Taulukko 21.)

Taulukko 21. Lapsen tai perheen asioiden käsittely moniammatillisissa työryhmissä

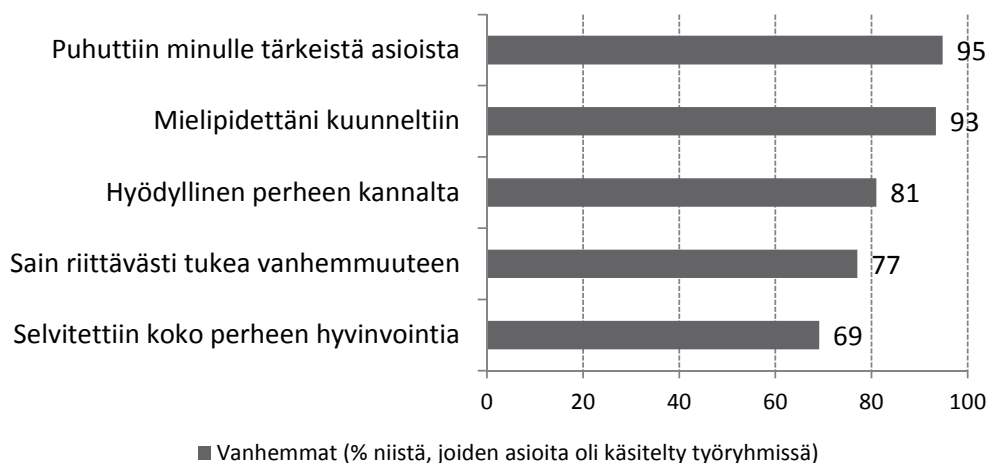
Lapsen tai perheen asioiden käsittely	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Koulun moniammatillisessa työryhmässä ¹	6,9	12,2	9,6	154
Muussa moniammatillisessa työryhmässä ²	4,5	6,6	5,5	87

¹ ryhmä, jossa on mukana koulun edustajia

² ryhmä, jossa on mukana koulun edustajia ja koulun ulkopuolisia tahoja

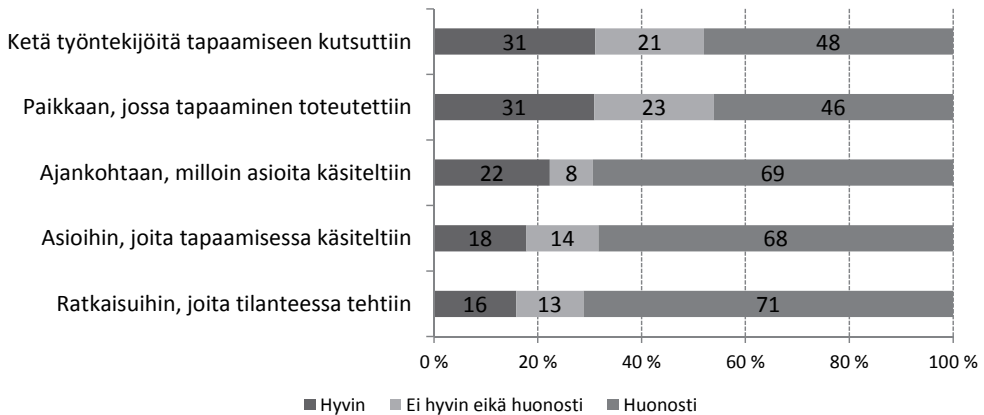
Vanhemmat eivät aina osallistuneet koulun moniammatillisen ryhmän tapaamiseen, jossa lapsen tai perheen asioita käsiteltiin. Kahdessa kolmanneksessa (66 %) tapaamisista joko molemmat tai toinen vanhemmista oli ollut läsnä. Noin puolet (56 %) viidesluokkalaista oli osallistunut koulun tai jonkun muun moniammatillisen työryhmän tapaamisiin, joissa oli käsitelty lapsen tai perheen asioita. Osallistumisessa ei ollut eroja tyttöjen ja poikien välillä.

Suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, että moniammatillisen työryhmän tapaamisissa oli puhuttu heille tärkeistä asioista ja heidän mielipidettään oli kuunneltu. Harvemmin koettiin, että tapaamisessa saatiin riittävästi tietoa ja tukea vanhemmuuteen tai että tapaamisessa selvitettiin koko perheen hyvinvointia. Yli 80 prosenttia vanhemmista piti tapaamista hyödyllisenä perheen kannalta. (Kuvio 14.)

Kuvio 14. Vanhempien näkemys moniammatillisista työryhmistä (n = 185).

Lähes puolet vanhemmista koki, että he pystyivät vaikuttamaan huonosti siihen ketä työntekijöitä tapaamiseen kutsuttiin ja paikkaan, jossa tapaaminen toteutettiin. Yli kaksi kolmannesta vanhemmista oli sitä mieltä, että he pystyivät vaikuttamaan huonosti tapaamisen ajankohtaan sekä asioihin, joita tapaamisessa käsiteltiin ja ratkaisuihin, joita tilanteessa tehtiin. (Kuvio 15.)

Kuvio 15. Vanhempien näkemys mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin moniammatillisissa työryhmissä (n = 185).

Palvelujen käyttö ja saatavuus. Viidesluokkalaisten vanhemmilta kysyttiin mitä perus- ja erityispalveluja lapsi tai vanhempi on käyttänyt lapsen liittyvissä asioissa lapsen viidennen luokan aikana. Lisäksi tiedusteltiin mitä lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja vapaa-ajan palveluja lapsi on käyttänyt. Vanhemmat arvioivat myös sitä, kuinka helppoa näiden palvelujen saatavuus on ollut.

Vanhempien arvioiden mukaan peruspalveluista oli käytetty useimmiten hammashuollon, kouluterveydenhoitajan ja terveyskeskuksen palveluja. Noin 40 prosenttia viidesluokkalaista oli saanut tukiopetusta viidennen luokan aikana, ja useampi kuin kymmenesosa erityisopetusta. Pojista suurempi osa kuin tytöistä oli käyttänyt koulunkäyntiavustajan palveluita (12 % vs. 7 %) viidennen luokan aikana. Tytöt puolestaan olivat käyneet kouluterveydenhoitajalla poikia useammin (54 % vs. 42 %). (Taulukko 22.)

Ne vanhemmat, jotka olivat käyttäneet palveluja lapsen viidennen luokan aikana, arvioivat peruspalvelujen saatavuuden kokonaisuudessaan helpoksi. Suurin osa vanhemmista (noin 90 %) piti kouluterveydenhoitajan ja hammashuollon palvelujen sekä tukiopetuksen saatavuutta helppona. Vaikeimpana pidettiin terveyskeskuksen, koulupsykologin ja koulunkäyntiavustajan palvelujen saatavuutta, joskin näidenkin palvelujen osalta yli 70 prosenttia vanhemmista ilmoitti saatavuuden olevan helppoa. (Taulukko 22.)

Viidesluokkalaisten lasten ja vanhempien erityispalvelujen käyttö oli vähäistä: enintään viisi prosenttia oli käyttänyt jotakin erityispalvelua lapsen viidennen luokan aikana. Useimmiten oli käytetty kasvatus- ja perheneuvolan palveluja. Näiden palvelujen saatavuuden arvioi hyväksi 70 prosenttia vanhemmista. (Taulukko 22.) Yksinhooltajaperheiden ja enintään ammattikoulun käyneillä vanhemmilla oli enemmän perus- ja

erityispalvelujen käyttöä kuin kahden vanhemman tai huoltajan perheiden ja yliopistotai korkeakoulututkinnon suorittaneilla vanhemmilla.

Vanhempien näkemyksen mukaan lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja vapaa-ajan palveluja lapset olivat käyttäneet paljon viidennen luokan aikana. Suurin osa viidesluokkalaisista oli käyttänyt erilaisia liikuntapaikkoja kuten pururatoja, koulun pihoja ja leikkialueita vapaa-ajallaan. Lähes 90 prosenttia oli käyttänyt myös lasten kulttuuripalveluja: kirjaston palveluja sekä konserttien ja teatterin tarjontaa. Noin puolet oli osallistunut urheiluseuratoimintaan ja lähes yhtä moni erilaisiin paikallisiin tapahtumiin kuten diskoihin. Erilaisessa kerhotoiminnassa kuten kuvataide-, musiikki- tai askartelukerhoissa oli ollut mukana yli kolmannes viidesluokkalaisista. (Taulukko 22.)

Pojista suurempi osa kuin tytöistä oli ollut mukana urheiluseuratoiminnassa (64 % vs. 51 %) ja nuorisotoiminnassa kuten nuorisotaloilla ja -kahviloissa (22 % vs. 17 %). Tytöt puolestaan olivat osallistuneet poikia useammin paikallisiin tapahtumiin (57 % vs. 47 %), kerhotoimintaan (54 % vs. 25 %) ja muuhun seuratoimintaan kuten 4H:n, SPR:n ja MLL:n toimintaan (39 % vs. 26 %). Tytöt olivat käyttäneet myös lasten kulttuuripalveluja poikia useammin (92 % vs. 82 %). Kokonaisuudessaan lapsille, nuorille ja perheille suunnattujen vapaa-ajanpalvelujen saatavuus arvioitiin varsin hyväksi. Yli 90 prosenttia vanhemmista piti niiden saatavuutta helppona. (Taulukko 22.)

Taulukko 22. Lasten ja vanhempien palvelujen käyttö lapsen viidennen luokan aikana ja vanhempien näkemys palvelujen saatavuudesta (n = 1 626)

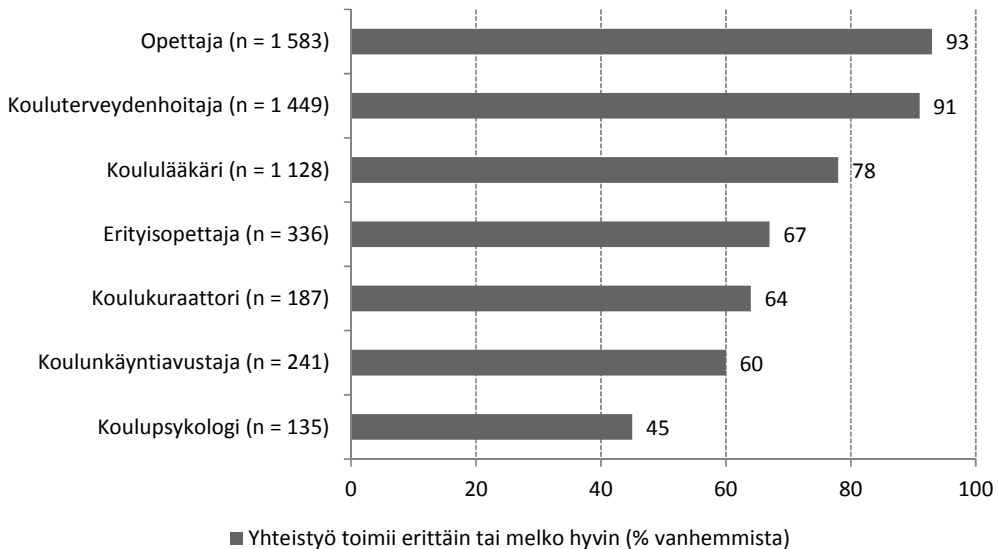
Palvelut	Palveluja käyttäneet		Palvelujen saatavuus helppoa ¹	
	%	n	%	n
Peruspalvelut				
Hammashuolto	60,8	964	88,9	770
Kouluterveydenhoitaja	48,2	766	91,9	643
Terveyskeskus	39,8	633	74,4	431
Tukiopetus	39,6	636	90,1	537
Koululääkäri	12,0	188	83,4	141
Erityisopetus	11,3	179	82,9	136
Koulunkäyntiavustaja	9,9	156	79,2	104
Työterveyshuolto	9,0	140	82,1	101
Koulukuraattori	5,4	84	86,8	119
Koulupsykologi	3,7	58	77,5	38
Erityispalvelut				
Kasvatus- ja perheneuvola	5,3	85	70,2	54
Toimeentulotuki	3,0	48	64,1	25
Lastensuojelu	2,7	43	83,7	31
Lasten- ja nuorisopsykiatria	2,6	42	85,7	30
Perhetyö tai kotipalvelu	2,5	30	84,0	21
Aikuisten psykiatria ja mielenterveys	2,4	39	81,2	26
Päihdepalvelut	0,3	5	-	-
Vapaa-ajanpalvelut				
Liikuntapaikat	92,8	1 499	97,6	1 324
Kulttuuripalvelut	87,1	1 396	95,8	1 204
Urheiluseuratoiminta	57,5	915	97,0	805
Paikalliset tapahtumat	51,5	818	90,9	662
Kerhotoiminta	39,2	622	95,0	428
Muu seuratoiminta	32,7	517	97,3	457
Muu ohjattu liikunta	30,0	476	93,1	392
Nuorisotoiminta	19,7	312	95,5	275
Erityisryhmien liikunta	2,3	36	90,4	28

¹ osuus kyseistä palvelua käyttäneistä lapsista ja vanhemmista

Yhteistyö ja tiedonkulku. Vanhemmilta kysyttiin yhteistyön toimivuudesta sekä opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten kanssa että koulun ja vanhempien välillä lapsen viidennen luokan aikana. Lisäksi vanhemmat arvioivat tiedon saamisen riittävyyttä lasten ja perheiden palveluista kunnassa sekä opiskeluhuollon palveluista kou-

lussa. Opiskeluhuollon palveluilla tarkoitettiin kouluterveydenhuollon palveluja, kuraattori- ja psykologipalveluja sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea.

Vanhempien arvioiden mukaan yhteistyö opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten kanssa toimi pääosin hyvin. Parhaiten sen arvioitiin toimivan opettajan ja kouluterveydenhoitajan kanssa. Yli 90 prosenttia vanhemmista oli sitä mieltä, että yhteistyö toimii hyvin. (Kuvio 16.)

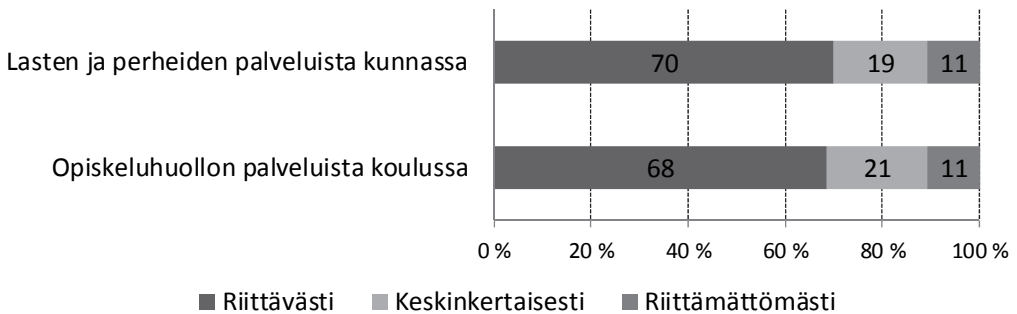
Kuvio 16. Vanhempien näkemys yhteistyöstä opiskeluhuollossa toimivien ammattilaisten kanssa (n = 1 626).

Suurin osa viidesluokkalaisten vanhemmista piti kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä. Kaksi kolmannesta koki, että koulun työntekijät kohtelevat vanhempia ja lapsia kunnioittavasti. Lähes yhtä moni koki, että koulun työntekijöihin voi luottaa ja oli tyytyväinen kodin ja koulun yhteistyöhön tällä hetkellä. Harvemmin vanhemmat olivat sitä mieltä, että koulun työntekijät ottavat huomioon vanhempien mielipiteet ja että koulu tukee lapsen vahvuuksia. (Kuvio 17.)

Kuvio 17. Vanhempien näkemys kodin ja koulun yhteistyöstä (n = 1 626).

Vanhemmista kolme neljännestä piti tiedon saamista riittävänä lasten ja perheiden palveluista kunnassa ja lähes yhtä moni opiskeluhuollon palveluista koulussa (koulu-terveydenhuollon palveluista, kuraattori- ja psykologipalveluista sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuesta) (kuvio 18).

Kuvio 18. Vanhempien näkemys tiedon saamisen riittävydestä palveluista kunnassa ja koulussa (n = 1 626).

2.4 Vanhempien näkemys kouluyhteisöstä

Kappaleessa kuvataan viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä kouluyhteisöstä: koulun yhteisöllisyydestä ja oppimisympäristöstä, osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista sekä koulukiusaamisesta ja siihen puuttumisesta.

Koulun yhteisöllisyys ja oppimisympäristö

- Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen viihtyvän koulussa hyvin. Tyttöjen arvioitiin viihtyvän koulussa paremmin kuin poikien.
- Vanhempien mukaan sekä tytöt että pojat tulivat hyvin toimeen koulukavereiden ja opettajien kanssa. Tytöt tulivat poikia paremmin toimeen opettajien kanssa.
- Lähes kaikki vanhemmat pitivät koulunkäyntiä ja opiskelua tärkeänä.
- Lähes 15 prosenttia arvioi, että opettajat eivät aina kohtelee oppilaita reilusti ja tasa-arvoisesti.
- Lähes neljännes vanhemmista ei pitänyt luokan työrauhaa hyvänä.

Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet

- Suurin osa vanhemmista oli pitänyt yhteyttä kouluun esimerkiksi Wilman tai reissuvihkon avulla sekä osallistunut opettajan tapaamisiin, koulun tapahtumiin ja vanhempainiltoihin.
- Vanhempien arvioiden mukaan parhaiten he pystyivät vaikuttamaan koulussa kiusaamisen ehkäisemiseen ja selvittämiseen sekä koulussa järjestettäviin tapahtumiin. Vaikutusmahdollisuudet olivat vähäiset koulupäivän ja oppituntien sisällön suunnitteluun.

Koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen

- Vanhempien arvioiden mukaan noin viidennestä lapsista oli kiusattu koulussa tai koulumatkoilla vähintään joskus. Poikia oli kiusattu useammin kuin tyttöjä.
- Lähes kolme neljännessä vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsi ei ollut kiusannut muita. Pojat olivat osallistuneet muiden kiusaamiseen tyttöjä useammin.
- Ne lapset, joita oli kiusattu vähintään joskus, olivat myös itse toimineet kiusaajina muita useammin.
- Noin 10 prosenttia vanhemmista oli sitä mieltä, että kiusaaminen ei ollut loppunut puuttumisen jälkeenkään, ja yli puolet oli sitä mieltä, että kiusaaminen oli loppunut vain osittain.
- Lähes viidesosa vanhemmista ilmoitti, että heille ei ollut kerrottu lapsen kiusaamisesta lainkaan.
- Noin 10 prosenttia vanhemmista oli tyytymättömiä menettelytapoihin, joita koulussa käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen.

2.4.1 Koulun yhteisöllisyys ja oppimisympäristö

Viidesluokkalaisten vanhemmilta kysyttiin näkemystä lapsen koulussa viihtymisestä, koulukavereiden ja opettajien kanssa toimeen tulemisesta sekä oppimisen helppoudesta. Lisäksi vanhemmilta kysyttiin missä määrin he itse pitivät koulunkäyntiä ja opiskelua tärkeänä.

Suurin osa (94 %) vanhemmista arvioi lapsen viihtyvän koulussa hyvin. Tyttöjen arvioitiin viihtyvän koulussa hyvin useammin kuin poikien (67 % vs. 55 %). Sekä tytöt että pojat tulivat hyvin toimeen koulukavereiden kanssa. Moni vanhemmista arvioi lapsen tulevan hyvin toimeen myös opettajien kanssa. Tyttöjen arvioitiin tulevan useammin hyvin toimeen opettajien kanssa kuin poikien (78 % vs. 65 %). Neljännekselle lapsista oppimisen arvioitiin olevan helppoa kaikissa aineissa. Lähes viidesosan kohdalla oppimisen koettiin olevan vaikeaa joissakin aineissa. (Taulukko 23.)

Suurin osa viidesluokkalaisten vanhemmista piti koulunkäyntiä ja opiskelua tärkeänä (taulukko 23). Koulunkäyntiä ja opiskelua pidettiin tärkeänä riippumatta vanhemman koulutustasosta tai työllisyysilanteesta.

Taulukko 23. Vanhempien näkemys lapsen koulussa viihtymisestä ja koulunkäynnistä (n = 1 626)

Koulussa viihtyminen ja koulunkäynti	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Lapsen koulussa viihtyminen				
Hyvin	66,8	54,7	60,6	980
Melko hyvin	29,2	38,1	33,7	545
Ei hyvin eikä huonosti	3,0	5,5	4,3	69
Melko huonosti tai huonosti	1,0	1,7	1,4	22
Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen				
Hyvin	67,7	66,0	66,9	1 083
Melko hyvin	28,7	30,3	29,5	478
Ei hyvin eikä huonosti	2,8	2,8	2,8	45
Melko huonosti tai huonosti	0,8	0,9	0,8	14
Opettajien kanssa toimeentuleminen				
Hyvin	78,1	64,8	71,3	1 154
Melko hyvin	19,1	31,5	25,4	411
Ei hyvin eikä huonosti	2,4	2,9	2,7	43
Melko huonosti tai huonosti	0,4	0,8	0,6	9
Oppimisen helppous lapselle				
Helppoa kaikissa aineissa	26,2	27,8	27,0	437
Helppoa useissa aineissa	49,8	42,3	46,1	746
Ei helppoa eikä vaikeaa	8,3	9,8	9,0	146
Vaikeaa joissakin aineissa	14,9	19,9	17,4	282
Vaikeaa kaikissa aineissa	0,8	0,2	0,5	8
Vanhemman näkemys koulunkäynnin ja opiskelun tärkeydestä				
Samaa mieltä	97,8	97,2	97,4	1 575
Osittain samaa mieltä	2,1	2,8	2,5	40
Ei samaa eikä eri mieltä	0,1	-	0,1	1

Vanhemmilta kysyttiin näkemyksiä siitä, kohtelivatko opettajat oppilaita reilusti ja tasa-arvoisesti, ja oliko luokassa hyvä työrauha. Lisäksi vanhemmilta kysyttiin näkemyksiä siitä, mikä oli pisin hyväksyttävä matka, jonka lapsi voisi kävellä tai pyöräillä kouluun, jos koulumatka olisi turvallinen.

Vajaa puolet (42 %) vanhemmista oli sitä mieltä, että opettajat kohtelevat oppilaita reilusti ja tasa-arvoisesti. Yhtä suuri osuus vanhemmista oli osittain sitä mieltä, että oppilaiden kohtelu oli reilua ja tasa-arvoista. Kolmannes vanhemmista piti luokan työrauhaa hyvänä. Lähes puolet oli osittain sitä mieltä, että luokassa oli hyvä työrauha. (Taulukko 24.)

Taulukko 24. Vanhempien näkemys lapsen kouluyhteisöstä (n = 1 626)

Lapsen kouluyhteisö	%	n
Opettajat kohtelevat reilusti ja tasa-arvoisesti		
Täysin samaa mieltä	42,0	681
Osittain samaa mieltä	44,9	727
Ei samaa eikä eri mieltä	4,2	68
Osittain eri mieltä	7,8	126
Täysin eri mieltä	1,1	18
Luokassa on hyvä työrauha		
Samaa mieltä	29,3	474
Osittain samaa mieltä	46,7	756
Ei samaa eikä eri mieltä	8,0	129
Osittain eri mieltä	12,4	200
Eri mieltä	3,6	59

Vanhemmista lähes kaksi kolmannesta oli sitä mieltä, että pisin hyväksyttävä koulumatka kävellen lapselle oli enintään kaksi kilometriä. Vähän yli puolet oli sitä mieltä, että pisin hyväksyttävä matka kouluun pyörällä oli enintään kolme kilometriä. (Taulukko 25.)

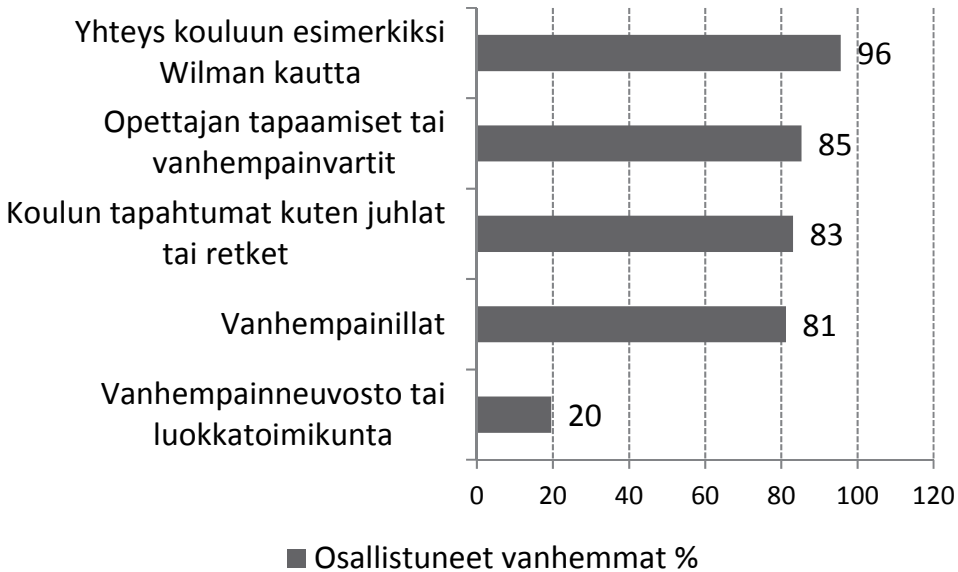
Taulukko 25. Vanhempien näkemys lapsen koulumatkoista (n = 1 626)

Lapsen koulumatkat	%	n
Pisin hyväksyttävä koulumatka kävellen		
1 km	13,4	216
2 km	49,8	806
3 km	35,0	565
5 km	1,8	29
Pisin hyväksyttävä koulumatka pyörällä		
1 km	1,1	18
2 km	9,0	146
3 km	47,4	767
5 km	42,5	687

2.4.2 Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet

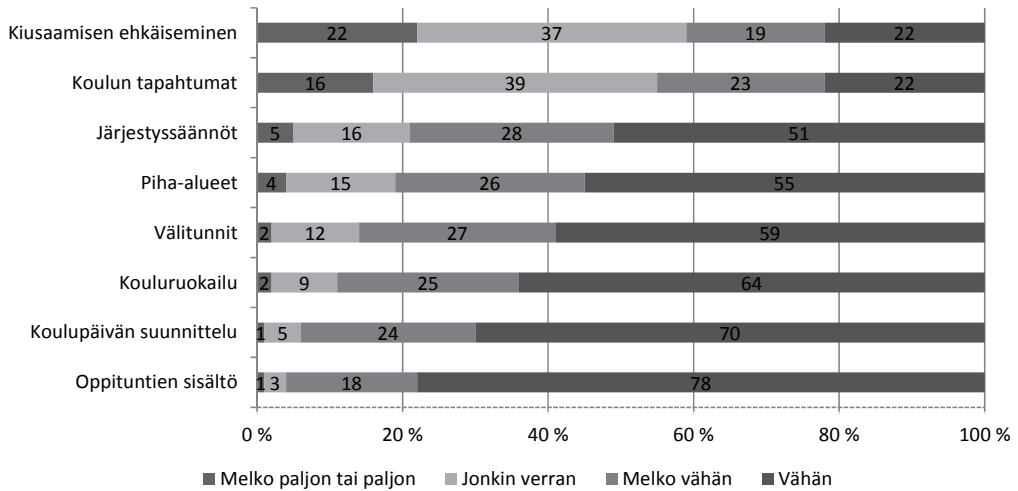
Viidesluokkalaisten vanhemmilta kysyttiin olivatko he osallistuneet koulun toimintaan, kuten vanhempainiltoihin, lapsen viidennen luokan aikana. Lisäksi kysyttiin vanhempien näkemyksiä siitä, kuinka paljon he olivat voineet vaikuttaa koulun toimintaan, kuten järjestyssääntöjen suunnitteluun.

Suurin osa vanhemmista oli pitänyt yhteyttä kouluun sähköisten järjestelmien, kuten Wilman, tai reissuvihkon avulla. Merkittävä osa vanhemmista oli osallistunut opettajan tapaamisiin tai vanhempainvartteihin, koulun tapahtumiin sekä vanhempainiltoihin. Huomattavasti vähemmän oli osallistuttu vanhempainneuvoston, luokkatoimikunnan tai muuhun vastaavaan toimintaan. (Kuvio 19.)

Kuvio 19. Vanhempien osallistuminen koulun toimintaan lapsen viidennen luokan aikana (n = 1 626).

Vanhemmat arvioivat, että heillä oli parhaat mahdollisuudet vaikuttaa koulussa kiusaamisen ehkäisemiseen ja selvittämiseen. Viidenneksen mielestä näihin asioihin oli paljon vaikutusmahdollisuuksia. Toiseksi eniten vanhemmat kokivat pystyvänsä vaikuttamaan koulun tapahtumiin, juhliin ja retkiin. Vanhempien mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi koulupäivän tai opetussuunnitelmien sisältöön olivat vähäiset. (Kuvio 20.) Vanhempien osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet kouluyhteisössä eivät eronneet perhemuodon tai vanhemman koulutustason mukaan.

Kuvio 20. Vanhempien näkemys omista vaikutusmahdollisuuksista koulun toimintaan (n = 1 626).

2.4.3 Koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen

Vanhemmilta kysyttiin koulukiusaamiseen ja siihen puuttumiseen liittyvistä asioista. Koulukiusaamisella tarkoitetaan yleensä tilanteita, joissa yksi tai useampi oppilas on toistuvasti jonkun tai joidenkin muiden oppilaiden kielteisen toiminnan kohteena.

Vanhempien arvioiden mukaan noin viidesosaa lapsista oli kiusattu viidennen luokan aikana koulussa tai koulumatkoilla vähintään joskus. Pojat olivat joutuneet kiusatuiksi tyttöjä useammin. Lähes kolme neljännessä vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsi ei ollut kiusannut muita. Toisaalta viidennes vanhemmista ei tiennyt siitä, oliko lapsi kiusannut muita vai ei. Vanhempien arvioiden mukaan pojat olivat osallistuneet muiden kiusaamiseen tyttöjä useammin. Noin 10 prosenttia pojista oli kiusannut muita. (Taulukko 26.) Ne lapset, joita oli kiusattu vähintään joskus, olivat myös itse toimineet kiusaajina muita useammin.

Taulukko 26. Vanhempien näkemys lapsen kiusatuksi joutumisesta tai kiusaajana toimimisesta (n = 1 626)

Koulukiusaaminen	Tytöt	Pojat	Yhteensä	
	%	%	%	n
Lasta kiusattu koulussa tai koulumatkoilla				
Ei koskaan	58,5	51,8	55,1	892
Harvoin	21,4	25,1	23,3	377
Joskus	13,6	15,3	14,5	234
Usein	3,1	4,1	3,6	58
En tiedä	3,4	3,7	3,5	57
Lapsi kiusannut muita				
Ei	76,6	65,9	71,2	1 155
Kyllä	4,6	10,7	7,7	125
En tiedä	18,8	23,5	21,1	343

Koulussa tai koulumatkoilla kiusattujen lasten vanhemmilta kysyttiin siitä, kuinka he olivat toimineet, kun kiusaaminen oli tullut heidän tietoonsa. Suurin osa vanhemmista oli keskustellut kiusaamisesta lapsen kanssa ja rohkaissut lasta kertomaan kiusaamisesta opettajalle. Vanhemmat olivat usein myös miettineet lapsen kanssa, miten toimia tilanteessa ja keskustelleet kiusaamisesta opettajan kanssa. (Taulukko 27.)

Vanhemmista noin 10 prosenttia oli sitä mieltä, että kiusaaminen ei ollut loppunut siihen puuttumisen jälkeen, ja yli puolet oli sitä mieltä, että kiusaaminen oli loppunut vain osittain. Noin puolet vanhemmista oli tyytyväisiä siihen miten oman lapsen kohdalle sattuneista kiusaamistilanteista oli kerrottu heille. Toisaalta lähes viidesosa ilmoitti, että heille ei ollut kerrottu lapsen kiusaamisesta lainkaan. (Taulukko 27.)

Taulukko 27. Vanhempien näkemys koulukiusaamiseen puuttumisesta (n = 292)

Koulukiusaamiseen puuttuminen	%	n
Vanhemman toimintatapa kiusaamistilanteessa		
Keskustellut kiusaamisesta lapsen kanssa	92,1	269
Rohkaissut lasta kertomaan kiusaamisesta opettajalle	85,6	250
Miettinyt lapsen kanssa miten toimia tilanteessa	78,1	228
Keskustellut kiusaamisesta opettajan kanssa	74,0	216
Ollut yhteydessä kiusaamiseen osallistuneisiin	30,8	90
Keskustellut kiusaamisesta terveydenhoitajan kanssa	16,8	49
Keskustellut kiusaamisesta rehtorin kanssa	14,4	42
Keskustellut koulukuraattorin tai -psykologin kanssa	11,6	34
Kiusaamisen loppuminen siihen puuttumisen jälkeen		
Kyllä, kokonaan	29,8	86
Kyllä, osittain	51,1	148
Ei	10,4	30
En tiedä	8,7	25
Vanhemman tyytyväisyys siihen miten lapselle sattuneista kiusaamistilanteista on kerrottu		
Tyytyväinen	25,2	73
Melko tyytyväinen	25,8	75
En tyytyväinen enkä tyytymätön	16,6	48
Melko tyytymätön	9,0	26
Tyytymätön	6,2	18
Minulle ei ole kerrottu kiusaamisesta	17,2	50
Niiden lasten osalta, joita kiusattu vähintään joskus viidennen luokan aikana koulussa tai koulumatkoilla (n = 292)		

Vanhemmista kaksi kolmannelle koki saaneensa riittävästi tietoa menettelytavoista, joita koulussa käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen. Yli 70 prosenttia vanhemmista oli tyytyväisiä menettelytapoihin, joilla koulussa ehkäistään kiusaamista ja puututaan kiusaamiseen. Noin 10 prosenttia vanhemmista oli näihin menettelytapoihin tyytymättömiä. (Taulukko 28.)

Taulukko 28. Vanhempien näkemys tiedon riittävydestä ja menettelytavoista kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa (n = 1 626)

Tiedon riittävyys ja menettelytavat	%	n
Tiedon riittävyys kiusaamisen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta		
Kyllä, riittävästi tai lähes riittävästi	70,0	1 114
Kyllä, mutten tarpeeksi	21,3	340
En ole saanut tietoa menettelytavoista	8,7	139
Tyytyväisyys menettelytapoihin, joilla koulussa ehkäistään kiusaamista		
Tyytyväinen	31,1	497
Melko tyytyväinen	41,9	669
En tyytyväinen enkä tyytymätön	17,5	280
Melko tyytymätön	6,7	107
Tyytymätön	2,8	45
puututaan kiusaamiseen		
Tyytyväinen	32,3	513
Melko tyytyväinen	39,9	633
En tyytyväinen enkä tyytymätön	16,8	266
Melko tyytymätön	7,7	122
Tyytymätön	3,3	53

2.5 Yhteenveto tuloksista

Perhe ja vapaa-aika. Vanhemmista lähes 15 prosentin mielestä perheellä ei ollut riittävästi yhteistä aikaa. Silti suurin osa vanhemmista koki, että perheen arki toimi hyvin, ja että he pärjäävät vanhempana hyvin arjen keskellä. Suuri osa vanhemmista oli tyytyväisiä omaan parisuhteeseensa. Kolme neljännessä vanhemmista puhui lapsen kanssa päivän tapahtumista joka päivä. Noin puolet perheistä ruokaili yhdessä päivittäin. Kolmannes vanhemmista vietti aikaa yhdessä lapsen kanssa joka päivä.

Lähes kolmanneksella vanhemmista oli ollut taloudellisia vaikeuksia omassa lapsuusajan perheessään. Lähes kolmannes oli joutunut kiusatuksi koulussa. Noin neljänneksen lapsuusajan perheessä oli ollut vakavia ristiriitaisuuksia tai perheen isällä oli ollut ongelmia alkoholin vuoksi.

Kolme neljännessä vanhemmista kuvasi suhdettaan lapseen erittäin hyväksi ja neljännes melko hyväksi. Suurin osa vanhemmista sopi kotiintuloajoista lapsen kanssa, pyysi lasta kertomaan koulupäivästä sekä tuki ja kannusti lasta usein tai melko usein. Suurin osa oli sitä mieltä, että he tietävät hyvin mitä lapsi tekee vapaa-ajallaan ja keiden ystävien kanssa hän on. Vanhemmat tiesivät tyttöjen vapaa-ajanvietosta ja ystävisistä sekä koulussa pärjäämisestä paremmin kuin poikien.

Puolet vanhemmista arvioi itsensä normaalipainoiseksi. Lievästä ylipainosta kärsi kolmannes ja merkittävästä ylipainosta 10 prosenttia. Kolme neljännessä ilmoitti harrastavansa hengästyttävää liikuntaa vähintään 2–3 kertaa viikossa vähintään puoli tuntia kerrallaan: lähes kymmenesosa liikkui harvemmin kuin kerran viikossa. Vanhempien arvioiden mukaan lähes kaikki lapset söivät kouluruoan tai lounaan päivittäin. Lähes kaikki söivät myös päivällisen. Tytöt jättivät päivällisen syömättä hieman useammin kuin pojat. Tytöt söivät välipaloja poikia useammin. Pojat söivät huomattavasti tyttöjä harvemmin kasviksia ja hedelmiä. Virvoitusjuomien ja suolaisten napostelutuotteiden päivittäinen käyttö oli vähäistä vanhempien arvioiden mukaan. Makeisia tai leivonnaisia nautti päivittäin kymmenesosa sekä tytöistä että pojista. Vanhemmista lähes 15 prosenttia arvioi lapsensa olevan ylipainoinen. Pojat kärsivät ylipainosta hieman useammin kuin tytöt. Tässä tutkimuksessa painoa ei arvioitu painoindeksin mukaan. Vanhempien arvioiden mukaan lapsi ulkoili tai harrasti liikuntaa tyypillisimmin 2–3 tuntia arkipäivinä ja 2–4 tuntia päivässä viikonloppuisin. Pojat liikkuvat hieman tyttöjä enemmän. Lähes kaikki olivat sopineet lapsen kanssa nukkumaanmenoajoista.

Noin puolet lapsista käytti koulupäivinä yli kaksi tuntia aikaa television katseluun, sosiaalisen median, tietokoneen ja kännykän viihdekäyttöön sekä pelaamiseen. Viikonloppuisin näin toimi suurin osa lapsista. Pojat käyttivät tyttöjä enemmän aikaa sekä koulupäivinä että viikonloppuisin. Lähes kolmessa neljästä perheistä oli sovittu ajasta, jonka lapsi voi viettää tieto- ja pelikoneilla. Asiasta oli sovittu useammin poikien kuin tyttöjen kanssa. Suuri osa vanhemmista huolehti siitä, että lapsi viettää aikaa vain hänen ikäisilleen sallittujen TV-ohjelmien, pelien ja nettisivujen parissa. Tyttöjen kohdal-

la asiasta huolehdittiin useammin kuin poikien kohdalla. Vanhemmista suurin osa arvioi tietävänsä hyvin lapsen internetin käytöstä. Tyttöjen internetin käytöstä tiedettiin hieman paremmin kuin poikien.

Vanhemmilla oli yleensä 2–5 hyvää ystävää. Viidenneksellä oli yksinäisyyden kokemuksia silloin tällöin ja viidellä prosentilla usein. Lähes kaikilla lapsilla oli vähintään yksi hyvä kaveri. Vanhemmista kolme neljänestä oli puhunut lapsen kanssa murrosiästä ja seksuaalisesta kypsymisestä sekä tunteiden ja mielialojen muutoksista: tyttöjen kanssa useammin kuin poikien.

Noin 16 prosenttia vanhemmista tupakoi tai nuuskasi säännöllisesti. Yhtä moni joi alkoholi juomia useammin kuin kerran viikossa. Vanhempien mukaan suurin osa lapsista ei ollut koskaan tupakoinut, nuuskannut, juonut alkoholia tai kokeillut huumausaineita. Pojat olivat kokeilleet tupakointia tai nuuskaamista hieman tyttöjä useammin. Vanhemmat arvioivat, että suurin osa lapsista ei ollut vahingoittanut omaisuutta tai näpistellyt viidennen luokan aikana. Noin 10 prosenttia pojista oli joutunut tappeluun.

Terveydentila ja mieliala sekä avun saaminen ja palvelut. Suurin osa vanhemmista koki oman terveydentilansa hyväksi. Neljänneksellä oli pitkäaikainen sairaus tai vamma. Kolme neljänestä vanhemmista oli tuntenut itsensä hermostuneeksi vähintään silloin tällöin kuluneen kuukauden aikana. Levottomuutta ja rauhattomuutta sekä toivottomuutta oli kokenut kolmannes. Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen terveydentilansa hyväksi sekä tytöillä että pojilla. Suurimman osan lapsista arvioitiin olevan usein iloisia ja hyvällä tuulella sekä koulussa että kotona. Tyttöjen mieliala koulussa oli poikia parempi. Vanhempien arvioiden mukaan noin kolmanneksella lapsista oli ollut viidennen luokan aikana viikoittain ärtyneisyyttä tai kiukunpuuksia. Useampi kuin kymmenesosa lapsista kärsi viikoittain keskittymisvaikeuksista, levottomuudesta, väsymyksestä, uupumuksesta tai päänsärystä.

Vanhemmat kokivat huolta erityisesti lapsen netin käytöstä ja pelaamisesta, kiussaamisesta, tunne-elämästä, käyttäytymisestä, fyysisestä terveydestä sekä koulussa pärjäämisestä tai oppimisesta. Vanhemmat kokivat huolta myös omasta jaksamisesta, maltin menettämisestä, omien vanhemmuuden taitojen riittävydestä ja perheen taloudellisesta tilanteesta. Omaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviin huolenaiheisiin vanhemmat olivat saaneet vähemmän apua kuin lapseen liittyviin huoliin. Useimmiten apua huoliin oli saatu ystäviltä, työkavereilta ja puolisoilta. Koulussa apua oli saatu erityisesti opettajalta ja kouluterveydenhoitajalta.

Suurin osa vanhemmista oli saanut kutsun lapsen laajaan terveystarkastukseen. Yli kaksi kolmannesta kutsun saaneesta oli voinut vaikuttaa terveystarkastuksen ajankohtaan. Lähes kolme neljästä kutsun saaneesta oli osallistunut lapsen laajaan terveystarkastukseen tai ajasta oli sovittu. Useimmiten laajassa terveystarkastuksessa oli mukana toinen vanhemmista. Laajaan terveystarkastukseen osallistuneista vanhemmista yli 70 prosenttia piti terveystarkastusta perheen kannalta hyödyllisenä. Laajoissa terveystarkastuksissa oli puhuttu usein vanhemmille tärkeistä asioista, heidän mielipidettään oli

kuunneltu ja selvitetty koko perheen hyvinvointia. Kuitenkin yli kolmannes piti saamaansa tukea vanhemmuuteen osin riittämättömänä.

Noin 10 prosenttia vanhemmista ilmoitti, että lapsen tai perheen asioita oli käsitelty koulun moniammatillisessa työryhmässä, ja noin kuudessa prosentissa jossakin muussa moniammatillisessa ryhmässä. Vanhemmat ja lapset eivät aina osallistuneet moniammatillisiin työryhmiin, jossa heidän asioitaan käsiteltiin.

Vanhempien mukaan peruspalveluista oli käytetty useimmin hammashuollon, kouluterveydenhoitajan ja terveyskeskuksen palveluja. Noin 40 prosenttia viidesluokkalaista oli saanut tukiopetusta, ja useampi kuin kymmenesosa erityisopetusta. Palveluja käyttäneet vanhemmat arvioivat peruspalvelujen saatavuuden kokonaisuudessaan helpoksi. Suurin osa vanhemmista piti esimerkiksi kouluterveydenhoitajan ja hammashuollon palvelujen sekä tukiopetuksen saatavuutta helppona. Erityispalvelujen käyttö oli vähäistä. Useimmiten oli käytetty kasvatusta ja perheneuvolan palveluja. Niiden saatavuuden arvioi hyväksi 70 prosenttia vanhemmista. Yksinhuoltajaperheiden vanhemmat ja enintään ammattikoulun käyneet vanhemmat käyttivät enemmän perus- ja erityispalveluja kuin kahden vanhemman perheet ja korkeammin koulutettujen vanhempien perheet.

Lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja vapaa-ajan palveluja oli käytetty paljon. Suurin osa oli käyttänyt erilaisia liikuntapaikkoja ja kulttuuripalveluja. Noin puolet oli osallistunut urheiluseuratoimintaan ja lähes yhtä moni erilaisiin paikallisiin tapahtumiin. Erilaisessa kerhotoiminnassa oli ollut mukana yli kolmannes viidesluokkalaista. Kokonaisuudessaan vapaa-ajanpalvelujen saatavuus arvioitiin hyväksi.

Vanhempien näkemysten mukaan yhteistyö opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kanssa toimi hyvin. Parhaiten sen arvioitiin toimivan opettajan ja kouluterveydenhoitajan kanssa. Suurin osa vanhemmista piti kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä. Noin kaksi kolmannesta koki, että koulun työntekijät kohtelevat vanhempia ja lapsia kunnioittavasti ja että työntekijöihin voi luottaa. Harvemmin oltiin sitä mieltä, että työntekijät ottavat huomioon vanhempien mielipiteet ja että koulu tukee lapsen vahvuuksia. Noin kolme neljännestä vanhemmista piti tiedon saamista riittävänä lasten ja perheiden palveluista kunnassa sekä opiskeluhollossa palveluista koulussa.

Kouluyhteisö. Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen viihtyvän koulussa hyvin: tyttöjen arvioitiin viihtyvän paremmin kuin poikien. Vanhempien mukaan sekä tytöt että pojat tulivat hyvin toimeen koulukavereiden ja opettajien kanssa. Tyttöjen nähtiin kuitenkin tulevan poikia paremmin toimeen opettajien kanssa. Lähes kaikki vanhemmat pitivät koulunkäyntiä ja opiskelua tärkeänä. Noin 15 prosenttia arvioi, että opettajat eivät aina kohtelee oppilaita reilusti ja tasa-arvoisesti. Lähes neljännes vanhemmista ei pitänyt luokan työrauhaa hyvänä.

Suurin osa vanhemmista oli pitänyt yhteyttä kouluun esimerkiksi Wilman tai reissuvihkon avulla sekä osallistunut opettajan tapaamisiin, koulun tapahtumiin ja vanhempainiltoihin. Vanhempien mukaan heillä oli hyvät mahdollisuudet vaikuttaa koulussa kiusaamisen ehkäisemiseen ja selvittämiseen sekä koulun tapahtumiin. Vanhem-

pien mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi koulupäivän tai opetussuunnitelmien sisältöön olivat vähäiset.

Vanhempien arvioiden mukaan noin viidennestä lapsista oli kiusattu koulussa tai koulumatkoilla vähintään joskus. Poikia oli kiusattu useammin kuin tyttöjä. Lähes kolme neljännestä vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsi ei ollut kiusannut muita. Pojat olivat osallistuneet muiden kiusaamiseen tyttöjä useammin. Ne lapset, joita oli kiusattu, olivat myös itse toimineet kiusaajina muita useammin. Kymmenesosa vanhemmista oli sitä mieltä, että kiusaaminen ei ollut loppunut siihen puuttumisen jälkeen. Yli puolet oli sitä mieltä, että kiusaaminen oli loppunut vain osittain. Lähes viidesosa vanhemmista ilmoitti, että heille ei ollut kerrottu lapsen kiusaamisesta lainkaan. Noin 10 prosenttia vanhemmista oli tyytymättömiä toimintatapoihin, joita koulussa käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen.

3 Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimuksessa kuvattiin viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemyksiä hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, avun saamisesta ja palveluista sekä kouluyhteisöstä. Kysely lähetettiin 315 kuntaan, ja vastauksia saatiin 255 kunnasta. Kuntakohtainen peitto oli 81 prosenttia. Sähköiseen kyselyyn vastasi yhteensä 1 626 vanhempaa eri puolelta maata. Vanhempien vastausten määrä oli oppilaiden muodostamaan perusjoukkoon verrattuna 31 prosenttia ja oppilaiden vastausten määrään verrattuna 48 prosenttia. Kyselyyn vastanneista vanhemmista suurin osa oli äitejä.

3.1 Tulosten pohdinta

3.1.1 Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat

Noin kolme neljännestä vanhemmista oli avioliitossa ja eli ydinperheessä, jossa oli molemmat vanhemmat ja lapsia. Yksinhuoltajaperheistä ja uusperheistä tuli vähän useampi kuin kymmenesosa. Perheistä yli puolet asui maaseudulla, ja tyypillisimmin perheissä oli kaksi lasta. Avioparin muodostamien perheiden osuus ja lasten määrä perheessä oli hieman suurempi kuin maassa keskimäärin vuonna 2014. Lisäksi yksinhuoltajaperheiden määrä oli hieman pienempi kuin maassa keskimäärin. Suomessa lapsiperheitä on 40 prosenttia kaikista perheistä. Lapsiperheeseen kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Lapsiperheiden yleisin perhemuoto on avioparin perhe (60 %). Avoparien perheitä on viidennes lapsiperheistä, kuten myös yhden vanhemman perheitä. Keskimääräinen lapsiluku on 1,84. (Suomen virallinen tilasto 2014b.)

Kyselyyn vastanneiden vanhempien keski-ikä oli 42 vuotta. Yli puolella oli ylioppilastutkinto ja viidenneksellä yliopisto- tai korkeakoulututkinto. Kyselyyn vastanneet vanhemmat olivat useimmiten äitejä, joiden koulutustaso oli korkeampi kuin heidän puolisoiden. Kolme neljännestä vanhemmista oli ansiotyössä palkansaaajina ja kymmenesosa yrittäjinä. Suurin osa arvioi, että työn ja perheen yhteensovittaminen onnistui heidän perheessään hyvin. Työttömänä tai lomautettuna oli neljä prosenttia vanhemmista. Osuus on pienempi kuin maassa keskimäärin. Vuonna 2012 oli työttömänä 9,8 prosenttia työvoimasta, ja vuonna 2013 työttömien määrä oli 11,3 prosenttia (naisista 9,8 % ja miehistä 12,7 %) (SOTKANet 2005–2013).

Puolet vanhemmista oli sitä mieltä, että perheessä ei jäänyt rahaa säästöön tai sitä jäi säästöön hyvin vähän. Neljäsosa arvioi, että perheen menojen kattaminen kotitalouden tuloilla oli hankalaa. Viidesluokkalaisten perheistä kolme prosenttia oli saanut toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana. Osuus on pienempi kuin maassa keskimää-

rin. Vuonna 2012 oli toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä 8,7 prosenttia lapsiperheistä ja vuonna 2013 osuus oli 8,9 prosenttia (SOTKANet 2005–2013).

Tutkimusaineistossa korostuu niiden perheiden osuus, jotka asuvat maaseudulla ja joiden toimeentulo on keskimääräistä parempaa sekä ydinperheet ja sellaiset perheet, joissa on enemmän lapsia kuin suomalaisissa lapsiperheissä keskimäärin. Näillä tekijöillä on saattanut olla vaikutusta tuloksiin. Toisaalta tutkimuksissa on todettu, että lapsiperheiden vanhempien kokemukset terveydestä tai toimeentulosta eivät juuri vaihtelee asuinpaikan maaseutumaisuuden mukaan. Palvelut herättävät kuitenkin useammin tyytymättömyyttä kaupungeissa kuin maalla asuvien vanhempien keskuudessa. (Karvonen 2014.)

3.1.2 Vanhempien näkemys perheestä ja vapaa-ajasta

Perhe ja vanhemmat. Viidesluokkalaisten vanhemmista reilu kolmannes oli sitä mieltä, että perheellä oli riittävästi yhteistä aikaa. Tulos vastaa Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksen (LATE) tuloksia, joiden mukaan viidesluokkalaisten vanhemmista 36 prosenttia piti perheen yhteistä aikaa riittävänä (Mäki ym. 2010). Lapsiperhekyselyn mukaan työssäkäyvistä kouluikäisten lasten vanhemmista neljännes kokee, että heillä on työnsä takia usein tai jatkuvasti liian vähän aikaa lapsilleen (Salmi & Lammi-Taskula 2014b).

Suurin osa viidesluokkalaisten vanhemmista koki, että perheen arki toimi hyvin, ja että he pärjäävät hyvin vanhempana arjessa. Lähes 90 prosenttia oli tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä parisuhteeseensa. Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyn mukaan eniten tyytyväisyyttä parisuhteessa tuottaa molemminpuolinen kunnioitus ja yhteenkuuluvuuden tunne. Lähes puolet vanhemmista on erittäin tyytyväisiä näihin parisuhteen puoliin. Eniten tyytymättömyyttä aiheuttaa äideillä puolisoiden yhteisen ajan puute ja isillä sukupuolielämä. (Lapsiperhekysely 2012.) Suomalaiset ovat kyselytutkimusten mukaan varsin onnellisia parisuhteessaan. Parisuhteen tärkein merkitys ihmisille on mahdollisuus jakaa kumppanin kanssa arjen ilot ja surut. (Paaajanen 2003.) Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan aikuisväestöstä kolme neljänestä on tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa (Kaikkonen ym. 2014).

Viidenneksellä vanhemmista oli yksinäisyyden kokemuksia silloin tällöin tai useammin ja viidellä prosentilla usein. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan aikuisväestöstä yhdeksän prosenttia tuntee itsensä yksinäiseksi (Kaikkonen ym. 2014). Noin 15 prosenttia tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli satutettu lapsuudessa tai hoitoa oli laiminlyöty silloin tällöin tai useammin. Vuoden 2012 Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyyn vastanneista vanhemmista noin viidesosa kertoi tulleen lapsuudenperheessään kuritetuksi fyysisesti. Isät olivat kokeneet lapsena hieman enemmän fyysistä kuritusta kuin äidit. (Lapsiperhekysely 2012.)

Väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneita on aikuisväestössä Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan 10 prosenttia (Kaikkonen ym. 2014).

Perheen arki ja elämäntavat. Kolme neljännessä vanhemmista puhui lapsensa kanssa päivän tapahtumista joka päivä. Noin puolet perheistä ruokaili yhdessä päivittäin. Kolmannes vietti päivittäin aikaa yhdessä lapsen kanssa. Viidesosa viidesluokkalaisista teki kotitöitä päivittäin. Vanhemmat kokivat suhteensa lapseen useimmiten hyväksi. Suurin osa sopi usein kotiintuloajoista, pyysi lasta kertomaan koulupäivästä sekä tuki ja kannusti lasta. Vanhemmat kokivat olevansa hyvin tietoisia lapsen asioista vapaa-ajalla ja koulussa.

Puolet vanhemmista arvioi itsensä normaalipainoiseksi. Lievästä ylipainosta kärsi kolmannes ja merkittävästä ylipainosta 10 prosenttia. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan lihavien aikuisten osuus väestöstä on 19 prosenttia (Kaikkonen ym. 2014). Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -kyselyn mukaan vuonna 2013 miehistä 59 prosenttia ja naisista 44 prosenttia oli ylipainoisia (Helldán ym. 2013). Kolme neljännessä vanhemmista harrasti hengästyttävää liikuntaa puoli tuntia kerrallaan tai enemmän vähintään 2–3 kertaa viikossa. Kymmenesosa harrasti liikuntaa päivittäin ja lähes yhtä moni harvemmin kuin kerran viikossa. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan suositusten mukaisesti kestävyysliikuntaa ja lihaskuntoharjoittelua harrastavien osuus aikuisväestössä on 16 prosenttia ja riittämättömästi harrastavien osuus 48 prosenttia (Kaikkonen ym. 2014). Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -kyselyn mukaan reilut puolet sekä miehistä että naisista kertoi harrastavansa vähintään puoli tuntia kestäväää vapaa-ajan liikuntaa ainakin kolme kertaa viikossa (Helldán ym. 2013).

Vanhempien arvioiden mukaan lähes kaikki viidesluokkalaiset tytöt ja pojat söivät kouluruoan tai lounaan päivittäin. Vanhempien barometrin mukaan puolet alaluokkalaisten ja kolmasosa yläluokkalaisten vanhemmista kertoi, että kouluruoka maistuu lapselle hyvin (Metso 2013). Yli 90 prosenttia viidesluokkalaisista söi päivällisen. Tytöt jättivät päivällisen syömättä useammin kuin pojat. Suurin osa lapsista söi välipaloja päivittäin, tytöt poikia useammin. Pojat söivät huomattavasti tyttöjä harvemmin kasviksia ja hedelmiä. Virvoitusjuomien ja suolaisten napostelutuotteiden päivittäinen käyttö oli vähäistä. Makeisia tai leivonnaisia nautti päivittäin kymmenesosa. WHO:n koululaistutkimuksessa on todettu, että harvat suomalaislapset ja -nuoret syövät hedelmiä, vihanneksia ja kasviksia päivittäin ja riittävästi. Mitä parempi on perheen taloudellinen tilanne, sitä todennäköisemmin nuoret syövät päivittäin hedelmiä. (Currie ym. 2012.)

Viidesluokkalaisten vanhemmista lähes 15 prosenttia arvioi, että lapsi oli ylipainoinen. Poikien arvioitiin kärsivän ylipainosta tyttöjä useammin. Tässä tutkimuksessa painoa ei arvioitu painoindeksin mukaan. Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa (LATE) viidesluokkalaisista viidennes oli ylipainoisia: pojista 23 ja tytöistä 17 prosenttia (Mäki ym. 2010). WHO:n koululaistutkimuksessa suomalaisnuorten ylipai-

noisuuden on todettu olevan kansainvälistä keskitasoa. Ylipainoisia tai lihavia on 11-vuotiaista tytöistä 13 prosenttia ja pojista 19 prosenttia. Laihduttaminen yleistyy iän myötä. Se oli tytöillä yleisempää kuin pojilla. (Currie ym. 2012.) Kouluterveyskyselyn (2013) mukaan 16 prosentilla yläkouluikäisistä on painoindeksiin mukaan ylipainoa: pojista 20 prosentilla ja tytöistä 13 prosentilla.

Sosiaalinen media, ystävät ja lapsen aikuiseksi kasvaminen. Noin puolet viidesluokkalaista vietti aikaa yli kaksi tuntia päivässä sosiaalisessa mediassa tai televisiota katsellen. Viikonloppuisin suurin osa lapsista toimi näin. Pojat käyttivät tyttöjä enemmän aikaa sekä koulupäivinä että viikonloppuisin. Lähes kolmessa neljästä perheistä oli sovittu ajasta, jonka lapsi voi viettää tieto- ja pelikoneilla. Asiasta oli sovittu useammin poikien kuin tyttöjen kanssa. Suuri osa vanhemmista koki huolehtivansa siitä, että lapsi on vain hänen ikäisilleen sallittujen ohjelmien, pelien ja nettisivujen parissa. Tyttöjen kohdalla asiasta huolehdittiin useammin kuin poikien. Vanhemmista suurin osa arvioi tietävänsä hyvin lapsen internetin käytöstä. Lasten ja nuorten terveysseuran tutkimuksessa (LATE) viidesluokkalaista kolmanneksen ruutuaika on yli kaksi tuntia päivässä arkipäivinä (Mäki ym. 2010). Kouluterveyskyselyn (2013) mukaan neljännes yläkouluikäisistä käyttää koulupäivinä vähintään neljä tuntia aikaa televisioon, tietokoneeseen tai kännykkä- ja konsolipeleihin.

Vanhempien mukaan lähes kaikilla lapsilla oli vähintään yksi hyvä kaveri. Kouluterveyskyselyn (2013) mukaan kahdeksalla prosentilla yläkouluikäisistä ei ole yhtään todella läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista: pojista 11 ja tytöistä 6 prosentilla. Tässä tutkimuksessa vanhemmista kolme neljänestä oli puhunut lapsen kanssa murrosiästä ja seksuaalisesta kypsymisestä sekä tunteiden ja mielialojen muutoksista. Tyttöjen kanssa oli keskusteltu useammin kuin poikien. Tyttöjen kanssa oli puhuttu poikia useammin myös siitä, miten toimia seksuaalisen häirinnän tai ahdistelun tilanteissa sekä raskaudesta ja ehkäisystä.

Tupakointi, päihteet ja rikkeet. Noin 16 prosenttia vanhemmista tupakoi tai nuuskasi päivittäin tai satunnaisesti. Yhtä moni joi alkoholijuomia useammin kuin kerran viikossa. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan aikuisväestöstä 29 prosenttia käyttää liikaa alkoholia: miehistä 38 ja naisista 21 prosenttia. Päivittäin tupakoivien osuus on 15 prosenttia. (Kaikkonen ym. 2014.) Vanhemmilla on suuri vaikutus siihen, millaiseksi lapsen ja nuoren päihteiden käyttö muodostuu. Alkoholin käyttötavat periytyvät sukupolvelta toiselle ja vanhempien kasvatuskäytännöt ovat yhteydessä lasten ja nuorten alkoholin käyttöön. (Raitasalo & Holmila 2014.)

Vanhempien arvioiden mukaan suurin osa viidesluokkalaista ei ollut koskaan tupakoinut, nuuskannut, juonut alkoholia tai kokeillut huumausaineita. Pojat olivat kokeilleet tupakointia tai nuuskaamista hieman tyttöjä useammin. Suuri osa lapsista ei ollut vanhempien mukaan vahingoittanut omaisuutta tai näpistellyt viidennen luokan aikana. Kymmenennes pojista oli joutunut tappeluun. Kouluterveyskyselyn (2013) mukaan viidennes yläkouluikäisistä oli tehnyt vuoden aikana rikkeitä, kuten töherryk-

siä, omaisuuden vahingoittamista tai varastanut: pojista 23 prosenttia ja tytöistä 16 prosenttia.

3.1.3 Vanhempien näkemys avun saamisesta ja palveluista

Terveydentila ja mieliala. Suurin osa viidesluokkalaisten vanhemmista koki terveydentilansa yleensä hyväksi. Neljänneksellä oli jokin pitkäaikainen sairaus tai vamma. Kolme neljänestä oli tuntenut itsensä hermostuneeksi vähintään silloin tällöin viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Levottomuutta ja rauhattomuutta sekä toivottomuutta oli kokenut kolmannes vanhemmista. Koettu terveys ennustaa yleisesti toimintakykyä ja terveystalvelujen käyttöä väestössä. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ATH) mukaan aikuisväestöstä yli kolmannes kokee terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi (Kaikkonen ym. 2014). Ylempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvat kokevat terveytensä keskimäärin paremmaksi kuin alempiin ryhmiin kuuluvat (Manderbacka 2005, Rahkonen ym. 2007).

Suurin osa vanhemmista arvioi sekä tyttöjen että poikien terveydentilan hyväksi. Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa (LATE) viidesluokkalaisista 65 prosentin terveydentila oli erittäin hyvä vanhempien arvioiden mukaan. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja (Mäki ym. 2010). Vanhempien mukaan suurin osa viidesluokkalaisista oli usein iloisia ja hyvällä tuulella sekä koulussa että kotona. Tyttöjen mieliala koulussa oli poikia parempi. Lähes puolella lapsista ei ollut yhtään pitkäaikaista sairautta, neljäsosalla oli yksi ja kymmenesosalla vähintään kolme. Neljänneksellä lapsista oli allergia ja noin 15 prosentilla migreeni tai usein toistuvaa päänsärkyä. Kymmenesosalla oli astma tai jokin muu hengityselinten sairaus tai erilaisia oppimisvaikeuksia. Lasten ja nuorten terveysseurantatutkimuksessa (LATE) viidesluokkalaisista 17 prosentilla oli viikottaista päänsärkyä, 14 prosentilla keskittymisvaikeuksia, 15 prosentilla väsymystä ja uupumusta, 11 prosentilla pelkoja sekä 5 prosentilla aggressiivista käytöstä (Mäki ym. 2010).

Vanhempien arvioiden mukaan noin kolmanneksella lapsista oli ollut viidennen luokan aikana viikoittain ärtyneisyyttä tai kiukunpuuskia, tytöillä useammin kuin pojilla. Useampi kuin kymmenesosa lapsista kärsi viikoittain keskittymisvaikeuksista, levottomuudesta, väsymyksestä, uupumuksesta tai päänsärystä. Oireiden taustalla saattaa olla kehityksellisiä ongelmia, pitkäaikaisia fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia, lyhytaikaisia terveysongelmia tai elämään liittyviä stressitilanteita.

Huolet ja avun saaminen huoliin. Vanhemmat kokivat huolta erityisesti lapsen netin käytöstä ja pelaamisesta, kiusaamisesta, tunne-elämästä, käyttäytymisestä, fyysisestä terveydestä sekä koulussa pärjäämisestä tai oppimisesta. Vanhempien kokemus huoliin saadusta avusta vaihteli. Lapseen liittyvistä huolenaiheista apua oli saatu useimmiten lapsen fyysiseen terveyteen ja koulussa pärjäämiseen liittyviin huoliin. Vähiten apua oli saatu lapsen netin käyttöön ja pelaamiseen sekä tunne-elämään ja sosiaalisiin

suhteisiin liittyviin huoliin. Vuoden 2012 Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyssä lapsen kehitykseen liittyvistä huolenaiheista yleisimpiä olivat lapsen fyysiseen terveyteen ja elämäntapoihin liittyvät asiat. Lähes 40 prosenttia vanhemmista oli ollut näistä asioista huolissaan. Yli kolmannes oli ollut huolissaan lapsen sosiaalisiin suhteisiin tai tunne-elämään liittyvistä asioista sekä tietokonepelien pelaamisesta. (Lapsiperhekysely 2012.)

Viidesluokkalaisten vanhemmat kokivat huolta myös omasta jaksamisesta, maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa, omien vanhemmuuden taitojen riittävyydestä ja perheen taloudellisesta tilanteesta. Omaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviin huolenaiheisiin vanhemmat olivat saaneet vähemmän apua kuin lapsen liittyviin huoliin. Vanhemmat olivat saaneet useimmiten apua ystäviltä, työkavereilta ja puolisoilta. Koulussa apua oli saatu erityisesti opettajalta ja kouluterveydenhoitajalta. Opettajan kanssa ollaan usein tekemisissä arjessa, joten huolten puheeksi ottaminen ja avun saaminen on joustavaa. Terveystarkastajan kanssa huolia voidaan ottaa puheeksi esimerkiksi terveystarkastuksissa.

Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia esiintyi hieman enemmän kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia. Lähes puolet vanhemmista oli ollut huolissaan perheen taloudellisesta tilanteesta. Yli kolmannes oli tuntenut huolta parisuhteesta, maltin menettämisestä tai riittämättömyydestä vanhempana. Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyn mukaan äideillä huolta aiheuttivat usein tunne yksinäisyydestä, vastuun kantaminen yksin vanhempana ja jatkuvat syyllisyyden tunteet. Äideillä oli isä enemmän sekä lapsen että vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia. (Lapsiperhekysely 2012.) Alueellisessa terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (ATH) aikuisväestöstä lähes kolmannes kokee riittämättömyyttä vanhempana (Kaikkonen ym. 2014). Lapsiperheiden vanhemmat ovat usein huolissaan omasta jaksamisesta vanhempana (Lammi-Taskula & Salmi 2008, Perälä ym. 2011). Kahden vanhemman perheissä huolta jaksamisesta koetaan harvemmin kuin yksinhuoltajaperheissä (Lapsiperhekysely 2012).

Laajat terveystarkastukset. Vuoden 2011 alusta kunnat ovat olleet velvollisia järjestämään laajat terveystarkastukset: kerran äitiysneuvolassa sekä kolme kertaa lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Terveystarkastuksiin kutsutaan molemmat vanhemmat. Tarkoituksena on keskustella vanhempien ja lasten hyvinvoinnista ja perheen elämäntilanteesta, tunnistaa ongelmia, kohdentaa tukea sitä tarvitseville sekä vahvistaa vanhempien ja lasten voimavaroja. (VNA 338/2011, Hakulinen-Viitanen ym. 2012.) Suurin osa vanhemmista oli saanut kutsun viidesluokkalaisten laajaan terveystarkastukseen. Yli kaksi kolmannesta kutsun saaneesta oli voinut vaikuttaa terveystarkastuksen ajankohtaan. Lähes kolme neljästä oli osallistunut laajaan terveystarkastukseen tai ajasta oli sovittu. Useimmiten terveystarkastuksessa oli mukana toinen vanhemmista. Kouluterveydenhuollossa laajojen terveystarkastusten on todettu toteutuvan suuressa osassa terveyskeskuksista (Wiss ym. 2014b).

Terveystarkastukseen osallistuneista vanhemmista lähes kolme neljästä piti terveystarkastusta perheen kannalta hyödyllisenä. Terveystarkastuksissa oli puhuttu usein vanhemmille tärkeistä asioista, heidän mielipidettään oli kuunneltu ja selvitetty koko perheen hyvinvointia. Kuitenkin yli kolmannes piti saamaansa tukea vanhemmuuteen osin riittämättömänä. Vuoden 2012 Lapsiperheiden hyvinvointi ja palvelut -kyselyyn vastanneista kouluikäisten vanhemmista viidennes oli osallistunut kouluterveydenhuollon järjestämään laajaan terveystarkastukseen. Noin neljä viidestä terveystarkastukseen osallistuneesta koki tarkastuksen hyödyllisenä perheen näkökulmasta. Äidit ja isät kokivat yhtä usein saaneensa riittävästi tietoa ja tukea vanhemmuuteen. (Lapsiperhekysely 2012, Lammi-Taskula & Karvonen 2014.)

Muut palvelut. Vanhempien mukaan peruspalveluista oli käytetty useimmin hammashuollon, kouluterveydenhoitajan ja terveyskeskuksen palveluja. Noin 40 prosenttia viidesluokkalaaisista oli saanut tukiopetusta. Palveluja käyttäneet vanhemmat arvioivat peruspalvelujen saatavuuden kokonaisuudessaan helpoksi. Vanhempien barometrin mukaan peruskoululaisten vanhemmista kuusi kymmenestä piti kouluterveydenhuollon palveluja riittävinä. Opiskeluhuollon palvelut olivat riittäviä neljän kymmenestä mielestä. Seitsemän kymmenestä alakoululaisen vanhemmasta koki, että koulussa saa riittävästi tukea oppimisen ja opiskelun ongelmiin. (Metso 2013.)

Erityispalvelujen käyttö oli vanhempien arvioiden mukaan vähäistä. Useimmiten oli käytetty kasvatus- ja perheneuvolan palveluja: niiden saatavuuden arvioi hyväksi 70 prosenttia vanhemmista. Lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja vapaa-ajan palveluja oli käytetty paljon, kuten erilaisia liikuntapaikkoja, urheiluseuratoimintaa, kulttuuripalveluja, paikallisia tapahtumia ja kerhotoimintaa. Kokonaisuudessaan vapaa-ajanpalvelujen saatavuus arvioitiin hyväksi. Noin 10 prosenttia vanhemmista ilmoitti, että lapsen tai perheen asioita oli käsitelty koulun moniammatillisessa työryhmässä. Vanhemmat ja lapset eivät aina osallistuneet näihin moniammatillisiin työryhmiin, jossa heidän asioitaan käsiteltiin.

Viidesluokkalaisten lasten vanhempien mukaan yhteistyö opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kanssa oli pääosin hyvin toimivaa. Parhaiten yhteistyön arvioitiin onnistuneen opettajan ja kouluterveydenhoitajan kanssa. Näiden kanssa yhteistyötä myös tehdään arjessa paljon. Vanhempien barometrin mukaan kuusi vanhempaa kymmenestä arvioi, että kouluterveydenhuollossa tehdään riittävästi yhteistyötä vanhempien kanssa. Seitsemän kymmenestä vanhemmasta katsoo, että tieto- ja viestintätekniikkaa käytetään riittävästi kodin ja koulun yhteistyössä. Yli puolet on sitä mieltä, että kodin ja koulun yhteistyötä tehdään kokonaisuutena riittävästi. (Metso 2013.)

Suurin osa viidesluokkalaisten vanhemmista piti kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä. Kaksi kolmannesta koki, että koulun työntekijät kohtelevat vanhempia ja lapsia kunnioittavasti ja että koulun työntekijöihin voi luottaa. Harvemmin oltiin sitä mieltä, että koulun työntekijät ottavat huomioon vanhempien mielipiteet, ja että koulu tukee lapsen vahvuuksia. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013 -tiedonkeruun mukaan kouluissa oli sovittu jossain määrin kodin ja koulun yhteistyöstä.

Vanhempien ja opettajien tapaamisista oli kirjattu käytäntö kahdessa kolmanneksessa kouluista, ja vanhempainiltojen ajankohdasta ja sisällöstä puolessa kouluista. (Wiss ym. 2014a.)

Viidesluokkalaisten vanhemmista kolme neljännestä piti tiedon saamista riittävänä lasten ja perheiden palveluista kunnassa sekä opiskeluhuollon palveluista koulussa. Neljännes aikuisväestöstä raportoi alueellisessa terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (ATH), että he eivät ole saaneet riittävästi tietoa kuntansa palveluista (Kaikkonen ym. 2014). Vanhempien barometrin mukaan runsas kolmannes peruskoululaisten vanhemmista kokee saavansa liian vähän tietoa opiskeluhuollon palveluista. Kolme neljännestä kokee saavansa opettajilta riittävästi tietoa lapsen koulunkäyntiin liittyvistä asioista. (Metso 2013.)

3.1.4 Vanhempien näkemys kouluyhteisöstä

Koulun yhteisöllisyys ja oppimisympäristö. Suurin osa vanhemmista arvioi lapsen viihtyvän koulussa hyvin. Tytöt viihtyvät paremmin kuin pojat. Vanhempien barometrin mukaan yhdeksän kymmenestä alakoululaisesta ja lähes yhtä moni yläkoululaisista käy mielellään koulua. Tehostettua tai erityistä tukea saavat lapset viihtyvät koulussa muita huonommin, kokevat olonsa vähemmän turvallisiksi ja heillä on vähemmän kavereita. Yhdeksän kymmenestä alakoululaisen vanhemmasta pitää koulutyöhön liittyvää työmäärää sopivana. (Metso 2013.)

Viidesluokkalaisista sekä tytöt että pojat tulivat hyvin toimeen koulukavereiden ja opettajien kanssa. Tytöt tulivat poikia paremmin toimeen opettajien kanssa. Lähes kaikki vanhemmat pitivät koulunkäyntiä tärkeänä riippumatta vanhemman tai perheen taustasta. Lähes 15 prosenttia vanhemmista arvioi, että opettajat eivät aina kohtele oppilaita reilusti ja tasa-arvoisesti. Vanhempien barometrin mukaan runsas kahdeksan kymmenestä peruskoululaisen vanhemmasta uskoo, että lapsia kohdellaan ja arvioidaan koulussa tasa-arvoisesti sukupuolesta riippumatta (Metso 2013).

Lähes neljännes viidesluokkalaisten vanhemmista ei pitänyt luokan työrauhaa hyvänä. Vanhempien barometrin mukaan seitsemän kymmenestä alakoululaisen vanhemmasta kokee työrauhan oppitunneilla hyväksi. Alakoululaisten vanhemmat näkevät työrauhan, opettajan ajan riittävyyden, luokkahengen, oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun ja koulun kiireettömyyden myönteisempänä kuin yläkoululaisten vanhemmat. Lähes yhdeksän kymmenestä vanhemmasta pitää lapsen koulussa saamaa opetusta laadukkaana. (Metso 2013.)

Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet. Suurin osa vanhemmista oli pitänyt yhteyttä kouluun sähköisten viestijärjestelmien tai reissuvihkon avulla. Suuri osa oli osallistunut opettajan tapaamisiin, koulun tapahtumiin ja vanhempainiltoihin. Vanhempien arvioiden mukaan heillä oli jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa koulussa kiusaamisen ehkäisemiseen ja selvittämiseen sekä koulun tapahtumiin. Sen sijaan vaikutusmahdollisuudet koettiin vähäisiksi esimerkiksi koulupäivän ja opetussuunnitelmien sisällön

suunnitteluun. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013 - tiedonkeruun mukaan peruskoululaisten huoltajat osallistuvat koulussa yleisimmin koulun toiminnan arviointiin, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyyn ja sovitteluun, koulun vuosittaisen suunnitelman laatimiseen, opetuksen toteuttamiseen sekä tilojen ja piha-alueiden suunnitteluun. Harvimminkin osallistuttiin kouluruokailun suunnitteluun ja opetussuunnitelman laatimiseen. (Wiss ym. 2014a.) Vanhempien barometrin mukaan vanhemmille on tarjottu usein mahdollisuuksia osallistua varainhankintaan ja tapahtumien järjestämiseen. Vanhemmille on tarjottu vähän mahdollisuuksia osallistua kouluruokailun suunnitteluun, koulun työ- ja toimintasuunnitelman valmisteluun sekä lomiin ja koulupäivään liittyviin asioihin. Alakoululaisten vanhemmista neljä kymmenestä piti vanhempien mahdollisuuksia osallistua koulun toimintaan hyvinä. Suurin osa piti vanhempainyhdistystoimintaa tärkeänä. (Metso 2013.)

Koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen. Vanhempien arvioiden mukaan noin viidennestä lapsista oli kiusattu koulussa tai koulumatkoilla vähintään joskus, poikia useammin kuin tyttöjä. Lähes kolme neljännestä oli sitä mieltä, että oma lapsi ei ollut kiusannut muita. Pojat olivat osallistuneet muiden kiusaamiseen tyttöjä useammin. Ne lapset, joita oli kiusattu vähintään joskus, olivat myös itse toimineet kiusaajina muita useammin. Vanhempien barometrin mukaan alakoululaisten vanhemmista vajaa viidesosa ja yläkoululaisten vanhemmista kymmenesosa sanoo, että lapsi on kertonut joutuneensa koulussa toistuvasti kiusatuksi. Tehostettua tai erityistä tukea saavat koululaiset ovat joutuneet kiusatuiksi muita useammin. (Metso 2013.)

Noin kymmenennes viidesluokkalaisten vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsen kiusaaminen ei ollut loppunut siihen puuttumisen jälkeen. Yli puolet oli sitä mieltä, että kiusaaminen oli loppunut vain osittain. Lähes viidennes ilmoitti, että heille ei ollut kerrottu lapsen kiusaamisesta lainkaan. Noin kolme neljästä vanhemmasta oli tyytyväisiä menettelytapoihin, joilla koulussa ehkäistään kiusaamista ja puututaan kiusaamiseen. Kymmenennes oli tyytymättömiä menettelytapoihin. Vanhempien barometrin mukaan seitsemän kymmenestä alakoululaisen ja hieman harvempi yläkoululaisen vanhempi katsoo, että koulukiusaamiseen puututaan nopeasti (Metso 2013). Koulukiusaamisen ehkäisemiseksi on tehty paljon työtä perusopetuksen kouluissa KiVa Koulu -toimenpideohjelmalla, jolla vähennetään ja ennaltaehkäistään koulukiusaamista. Ohjelma vähentää kiusaamista samalla, kun se lisää kouluviihtyvyyttä ja -motivaatiota sekä vähentää masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta. Ohjelman käyttäjiä on yli 80 prosenttia Suomen perusopetusta antavista kouluista. (KiVa Koulu - Tehdään se yhdessä 2012.)

3.2 Johtopäätökset

Tutkimuksessa on tuotettu tietoa siitä, millaisia ovat viidesluokkalaisten lasten vanhempien näkemykset hyvinvoinnista, perheestä ja vapaa-ajasta, avun saamisesta ja palveluista sekä kouluyhteisöstä. Tietoa on kerätty sähköisellä kyselyllä lasten vanhemmilta koko maasta keväällä 2013. Tulosten perusteella esitetään seuraavat johtopäätökset ja nostetaan esille asioita, joihin on tarpeen kiinnittää huomiota koulun ja perheiden arjessa.

Perhe ja vapaa-aika. Suurin osa viidesluokkalaisten vanhemmista kokee, että perheen arki toimii hyvin, ja että he pärjäävät hyvin vanhempana arjen keskellä. Osalla perheistä ei ole riittävästi yhteistä aikaa. Vanhemmat tulevat yleensä hyvin toimeen lastensa kanssa. Kaikissa perheissä elämäntavat eivät ole kaikilta osin kunnossa, parannettavaa on erityisesti ruokailun säännöllisyydessä ja liikunnan määrässä. Vanhemmat arvioivat tietävänsä hyvin lapsen internetin käytöstä. Lapset viettävät runsaasti aikaa sosiaalisessa mediassa ja televisiota katsellen. Aina perheissä ei ole sovittu ajasta, jonka lapsi voi viettää tieto- ja pelikoneilla.

Huomiota tulee kiinnittää:

- Perheen yhteisen ajan riittävyyteen ja arjen toimivuutta edistävistä yhteisistä tavoista sopimiseen, esimerkiksi perheen yhteisiin päivittäisiin ruokailuhetkiin.
- Vanhempien tietoisuuden vahvistamiseen erityisesti poikien asioista sekä vapaa-ajalla että koulussa.
- Lasten ja vanhempien ylipainon ehkäisemiseen sekä perheen elämäntapojen merkitykseen ylipainon vähentämisessä.
- Lasten ja perheiden ruokailutottumusten terveellisyteen.
- Vanhempien ja lasten liikunnan säännöllisyyteen ja laatuun.
- Sosiaalisen median käyttöön ja television katseluun, erityisesti pojilla.
- Lasten tieto- ja pelikoneilla vietetystä ajasta sopimiseen.

Avun saaminen ja palvelut. Suurin osa viidesluokkalaista voi hyvin. He ovat usein iloisia ja hyvällä tuulella sekä koulussa että kotona. Silti vanhemmilla on monenlaisia huolia. Huolta koetaan erityisesti lapsen netin käytöstä ja pelaamisesta, kiusaamisesta, tunne-elämästä, käyttäytymisestä, fyysisestä terveydestä, koulussa pärjäämisestä ja oppimisesta. Vanhemmat kokevat huolta myös omasta jaksamisesta, maltin menettämisestä, vanhemmuuden taidoista ja perheen taloudellisesta tilanteesta. Huoliin ei aina pystytä vastaamaan tarpeenmukaisesti. Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviin huoliin vanhemmat saavat harvemmin apua kuin lapseen liittyviin huoliin. Vanhemmat saavat useimmiten apua lähipiiriltään. Vanhemmat pitävät viidesluokkalaisten laajoja terveystarkastuksia hyödyllisinä, mutta osa kokee saavansa riittämättömästi tukea vanhemmuuteen. Erilaisia palveluja käyttäneet vanhemmat kokevat palvelujen saatavuus-

den pääosin helpoksi. Yhteistyö vanhempien ja opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten kanssa toimii hyvin. Suurin osa vanhemmista pitää kodin ja koulun yhteistyötä tärkeänä. Osa kuitenkin kokee, että koulun työntekijät eivät aina ota huomioon vanhempien mielipiteitä tai lapsen vahvuuksia ei tueta parhaalla mahdollisella tavalla.

Huomiota tulee kiinnittää:

- Lasten oireiden ja vaikeuksien tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen riittävän varhain.
- Avun ja tuen tarpeen syiden ja perheen voimavarojen selvittämiseen.
- Avun ja tuen antamiseen erityisesti vanhempien omaan vanhemmuuteen ja perheeseen liittyviin huoliin, kuten jaksamiseen ja vanhemmuuden taitoihin, sekä lapsen netin käyttöön ja pelaamiseen, tunne-elämään ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviin huoliin.
- Sellaisten perheiden tukemiseen, joilla on useita samanaikaisia huolenaiheita.
- Vanhempien, mielellään molempien, osallistumiseen lapsen laajaan terveys-tarkastukseen.
- Vanhemmuutta koskevan tiedon ja tuen saavutettavuuteen.
- Laajojen terveystarkastusten sisällölliseen kehittämiseen oppilaan, vanhempien ja perheen tuen tarpeisiin vastaamiseksi.

Kouluyhteisö. Suurin osa viidesluokkalaista viihtyy koulussa hyvin ja tulee hyvin toimeen sekä koulukavereiden että opettajien kanssa. Erityisesti poikien koulussa viihtyminen ja opettajien kanssa toimeen tuleminen aiheuttaa kuitenkin joillekin vanhemmille huolia. Oppilaiden reilu ja tasa-arvoinen kohtelu sekä luokan työrauha eivät aina toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhemmilla on jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa kouluyhteisön toimintaan, mutta vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Koulukiusaamista esiintyy viidesluokkalaisten keskuudessa, kaikki kiusaamistilanteet eivät tule vanhempien tietoon sekä kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttumisen menettelytavat eivät kaikilta osin ole riittävän tehokkaita ja läpinäkyviä.

Huomiota tulee kiinnittää:

- Poikien koulussa viihtymiseen ja opettajien kanssa toimeen tulemiseen ja siihen miten koti ja vanhemmat voisivat tukea erityisesti poikien koulussa viihtymistä.
- Oppilaiden reilun ja tasa-arvoisen kohtelun edistämiseen koulussa ja luokan työrauhan turvaamiseen ja siihen miten vanhempien olisi mahdollista vaikuttaa oppilaiden kohteluun ja työrauhaan koulussa.
- Vanhempien mahdollisuuksiin vaikuttaa koulun asioihin ja koulun arkeen laaja-alaisesti kuten esimerkiksi koulupäivän ja opetussuunnitelmien sisältöön.
- Kiusaamisen ehkäisemiseen ja tunnistamiseen koulussa, erityisesti poikien osalta.

- Vanhemmille tiedottamiseen, jos lasta on kiusattu koulussa tai hän on ollut osallisena kiusaamistilanteissa.
- Sen varmistamiseen, että lapsen kiusaaminen koulussa on todella loppunut siihen puuttumisen jälkeen.
- Läpinäkyvyyden lisäämiseen kiusaamisen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisen tavoista kouluyhteisössä.

Lasten ja perheiden palvelujen sekä erityisesti opiskeluhoollon kehittämisen tueksi tarvitaan kattavaa tietoa perusopetusikäisten lasten sekä heidän vanhempiensa ja perheidensä tuen tarpeista ja kokemuksista avun saamisessa. Tulokset vahvistavat 11–12-vuotiaiden lasten pystyvän vastaamaan sähköiseen kyselyyn luotettavasti ja arvioimaan omia kokemuksiaan ja saamaansa tukea. Systemaattisen seurantatiedon kerääminen tämän ikäisten ja nuorempien lasten tilanteesta on välttämätöntä sekä lasten että vanhempien näkökulmasta.

Erityisesti huomiota tulisi kiinnittää niihin lapsiin ja perheisiin, joilla on monia samanaikaisia huolenaiheita. Opiskeluhooltoon tarvitaan keinoja, joilla vahvistetaan yhteisöllisyyttä, tuetaan vanhempia ja perheitä sekä ehkäistään huolten kasaantumista. Opiskeluhooltoja tulee edelleen kehittää, etenkin vanhemmuuden tukemisen osalta, esimerkiksi laajojen terveystarkastusten yhteydessä. Opiskeluhooltoja ei suunnitella aina riittävän monialaisena yhteistyönä. Palvelut voivat jäädä hajanaisiksi ja toimintatavat vaihtelevat koulukohtaisesti. Painopiste on yksilökohtaisessa opiskeluhoollissa eivätkä opiskeluhoollon palvelut kaikilta osin vastaa tarpeita. Oppilas- ja opiskelija-huoltolaki velvoittaa yhteneviin opiskeluhoollon johtamisen rakenteisiin ja painottaa yhteisöllistä työtä. (Perälä ym. 2014.)

Lähteet

- Aalto-Setälä, T. 2010. Nuorten mielenterveydenhäiriöt. Teoksessa: Nuorten hyvin- ja pahoinvointi, konsensuskokous 2010. Vammala: Duodecim ja Suomen Akatemia. <http://www.duodecim.fi/kotisivut/docs/fl287864842/konsensuslausuma090210.pdf> [viitattu 4.1.2016].
- Alava, J., Halttunen, L. & Risku, M. 2012. Changing school management. Status review - May 2012. Finnish National Board of Education 2012:3. Helsinki: Finnish National Board of Education.
- Aira, T., Hämylä, R., Kannas, L., Aula, M.K. & Harju-Kivinen, R. 2014. Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:4. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.
- Barladi, A.N. & Enders, C.K. 2010. An introduction to modern missing data analyses. *Journal of School Psychology* 48(1), 5–37.
- Cacciatore, R & Korteniemi-Poikela, E. 2000. Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Opetushallitus, Väestöliitto.
- Currie, C., Zanotti, C., Morgan, A., Currie, D., de Looze, M., Roberts, C., Samdal, O., Smith, O.R.F. & Barnekow, V. 2012. Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. *Health Policy for Children and Adolescents*, No. 6. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Graham, J. W. 2009. Missing data analysis: Making it work in the real world. *Annual Review of Psychology* 60, 549–576.
- Grove, S., Burns, N. & Gray, J. 2012. The practice of nursing research. Appraisal, synthesis and generation of evidence. USA: Saunders.
- Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., Hastrup, A., Wallin, M. & Pelkonen, M. 2012. Laaja terveystarkastus. Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Opas 22/2012. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., Bloigu, A & Pelkonen M. 2014. Äitiys- ja lastenneuvolatoiminta sekä kouluterveydenhuolto. Valtakunnallinen seuranta 2012. Raportti 12/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Helldán, A., Helakorpi, S., Virtanen, S. & Uutela, A. 2013. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys – kevät 2013. Raportti 21/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Huurre, T., Aro, H. & Rahkonen, O. 2003. Well-being and health behaviour by parental socioeconomic status. A follow-up study of adolescents aged 16 until age 32 years. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 38(5), 249–255.

Joronen K. 2005. Adolescents' subjective well-being in their social contexts. *Acta Universitatis Tamperensis* 1063. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kaikkonen R, Murto J, Pentala O, Koskela T, Virtala E, Härkänen T, Koskeniemi T, Ahonen J, Vartiainen E & Koskinen S. 2014. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010–2014. *ATH - Terveyttä ja hyvinvointia kuntalaisille*. www.thl.fi/ath [viitattu 4.1.2016].

Kaltiala-Heino, R., Ranta, K. & Fröjd, S. 2010. Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. *Duodecim* 126(17), 2033–2039.

Kanste, O., Halme, H. & Perälä, M-L. 2013. Miten yhteistyö toteutuu lasten ja perheiden palveluissa kunnissa? Yhteistyön toimivuus ja siihen yhteydessä olevat tekijät vanhempien ja työntekijöiden näkökulmista. *Kunnallistieteellinen Aikakauskirja* 41(1), 10–32.

Karvonen, S. 2014. Lapsiperheet maalla ja kaupungissa. Teoksessa: Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kestilä, L. 2008. Pathways to health: Determinants of health, health behaviour and health inequalities in early adulthood. Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiologian laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kinnunen, J.M., Lindfors, P., Pere, L., Ollila, H., Samposalo, H. & Rimpelä, A. 2013. Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

KiVa Koulu - Tehdään se yhdessä (2012) KiVa Anti-Bullying Program © 2012 KiVa Program & University of Turku. <http://www.kivakoulu.fi/> [viitattu 4.1.2016].

Kouluterveyskysely 2000/2001–2013. <http://www.thl.fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely> [viitattu 4.1.2016].

Kuntaliitto. 2014. Kysely oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanosta. Suomen Kuntaliitto. http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2014/06/Documents/20140630_Opiskeluhoitolain%20kyselyn%20tulokset.pdf [viitattu 4.1.2016].

Kämppi, K., Välimaa, R., Ojala, K., Tynjälä, J., Haapasalo, I., Villberg, J. & Kannas, L. 2012. Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994–2010, WHO-koululaistutkimus (HBSC-STUDY). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. Tampere: Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto.

Laatikainen, T., Mäki, P. & Kaikkonen, R. 2013. Terveys- ja hyvinvointierojen syntyminen alkaa jo lapsuudessa – tuloksia Lasten terveysseurantatutkimuksesta. Teoksessa: Pelkonen, M., Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M. & Puumalainen, T. (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laki aluehallintovirastoista 20.11.2009/896.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2008. Huoli jaksamisesta vanhempana. Teoksessa: Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Vammala: Stakes.

Lapsiperhekysely. 2012.

<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/lapsiperhekysely> [viitattu 4.1.2016].

Manderbacka, K. 2005. Koettu terveys ja tiedossa oleva sairastavuus. Teoksessa: Aromaa, A., Koskinen, S., Huttunen, J. & Teperi, J. (toim.) Suomalaisten terveys. Helsinki: Duodecim, Kansanterveyslaitos, STAKES.

Markkola T. 2014. Nuorten avun hakeminen ja sähköiset ympäristöt. Varhaiskasvatus ja perusopetus. Tampere: Tampereen kaupunki.

Marttunen, M. & Kaltiala-Heino, R. 2011. Nuorisopsykiatria. Teoksessa: Lönnqvist, J., Heikkinen, M., Henriksson, M., Marttunen, M. & Partonen, T. (toim.) Psykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Metso, T. 2013. Vanhempien barometri 2013. Peruskoululaisten vanhempien näkemyksiä kouluhyvinvoinnista. Helsinki: Suomen Vanhempainliitto ry.

Mustonen, A. & Latvala, J-M. 2008. Lisää yhteisöllisyyttä ja huolenpitoa oppilaista. NMI Bulletin 18(4), 4–9.

Mustonen, U., Huurre, T., Kiviruusu, O., Berg, N., Aro, H. & Marttunen, M. 2013. Elämäntietä, mielen terveys ja hyvinvointi. Seurantatutkimus 16-vuotiaista tamperealaisnuorista 22-, 32- ja 42-vuotiaana (TAM-projekti). Raportti 17/2013. Tampere: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos.

Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Kaikkonen, R., Koponen, P., Ovaskainen, M-L., Sippola, R., Virtanen, S., Laatikainen, T. & LATE-työryhmä. 2010. Lasten terveys.

LATE-tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystottumuksista ja kasvuympäristöstä. Raportti 2/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Mäki, P. 2012a. Oireet. Teoksessa: Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L., Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Mäki P. 2012b. Liikunta ja fyysinen aktiivisuus. Teoksessa: Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L., Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Mäki P. 2012c. Kahdeksaluokkalaisten humalajuominen. Teoksessa: Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L., Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Nuorista Suomessa 2010. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/793/> [viitattu 4.1.2016].

Nuorista Suomessa 2012. Tietoa nuorista, heidän asemastaan, elinoloistaan ja nuorisotyöstä 2012 Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/615/fid/1803> [viitattu 4.1.2016].

Opetushallitus (OPH). 2012. Kouluviihtyvyys ja osaamisen itsetunto vahvistuneet Suomessa. Opetushallituksen lehdistötiedote 8.8.2012.
http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/kouluviihtyvyys_ja_oppilaiden_osaamisen_itsetunto_vahvistuneet_suomessa [viitattu 4.1.2016].

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2014. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

Paajanen, P. 2003. Parisuhde koetuksella: käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Perhebarometri 2003. Väestöntutkimuslaitos E 17/2003. Helsinki: Väestöliitto.

Paananen, R. & Gissler, M. 2011. Cohort Profile: The 1987 Finnish Birth Cohort. International Journal of Epidemiology 4, 1–5.

Paananen, R., Nipuli, S., Kivimäki, H. & Luopa, P. 2013. Nuorten osallisuus on lisääntynyt ja elintavat parantuneet – tekemistä silti riittää. Kouluterveyskysely 2013. Teoksessa: Pelkonen, M., Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M. & Puumalainen, T. (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Peltonen, H. & Honkasalo, R. 2013. Keskeisten oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiden saavutettavuus ja moniammatillinen yhteistyö. Tilannekatsaus – Toukokuu 2013. Muistiot 2013:3. Helsinki: Opetushallitus.

Perälä, M-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Raportti 36/2011. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Perälä, M-L., Halme, N. & Kanste, O. 2013. Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa: Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Suomen Akatemian Tutkitusti-sarja. Helsinki: Suomen Akatemia.

Perälä, M-L., Halme, N., Kanste, O., Hietanen-Peltola, M., Huurre, T., Pelkonen, M., Peltonen, H. & Pihkala, J. 2014. 'Jotta meidän olisi hyvä olla ja opiskella' Viidesluokkalaisten, vanhempien ja koulun näkemyksiä opiskeluhuollosta. Tutkimuksesta tiiviisti 19, syyskuu 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Perälä, M-L., Hietanen-Peltola, M., Halme, N., Kanste, O., Pelkonen, M., Peltonen, H., Huurre, T., Pihkala, J. & Heiliö, P-L. 2015. Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen. Opas 36/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Polit, D.F. & Beck, C.T. 2013. Essentials of Nursing Research: Appraising Evidence for Nursing Practice. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Rahkonen, O., Talala, K., Sulander, T., Laaksonen, M., Lahelma, E., Uutela, A. & Prättälä, R. 2007. Koettu terveys. Teoksessa: Palosuo, H., Koskinen, S., Lahelma, E., Prättälä, R., Martelin, T., Ostamo, A., Keskimäki, I., Sihto, M., Talala, K., Hyvönen, E. & Linnanmäki, E. (toim.) Terveyden eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Raitasalo, K. & Holmila, M. 2014. Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. Teoksessa: Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2014a. Lapsiperheiden vanhemmat työelämässä. Teoksessa: Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2014b. Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Teoksessa: Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Santalahti, P. & Marttunen, M. 2014. Lasten ja heidän vanhempiansa mielenterveys. Teoksessa: Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sinkkonen, J. 2012. Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä. Helsinki: WSOY.

Simonen, J. 2013. Lähenytvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Tutkimuksia 113/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Solantaus, T. & Paavonen, J. 2009. Vanhemman mielenterveyden häiriöt ja lasten psykiatriset ongelmat. Duodecim 125(17), 1839–44.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2010. Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotukset. Selvityksiä 2010:26. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2013. Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Raportteja ja muistioita 2013:16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

SOTKANet. 2005–2013. © THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2013. <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/index> [viitattu 4.1.2016].

Suomen vanhempainliitto. 2014. Koti ja koulu. http://www.vanhempainliitto.fi/koti_ja_koulu [viitattu 4.1.2016].

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2012. Lastensuojelu. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.stat.fi/til/lasuo/> [viitattu: 4.1.2016].

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2014a. Perheet. Vuosikatsaus 2014. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_kat_002_fi.html [viitattu: 4.1.2016].

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2014b. Perheet. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tie_001_fi.html [viitattu 4.1.2016].

Terveydenhuoltolaki 31.12.2010/1326. (ThL 1326/2010)

Tilastokeskus. 2013a. Oppilaitosrekisteri.

<http://www.stat.fi/tup/oppilaitosrekisteri/index.html> [viitattu: 4.1.2016].

Tilastokeskus. 2013b. Peruskoulun oppilaat maakunnittain, kunnittain, opetuskielittain ja vuosiluokittain vuonna 2013.

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_pop/?tablelist=true
[viitattu: 4.1.2016].

Tilastokeskus. 2013c. Tilastollinen kuntaryhmitys.

<http://www.stat.fi/meta/luokitukset/kuntaryhmitys/001-2013/index.html>
[viitattu: 4.1.2016].

Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastoista 20.11.2009/906.

VNA. 2011. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 6.4.2011/338. (NeuvolaA 338/2011)

Valtiovarainministeriö (VM). 2012. Peruspalvelujen tila -raportti 2012. Kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Julkaisuja 12/2012. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Valtiovarainministeriö (VM). 2014. Peruspalvelujen tila -raportti 2014. Kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Julkaisuja 9/2014. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Wiss, K., Saaristo, V., Ståhl, T., Peltonen, H. & Laitinen, K. 2014a. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2013. Tutkimuksesta tiiviisti 12, toukokuu 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Wiss, K., Frantsi-Lankia, M., Pelkonen, M., Saaristo, V. & Ståhl, T. 2014b. Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä lasten ja nuorten ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (338/2011) toimeenpanon seuranta ja valvonta. THL Ohjaus 21/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. Unicef. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> [viitattu 4.1.2016].

Liitteet

Liitetaulukko 1. Kyselylomakkeen muuttujat ja mitta-asteikko tai mittaustaso.

Kyselylomakkeen muuttujat	Mitta-asteikko tai mittaustaso
Vanhempien ja perheen taustatiedot	
Siviilisääty	monivalinta (7)
Perhemuoto	monivalinta (5)
Lapsen tapaamisjärjestelyt	monivalinta (7)
Lasten määrä perheessä	jatkuva
Asuinpaikan sijainti	monivalinta (4)
Vanhemman ikä vuosina	jatkuva
Vanhemman peruskoulutus	3 vastausvaihtoehtoa
Puolison peruskoulutus	3 vastausvaihtoehtoa
Vanhemman ammatillinen koulutus	4 vastausvaihtoehtoa
Puolison ammatillinen koulutus	4 vastausvaihtoehtoa
Vanhemman työllisyystilanne (pääasiallinen toiminta)	11 vastausvaihtoehtoa
Puolison työllisyystilanne (pääasiallinen toiminta)	11 vastausvaihtoehtoa
Vanhemman henkilöstöryhmä	7 vastausvaihtoehtoa
Puolison henkilöstöryhmä	7 vastausvaihtoehtoa
Työn luonne (päivä/vuorotyö)	3 vastausvaihtoehtoa
Työaika, pääasiallinen (koko/osa/lyhennetty)	4 vastausvaihtoehtoa
Työpäiviä viikonloppuisin	dikotominen
Työn ja perheen yhteensovittaminen	Likert (5)
Rahan jääminen säästöön perheessä (tulojen/menojen suhde)	dikotominen
Kotitaloudet tulot (menojen kattaminen tuloilla perheessä)	Likert (6)
Toimeentulotuen saaminen viimeisen vuoden aikana	3 vastausvaihtoehtoa
Lomakkeeseen vastasi	3 vastausvaihtoehtoa
Kouluyhteisö	
Vanhempien osallistuminen koulun toimintaan	dikotominen + en tiedä
Vanhempien vaikuttamismahdollisuudet koulun asioihin	Likert (5)
Lapsen koulussa viihtyminen	Likert (5)
Lapsen toimeen tuleminen koulukavereiden kanssa	Likert (5)
Lapsen toimeen tuleminen opettajien kanssa	Likert (5)
Oppimisen helppous lapselle	Likert (5)
Vanhemman näkemys koulunkäynnin ja opiskelun tärkeydestä	Likert (5)
Lapsen reilu ja tasa-arvoinen kohtelu koulussa	Likert (5)
Luokan työrauha	Likert (5)
Hyväksyttävä koulumatkan pituus kävellen ja pyörällä	Likert/jatkuva (4)
Lasta kiusattu koulussa tai koulumatkoilla	Likert (5)
Lapsi kiusannut muita	Dikotominen + eos
Vanhemman toimintatapa kiusaamistilanteessa	monivalinta (12)

Kyselylomakkeen muuttujat	Mitta-asteikko tai mittaustaso
Kiusaamisen loppuminen	Likert (3) + en tiedä
Vanhemman tyytyväisyys kiusaamisesta kertomiseen	Likert (6)
Tiedon riittävyys kiusaamisen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta	Likert (3)
Tyytyväisyys menettelytapoihin kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa	Likert (5)
Perhe ja vapaa-aika	
Yhteisen ajan riittävyys	Likert (5)
Lapsen yksinolo kotona koulupäivinä ja viikonloppuna	jatkuva
Perheen arjen toimivuus	Likert (5)
Pärjääminen vanhempana arjen keskellä	Likert (5)
Tyytyväisyys parisuhteessa	Likert (5)
Perheen yhteiset tavat	Likert/jatkuva (5)
Perheen elämänmuutokset	monivalinta (7) / (9)
Oman lapsuusajan perheen vaikeudet	dikotominen + eos
Vanhemman suhde lapseen	Likert (5)
Lapsi-vanhempi suhteen avoimuus	Likert (5)
Vanhempien tietoisuus lapsen asioista	Likert (5)
Vanhempi joutunut suojelemaan lasta väkivallalta	Likert (5)
Vanhempi satuttanut lasta	Likert (5)
Vanhemman kokemus väkivallasta omassa lapsuudessa	Likert (5)
Vanhemman kokemus väkivallasta aikuisiällä	Likert (5)
Lapsi nähnyt vanhempaan kohdistunutta väkivaltaa	Likert (5)
Vanhemman paino	Likert (4)
Vanhemman liikunnan harrastaminen	Likert (6) + eos
Lapsen ruokailun säännöllisyys	dikotominen/monivalinta (5)
Lapsen päivittäinen ruokavalio	monivalinta (8)
Lapsen paino	Likert (4)
Lapsen liikuntaharrastaminen tunteina arkipäivinä ja viikonloppuna	jatkuva
Sovittu nukkumaanmenoajoista perheessä	dikotominen
Keskimääräinen yöunen pituus koulupäivinä ja viikonloppuna	jatkuva
Sosiaalinen media ja television katselu koulupäivinä	Likert (5)
Sosiaalinen media ja television katselu viikonloppuisin	Likert (5)
Sosiaaliseen mediaan ja television katseluun käytetystä ajasta topiminen perheessä	dikotominen
Vanhemmat huolehtivat ikäsuositusten noudattamisesta	dikotominen

Kyselylomakkeen muuttujat	Mitta-asteikko tai mittaustaso
Vanhempien tietoisuus lapsen internetin käytöstä	Likert (5)
Vanhemman hyvien ystävien määrä	jatkuva
Vanhemman kokemus yksinäisyydestä	Likert (5)
Lapsen hyvien kavereiden määrä	Likert/jatkuva (3)
Keskustelu lapsen kanssa seksuaalisuudesta	3 vastausvaihtoehtoa
Vanhemman tupakointi tai nuuskaaminen	3 vastausvaihtoehtoa
Vanhemman alkoholin käyttö	Likert (5)
Alkoholiannosten määrä	Likert (5)
Alkoholiannoksia kuusi tai enemmän	Likert (5)
Hoitoon hakeutuminen päihdeongelman takia	3 vastausvaihtoehtoa
Vanhemman huumausaineiden kokeilu tai käyttö	dikotominen
Lapsen tupakointi tai nuuskaaminen	Likert (5)
Lapsen alkoholin käyttö	Likert (5)
Lapsen huumeiden kokeilu tai käyttö	dikotominen
Lapsi vahingoittanut tai tuhonnut omaisuutta	dikotominen
Lapsi näpistellyt kaupasta tai kotoa	dikotominen
Lapsi joutunut tappeluun	dikotominen
Hyvinvointi ja avun saaminen	
Vanhemman koettu terveydentila	Likert (5)
Puolison koettu terveydentila	Likert (5)
Vanhemman pitkäaikaissairaudet tai vammat	dikotominen
Puolison pitkäaikaissairaudet tai vammat	dikotominen
Vanhemman mieliala	Likert (5)
Lapsen sukupuoli	dikotominen
Lapsen terveydentila yleensä	Likert (5)
Lapsen mieliala yleensä koulussa	Likert (5)
Lapsen mieliala yleensä kotona	Likert (5)
Lapsen oireet tai vaikeudet	Likert (5)
Lapsen pitkäaikaissairaudet, ongelmat tai vammat	dikotominen
Lapseen liittyvät huolet (10 huolenaihetta)	3 vastausvaihtoehtoa
Vanhempiana toimimiseen liittyvät huolet (12 huolenaihetta)	3 vastausvaihtoehtoa
Lapseen liittyviin huoliin saatu tuki tai apu	3 vastausvaihtoehtoa
Vanhempiana toimimiseen liittyviin huoliin saatu tuki tai apu	3 vastausvaihtoehtoa
Huoliin saatu apu (henkilö tai taho)	monivalinta (13 / 18)
Syy miksi ei ole hakenut apua huoliin	monivalinta (12)
Vanhemmille kutsu laajaan terveystarkastukseen	dikotominen
Vanhempien vaikuttaminen terveystarkastuksen ajankohtaan	dikotominen